

Hallituksen esitys Eduskunnalle ryhmäkannelaiksi ja laiksi Kuluttajavirastosta annetun lain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi ryhmäkannelaki. Ryhmäkanteella tarkoitetaan kannelausta, jota ajetaan ilman nimenomaista valtuutusta kanteessa määritellyn ryhmän puolesta siten, että asiassa annettu tuomio tulee ryhmän jäseniä sitovaksi. Ehdotettu laki olisi soveltamisalaltaan rajoitettu. Lakia sovellettaisiin kuluttajasuhteita koskevissa riita-asioissa kuluttaja-asiamiehen toimivaltuuksien mukaisessa laajuudessa.

Laissa säädettäisiin niin sanotusta julkisesta eli viranomaisaloitteisesta ryhmäkanteesta. Kantajana ja ryhmän edustajana ryhmäkannenoikeudenkäynnissä toimisi viranomainen. Koska lakia sovellettaisiin kuluttajasuhteita koskevissa riita-asioissa, kannelausta ajaisi kuluttaja-asiamies. Muilla ei olisi oikeutta nostaa ryhmäkannelausta.

Laki täydentäisi soveltamisalallaan oikeu-

denkäymiskaaren säännöksiä riita-asioiden käsittelystä, ja se tulisi sovellettavaksi yleisissä tuomioistuimissa.

Asian käsittely ryhmäkanteena edellyttäisi, että usealla henkilöllä on samaa vastaajaa vastaan vaatimus, joka perustuu samoihin tai samankaltaisiin seikkoihin. Lain soveltamisalaa ei rajoitettaisi koskemaan vain tiettyä kannemuotoa. Ryhmäkanteena voisi näin ollen ajaa sekä suorituskannelausta että vahvistuskannelausta.

Ryhmäkanteen johdosta annettava tuomio sitoisi ryhmää edustavaa kantajaa ja niitä ryhmän jäseniä, jotka ovat nimenomaisesti ilmoittaneet liittyvänsä ryhmään, sekä vastaajaa.

Lait ovat tarkoitetut tulemaan voimaan noin kolmen kuukauden kuluttua siitä, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
SISÄLLYSLUETTELO	2
YLEISPERUSTELUT	4
1. Johdanto	4
2. Nykytila.....	4
2.1. Lainsäädäntö ja oikeuskäytäntö.....	4
Riita-asioita koskevat säännökset.....	4
Kuluttajansuoja	7
2.2. Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden ja EU:n lainsäädäntö.....	9
2.3. Nykytilan arviointi.....	9
Yleistä.....	9
Kuluttajia koskevat riita-asiat	11
3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset.....	13
3.1. Tavoitteet	13
3.2. Toteuttamisvaihtoehdot.....	14
3.3. Keskeiset ehdotukset.....	15
Yleistä.....	15
Soveltamisala.....	16
Ryhmäkanteen asialliset edellytykset.....	17
Kanneoikeus	20
Ryhmäkannemenettely	20
Ryhmän jäsenen asema	22
Oikeudenkäyntikulut.....	23
4. Esityksen vaikutukset	23
4.1. Taloudelliset vaikutukset.....	23
Kansantaloudelliset vaikutukset.....	23
Yritysvaikutukset.....	25
4.2. Vaikutukset viranomaisten toimintaan.....	26
4.3. Yhteiskunnalliset vaikutukset.....	27
5. Asian valmistelu	27
5.1. Valmisteluvaiheet ja –aineisto	27
Perusselvitys ryhmäkanteen käyttömahdollisuuksista Suomen	
oikeusjärjestelmässä	27
Ryhmäkannetyöryhmä (1992)	27
Ryhmäkannetyöryhmä II (1996)	28
Ryhmäkannetyöryhmä III (2004).....	30
Ryhmäkannetyöryhmä IV (2005).....	30
5.2. Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen.....	31
6. Riippuvuus muista esityksistä.....	32
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.....	33
1. Lakiehdotusten perustelut.....	33
1.1. Laki ryhmäkanteesta	33
1.2. Laki Kuluttajavirastosta annetun lain muuttamisesta	50

2. Voimaantulo	50
LAKIEHDOTUKSET	51
Ryhmäkannelaki	51
Kuluttajavirastosta annetun lain muuttamisesta.....	54
LIITE	56
RINNAKKAISTEKSTIT	56
Kuluttajavirastosta annetun lain muuttamisesta.....	56

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Ryhmäkanteella tarkoitetaan kannetta, jota ajetaan ilman nimenomaista valtuutusta kanteessa määritellyn ryhmän puolesta siten, että asiassa annettu tuomio tulee ryhmän jäseniä sitovaksi. Ryhmäkanteen vireille pannut kantaja edustaisi ryhmän jäseniä ja esiintyisi oikeudenkäynnissä asianosaisena. Ryhmän jäsenet eivät olisi asianosaisia eivätkä myöskään yleensä osallistuisi itse oikeudenkäyntiin.

Ryhmäkanteen johdosta annettava tuomio sitoisi paitsi asianosaisia myös ryhmän jäseniä.

2. Nykytila

2.1. Lainsäädäntö ja oikeuskäytäntö

Riita-asioita koskevat säännökset

Voimassa olevan lainsäädännön mukaan henkilö voi kantajana käyttää puhevaltaa yleensä vain oman asiansa osalta myös silloin, kun kysymys on useille henkilöille yhteisesti kuuluvan vaateen toteuttamisesta. Toisen henkilön puolesta häneen ulottuvien oikeusvaikutuksien tai yleisen edun nimissä voidaan kannetta ajaa vain poikkeustapauksissa. Tällainen poikkeussääntö koskee muun muassa jakamattoman kuolinpesän osakkaan oikeutta yksin ajaa kannetta kuolinpesän hyväksi, silloin kun oikeudenkäynti koskee osakkaiden yhteishallinnon piiriin kuuluvaa asiaa (perintökaaren 18 luvun 2 §:n 2 momentti). Myös eräitä yhteisomistussuhteita koskevan lain (180/1958) 4 §:n 2 momentti mahdollistaa, että esineen osaomistaja voi ilman muiden osakkaiden myötävaikutusta ajaa kannetta yhteistä esinettä koskevassa asiassa. Molemmissa tapauksissa edellytetään, että kaikki muut osakkaat tai yhteisomistajat haastetaan oikeudenkäyntiin kuuluttaviksi.

Edellä mainitut tilanteet eivät ole suoraan rinnastettavissa ryhmäkannetyyppiseen oikeudenkäyntiin. Silloin, kun kuolinpesän osakas tai yhdessä omistetun esineen osa-

omistaja ajaa kannetta pesän tai muiden omistajien hyväksi, kyse ei ole useista itenäisistä vaatimuksista, joita ajetaan yhdessä, vaan yhdestä ainoasta vaatimuksesta, joka koskee kaikkia osakkaita tai osaomistajia. Kuolinpesän osakkaiden tai yhteisomistajien erilliset oikeudenkäynnit eivät ole mainitun tyyppisissä asioissa mahdollisia. Tästä niin sanotusta välttämättömästä prosessinyhteydestä seuraa, että muut osaomistajat tai kuolinpesän osakkaat eivät myöskään voi jättäytyä oikeudenkäynnin ulkopuolelle ja näin välttyä tuomion oikeusvaikutuksista. Jos esimerkiksi kuolinpesän osakas häviää jutun, asiassa annettu ratkaisu sitoo aina oikeusvoimaisesti myös niitä pesän osakkaita, jotka eivät ole esiintyneet jutussa asianosaisina. Heillä ei siten ole mahdollisuutta myöhemmin itse nostaa samaa asiaa koskevaa kannetta.

Poikkeussäännösten tarkoituksena on mahdollistaa oikeudenkäynti tilanteessa, jossa esimerkiksi kuolinpesän osakkaista yksi vastustaa kanteen nostamista tai kanteeseen vastustamista. Jos poikkeussäännöstä ei olisi, kanteen nostaminen ei olisi tällaisessa tilanteessa mahdollista, vaikka kaikki muut osakkaat olisivat asiasta yksimielisiä. Tavoitteena on siten ollut varmistaa, etteivät kysymyksessä olevat omistussuhteet estäisi tiettyjen riitojen saattamista tuomioistuimen ratkaistavaksi ja näin johtaisi oikeudenmenetyksiin.

Oikeudenkäymiskaari sisältää yleisesti sovellettavia säännöksiä useiden vaatimusten käsittelemisestä samassa oikeudenkäynnissä. Oikeudenkäymiskaaren 18 luvussa säädetään muun muassa kanteiden yhdistämisestä eli subjektiivisesta kumulaatiosta. Luvun 2 §:n mukaan kantajan useita vastaajia vastaan tai usean kantajan yhtä tai useampaa vastaajaa vastaan samanaikaisesti nostamat kanteet on käsiteltävä samassa oikeudenkäynnissä, jos ne johtuvat olennaisesti samasta perusteesta.

Olennaisesti samasta perusteesta johtuvina pidetään yleensä sellaisia vaatimuksia, jotka perustuvat olennaisesti samoihin oikeustoiseikkoihin. Jos useat samassa onnettomuudessa loukkaantuneet nostavat vahingonkorvauskanteen samaa vastaajaa vastaan, kysy-

mys on olennaisesti samasta perusteesta johduttavista kanteista (ks. HE 15/1990 vp s. 121). Toisena esimerkkinä on viitatussa hallituksen esityksessä mainittu eri osakkeenomistajien nostamat samaa yhtiökokouksen päätöstä koskevat moitekanteet. Sellaiset tulisi, jos mahdollista, käsitellä samassa oikeudenkäynnissä.

Oikeudenkäymiskaaren 18 luvun 2 §:ssä tarkoitettujen olennaisesti samasta perusteesta johtuvat kanteet on aina käsiteltävä yhdessä, jos kanteet on pantu vireille samanaikaisesti, kanteet on nostettu samassa toimivaltaisessa tuomioistuimessa ja kanteet voidaan käsitellä samanlaisessa oikeudenkäyntimenettelyssä. Jos joku edellä luetelluista edellytyksistä puuttuu, tuomioistuin voi harkintansa mukaan yhdistää kanteet, jos se edistää asian selvittämistä (OK 18 luvun 6 §). Tässä tapauksessa tuomioistuin voi myös purkaa kumulaation, jos se myöhemmin käsittelyn aikana osoittautuu epätarkoituksenmukaiseksi.

Kumulaatiota koskevilla säännöksillä pyritään parempaan prosessitalouteen. Koska yhdistettyjen kanteiden perusteena oleva oikeustositseikasto on olennaisilta osin oltava sama, asiassa kertaalleen esitetty näyttö koskee kaikkia kanteita, eikä sitä tarvitse esittää jokaisen vaatimuksen osalta uudestaan. Kanteiden yhdistämisellä pyritään eliminoimaan myös vaaraa siitä, että toisiinsa liittyvissä juutuissa annettaisiin ristiriitaiset tuomiot.

Subjektiiivisessa kumulaatiossa ei ole kysymys toisten henkilöiden puolesta ja heihin ulottuvien oikeusvaikutusten ajettavasta kanteesta. Yhdessä käsiteltävät kanteet säilyttävät oikeudenkäynnissä itsenäisyytensä ja kaikki vaatimuksen esittäneet kantajat ovat yhtä lailla asianosaisia prosessissa. Asianosaisen tekemät prosessitoimet koituvat vain hänen edukseen tai haitakseen, eivätkä sellaisinaan vaikuta hänen myötäpuoliensa prosesseihin. Kaikki kanteet on pantava vireille erikseen ja kantajan edustaminen oikeudenkäynnissä edellyttää häneltä saatua erillistä valtuutusta. Jokaisen kanteen osalta annetaan erillinen tuomio, jonka oikeusvaikutukset ulottuvat vain kyseisen itsenäisen prosessin osapuoliin.

Subjektiiivinen kumulaatio edellyttää kaikkien kantajien taholta tiettyä aktiivisuutta. Toisin kuin esimerkiksi jakamattoman kuolinpesän hyväksi ajatussa kanteessa, kumu-

laatio ei yksinkertaista prosessiin ryhtymistä sellaisten henkilöiden osalta, jotka eivät aktiivisesti halua osallistua oikeudenkäyntiin.

Väliintulosta säädetään oikeudenkäymiskaaren 18 luvun 8 §:ssä: "Jos joku, joka ei ole asianosaisena oikeudenkäynnissä, väittää, että asia koskee hänen oikeuttaan, ja esittää todennäköisiä syitä väitteensä tueksi, hän saa osallistua väliintulijana jommankumman asianosaisen puolella oikeudenkäyntiin." Väliintulomahdollisuus on siis vain sellaisella taholla, jolla on omakohtainen etu asiassa. Väliintulija valvoo omaa etuaan prosessissa tukemalla toista asianosaista.

Väliintulosäännökset koskevat pääasiassa tilanteita, joissa kolmannella on välitön etu vireillä olevan riita-asian lopputulokseen nähden. Väliintulo on oikeudenkäymiskaaren 18 luvun 8 §:n perusteella mahdollinen myös ryhmäkannetyyppisissä tilanteissa. Sivullisen väliintulointressi perustuu tällöin yleensä annettavan tuomion todistusvaikutukseen. Jos väliintulijalla on samaa vastaajaa vastaan oma vaatimus, joka perustuu samoihin oikeustositseikkoihin, hänen kannaltaan on hyvinkin merkityksellistä, miten esimerkiksi näyttökysymys on oikeudenkäynnin kohteena olevassa asiassa ratkaistu. Väliintulon tarkoituksena on näissä tapauksissa saada eliminoiduksi tuomion haitallinen todistusvaikutus. Ilman asioiden välistä tosiseikastoyhteyttä väliintulo ei ole mahdollinen. Esimerkiksi ne, joilla on vireillä tai tulossa vireille riitoja, joissa oikeuskysymys on samansuuntainen mutta tapahtumainkulku tai muut tosiseikat ovat erilaiset, eivät voi esiintyä väliintulijoina.

Väliintulija ei voi vaatia muuta kuin se asianosainen, jonka puolella hän osallistuu oikeudenkäyntiin. Luvun 10 §:ssä säädetään, että väliintulijalla on oikeus toimia oikeudenkäynnissä asianosaisen tavoin. Hän saa siten esimerkiksi kuulustuttaa todistajia ja esittää muuta selvitystä. Hän ei kuitenkaan saa muuttaa kannetta eikä ryhtyä muuhun toimeen, joka on ristiriidassa asianosaisen suorittaman toimen kanssa niin kuin esimerkiksi myöntää tukemansa vastaajan kiistämää kannetta oikeaksi, eikä muutoin kuin asianosaisen ohella hakea muutosta asiassa.

Väliintulo edellyttää sitä koskevaa hakemusta, ja vireillä olevan riidan asianosaisille on varattava tilaisuus tulla sen johdosta kuul-

luksi. Sivullisella on kuitenkin oikeus esiintyä väliintulijana asianosaisten suostumuksesta riippumatta. Asiassa annettava tuomio ei oikeuta tai velvoita väliintulijaa. Poikkeuksen tästä säännöstä muodostaa oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuus. Oikeudenkäyntikulujen osalta väliintulija rinnastetaan lähtökohtaisesti asianosaiseen. Jos väliintulija on tukenut voittanutta asianosaista, hänellä on oikeus saada kulunsa korvatuksi. Hävinneellä puolella esiintynyt väliintulija on kuitenkin korvausvastuussa vain väliintulosta aiheutuneista erityisistä kuluista.

Jos samassa tai eri tuomioistuimissa on vireillä useita samantyyppisiä kanteita, niistä voidaan valita jokin, jota käsitellään ja ratkaistaan ennen kuin muita ryhdytään käsittelemään. Valinta voi tapahtua kanteiden vireillepanovaiheessa niin, että nostetaan vain yhtä, kantajapiirissä tyypilliseksi arvioitua oikeussuhdetta koskeva kanne. Valinta voi tapahtua myös silloin, kun jutut jo ovat tuomioistuimessa vireillä. Mahdollisuus lepäämään jättämiseen perustuu oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 4 §:ään, jonka mukaan: "Jos asian ratkaisemisen kannalta on tärkeitä, että toisessa oikeudenkäynnissä tai muussa menettelyssä käsiteltävänä oleva kysymys ratkaistaan ensin, tai jos asian käsittelylle on muu pitkäaikainen este, tuomioistuin voi määrätä, että asian käsittelyä jatketaan vasta esteen poistuttua."

Tämä niin sanottua kanteen lepäämään jättämistä koskevan säännöksen tarkoitus ei ole alun perin ollut niin sanotun pilottiratkaisun tekeminen ryhmäkannetyypisissä tilanteissa, joissa useilla henkilöillä on sisällöltään ja perusteiltaan lähes samanlainen vaatimus samaa vastaajaa vastaan. Käytännössä on lepäämään jättämistä kuitenkin sovellettu myös eräisiin tilanteisiin, joissa useista samantyyppisistä vireillä olevista kanteista on valittu käsiteltäväksi yksi tai useampia ja muut on jätetty odottamaan tuomiota tai osatuomiota ja sen lainvoimaisuutta tai ylemmän oikeusasteen ennakkoratkaisua. Tällainen tilanne oli esillä korkeimman oikeuden ratkaisussa 1992:50, joka koski pankin oikeutta nostaa lainan korkoa. Tätä ratkaisua odottivat useat vastaavanlaiset jutut eri tuomioistuimissa.

Lepäämään jättämisen avulla voidaan siis tavoitella vaikutuksia muihin samankaltaisiin oikeussuhteisiin. Menettelyllä pyritään sääs-

tämään työtä ja kustannuksia. Jotta tavoitteet saavutettaisiin, asianosaisten tulee hyväksyä pilottiratkaisu. Samanlaisia asioita koskevat riidat usein sovitaan ensimmäisen ennakkoratkaisun jälkeen.

Ensimmäisen ratkaisun ohjaava vaikutus perustuu vapaaehtoisuuteen, sillä ratkaisun oikeusvoima ulottuu vain pilottiasian asianosaisiin. Jos toisen mahdollisesti samankaltaisen oikeussuhteen osapuoli ei itse katso, että kyse on samankaltaisesta oikeussuhteesta eikä näin ollen hyväksy ratkaisua noudatettavaksi omassa riidassaan, on asiassa käytävä erillinen oikeudenkäynti. Lepäämään jättämismenettelyyn liittyy myös riski lepäämään jätetyn oikeudenkäynnin pitkittymisestä. Pilottiratkaisulla on tosin vahva vaikutus, koska on todennäköistä, että tuomioistuin muissakin asioissa päätyy samaan ratkaisuun. Jos ensimmäiseen kanteeseen on annettu ylimmän oikeusasteen ratkaisu, samankaltainen asia tavallisesti ratkaistaan samalla tavalla, vaikka ennakkoratkaisut eivät olekaan meillä juridisesti sitovia. Ensimmäisen ratkaisun painoarvoa lisää se, että häviävällä vastaajalla on täysi vastuu oikeudenkäyntikuluista muissa oikeudenkäynneissä.

Oikeuskäytännön osalta voidaan todeta, että yleisissä tuomioistuimissa käsitellään asioita, joissa samoihin tai samankaltaisiin perusteisiin vaatimuksensa perustavia kantajia on tai voisi olla useampia. Oikeusministeriön vuonna 1996 asettaman ryhmäkannetyöryhmän (ryhmäkannetyöryhmä II) mietinnössä OJL 3/1997 on esitelty yhteensä 26 edellä mainitut edellytykset täyttävää tuomiota ja vireillä olevaa oikeudenkäyntiä (s. 18—30). Mainitun työryhmän tekemä selvitys ajoittuu 1980-luvun puolivälistä 1990-luvun puoliväliin. Esimerkit oikeudenkäyntien ja niissä annettujen tuomioiden vaikutuksista laajan henkilöpiirin oikeuksiin ovat edelleen merkityksellisiä. Seuraavassa on selostettu edellä jo mainittu pilottioikeudenkäyntinä käsitelty asia KKO 1992:50. Asia koski vakioidun asuntolainasopimuksen tulkintaa. Vastaavia pankin tekemää koronkorotusta koskevia kanteita oli vireillä eri pankkeja vastaan useita kymmeniä ja niitä käsiteltiin monessa tuomioistuimessa.

Juttu koski tilannetta, jossa pankki oli korottanut kantajan asuntolainan korkoa yksipuolisella päätöksellään. Pankki oli aikai-

semmin antanut vastaavista lainoistaan kuvan, että niiden korko oli sidottu Suomen Pankin vahvistamaan peruskorkoon ja että korko muuttuisi vain peruskoron muutosten johdosta. Tämä oli ollut yleinenkin käsitys näistä lainoista. Se oli vastannut myös kantajan käsitystä, mikä pankin oli täytynyt ymmärtää. Lainaa koskevan velkakirjan ehto ei ollut ristiriidassa kantajan käsityksen kanssa eikä siinä ollut sanottu, että pankilla olisi oman harkintansa mukaan oikeus muuttaa korkoa. Kun pankki ei ollut näyttänyt, että pankin yksipuolisesta oikeudesta koron korottamiseen muulloin kuin peruskoron muuttuessa olisi selvästi ilmoitettu kantajalle lainaneuvotteluissa tai velkakirjaa allekirjoitettaessa, ei pankilla ollut oikeutta lainan koron korottamiseen.

Kuluttajansuoja

Kuluttajien oikeusasemaa markkinoilla on säännelty erikseen. Keskeinen laki on kuluttajansuojalaki (38/1978). Kuluttajansuojalaki koskee kulutushyödykkeiden tarjontaa elinkeinonharjoittajilta kuluttajille. Lakia sovelletaan myös, jos elinkeinonharjoittaja välittää hyödykkeitä kuluttajille. Kuluttajansuojalain piiriin kuuluvat myös sijoitustuotteiden, asuntojen ja vakuutusten markkinointi, vaikka näistä on myös erityislainsäädäntöä. Kuluttajaa suojaavaa lainsäädäntöä löytyy runsaasti myös kuluttajansuojalain ulkopuolelta.

Kuluttajaoikeudessa on pyritty luomaan järjestelmät, joilla tasapainotetaan kuluttajien ja elinkeinonharjoittajien välistä suhdetta ja turvataan kuluttajan pääseminen oikeuksiinsa. Keskeinen toimija on kuluttaja-asiamies. Kuluttaja-asiamiehellä on tiettyjä erikseen laissa säädettyjä valvontatehtäviä, kuten markkinoinnin, sopimusehtojen, perinnän ja takausehtojen lainmukaisuuden valvonta. Lisäksi kuluttaja-asiamiehelle on annettu valvontatehtäviä esimerkiksi tietoyhteiskunnan palveluita, tv- ja radiotoimintaa sekä autojen hiilidioksidipäästöjen ilmoittamista koskevissa laeissa. Kaikissa näissä lähtökohtana on kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan suhde. Ainoa poikkeus on laki saatavien perinnästä (513/1999), jonka mukaan kuluttaja-asiamiehen valvottavaksi kuuluu kuluttajasaatavan tai julkisen tehtävän hoitamiseen liittyvän saatavan periminen.

Kuluttaja-asiamiehen valvontatoiminta suuntautuu lähinnä kuluttajakollektiivin hyväksi eikä lakisäateistä valvontatehtävää ole ensisijassa suunniteltu jo tapahtuneen lainvastaisen toiminnan haittojen hyvittämiseen. Suurimmassa osassa tapauksia valvonta-asiat ratkeavat neuvotteluteitse, vain alle prosentti vuosittain vireille tulevista asioista viedään markkinaoikeuteen kieltokanteella. Markkinaoikeuden päätöksestä voidaan valittaa korkeimpaan oikeuteen, jos korkein oikeus myöntää valitusluvan.

Silloin kun kuluttaja-asiamies, markkinaoikeus tai korkein oikeus toteaa yrityksen menettelyn säännösten vastaiseksi, kannanotto ei vielä sellaisenaan vahvista yksittäisen kuluttajan oikeutta hyvitykseen. Hyvityksen saamiseksi tarvitaan siis erillinen prosessi joko lautakuntamenettelyssä tai yleisessä tuomioistuimessa.

Kuluttajan oikeuksiin pääsemistä ilman erillistä menettelyä on eräässä ryhmäkannetyypissä tilanteessa mahdollistettu valvontaviranomaisen tekemällä velvoittavalla hallintopäätöksellä. Vuoden 2004 lopussa voimaan tulleen sähkömarkkinain muutoksen (1172/2004) mukaan sähkömarkkinaviranomainen eli Energiemarkkinavirasto voi valvontajakson päätyttyä velvoittaa verkkohaltijan alentamaan seuraavan valvontajakson aikana perittäviä siirtopalvelumaksuja määrällä, jolla päättyneen jakson tuotto on ylittänyt kohtuullisen tuoton määrän. Tällä säännöksellä varmistetaan, että kaikki sähkönkäyttäjät, joilta on peritty kohtuutonta siirtomaksua, saavat hyvityksen. Aiemmin Energiemarkkinavirastolla ei ollut toimivaltaa määrätä liian suurina perittyjä verkkomaksuja palautettavaksi, vaan täytäntönpäätöksen ratkaisun saamiseksi jokainen sähkönkäyttäjä joutui itse saattamaan palauttamisvaatimuksen käräjäoikeuden ratkaistavaksi.

Kuluttajaoikeudessa on kollektiivivalvonnan ohella myös kuluttajien yksilöllisen oikeussuojan toteutumiseen tähtäviä menettelyjä. Yksittäisten riitojen ratkaisua helpottamaan on olemassa sekä lakisäateisiä kuluttajaviranomaisia että sopimus pohjaisia toimielimiä.

Lailla säädettyjä kuluttajaviranomaisia ovat kunnalliset kuluttajaneuvot, jotka sovittelevat kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan väli-

sissä riidoissa. Vuonna 2004 kuluttajaneuvonnan piirissä oli 444 kuntaa. Kuluttajaneuvoja oli 152, joista päätoimisia oli 51. Neuvonnalla on tärkeä yhteiskunnallinen merkitys, sillä vuositasolla neuvot sovittelevat noin 60 000 tapausta. Kuluttajien yhteydenotot ovat jatkuvasti lisääntyneet. Vuonna 2004 niitä oli 142 000.

Kuluttaja voi viedä yksittäisen riidan lailla perustettuun kuluttajavalituslautakuntaan, joka antaa maksutta asiassa ratkaisusuosituksen. Jollei elinkeinonharjoittaja halua noudattaa sitä, kuluttajan on turvauduttava oikeudenkäyntiin yleisessä tuomioistuimessa tavanomaisessa riita-asiain menettelyssä. Kuluttajavalituslautakunnan toimivalta ei ole yhteneväinen kuluttajansuojalain soveltamisalan tai kuluttaja-asiamiehen toimivallan kanssa. Kuluttajavalituslautakunnasta annetun lain (42/1978) 1 §:n mukaan lautakunta ei voi käsitellä esimerkiksi sijoitushyödykkeitä koskevia asioita mutta voi antaa suosituksia asuntokauppalain nojalla myös kahden yksityishenkilön välisestä asuntokaupasta. Toisin kuin Ruotsin kuluttajavalituslautakunta (Allmänna reklamationsnämnden) kuluttajavalituslautakunta ei myöskään voi käsitellä ryhmävalitusta. Vuonna 2004 kuluttajavalituslautakuntaan saapui 3 907 valitusta ja siellä ratkaistiin 3 748 valitusta. Sovintoon päättyneitä asioita oli 820. Suositusten noudattamisprosentti vuonna 2003 oli keskimäärin 77 %. Käsitteilyajat vaihtelivat vuonna 2004 eri jaostoilla 8 kuukaudesta 14 kuukauteen.

Kuluttajavalituslautakunnan toimivaltaa on vuonna 2002 annetussa kuluttajariitatyöryhmän mietinnössä (KTM:n työryhmä- ja toimikuntaraportteja 12/2002) ehdotettu laajennettavaksi asumisturva-asioihin ja arvopaperisijoittamiseen. Oikeusministeriö asetti elokuussa 2005 työryhmän selvittämään mahdollisuudet ryhmävalitusmenettelyn nopeaan käyttöönottoon kuluttajavalituslautakunnassa. Työryhmän maaliskuussa 2006 antaman mietinnön pohjalta valmisteltu hallituksen esitys (HE 115/2006) on annettu eduskunnalle 12 päivänä syyskuuta 2006.

Vakuutusalan sopimus pohjaisen kuluttajaorganisaation muodostavat Kuluttajien vakuutustoimisto, Vakuutuslautakunta ja näiden toimintaa ohjaava Kuluttajien vakuutustoimiston hallitus, joiden toiminta perustuu Kuluttajaviraston ja Suomen Vakuutusyhti-

öiden Keskusliiton tekemään sopimukseen. Kuluttajien vakuutustoimisto neuvoo ja auttaa maksutta kuluttajia sekä elinkeinon- ja ammatinharjoittajia vapaaehtoisia vakuutuksia koskevissa asioissa. Vuosittain toimistoon tulee noin 8 500 asiaa. Vakuutuslautakunnan tehtävänä on käsitellä lain ja vakuutusehtojen tulkintaa ja soveltamista koskevia erimielisyyksiä. Vuonna 2004 vakuutuslautakuntaan tuli 883 lausuntopyyntöä. Ratkaisuja annettiin 772. Lautakunnan suositusten noudattamisprosentti oli 98 % ja asioiden käsittelyaika keskimäärin 6 kuukautta.

Pankkialan Asiakasneuvontatoimiston toiminta perustuu Kuluttajaviraston, Rahoitustarkastuksen ja Suomen Pankkiyhdistyksen tekemään sopimukseen. Toimisto palvelee pankkialan kuluttaja- ja pienyritysasiakkaita antamalla maksutta neuvoja pankkitoimintaan liittyvissä kysymyksissä ja muun muassa pankin ja asiakkaan välisten erimielisyyksien ratkaisemiseksi. Toimisto ottaa käsiteltäväkseen ne pankkiasiat, joihin ei voida antaa vastausta puhelimitse. Vuonna 2004 tällaisia pankkiasioita oli vajaat 400. Toimiston tekemä sovitteluesitys tai suositus on johtanut useimmiten sovintoon. Asian käsittely kestää tavallisimmin 2—5 kuukautta.

Yhteistyössä Pankkialan Asiakasneuvontatoimiston kanssa toimii Arvopaperilautakunta, joka neuvoo, ohjaa ja etsii ratkaisua asioissa, jotka koskevat arvopaperimarkkinalainsäädännön ja siihen liittyvien viranomaismääräysten sisältöä ja sopimusehtojen soveltamista, hyvää arvopaperikauppatapaa ja muita arvopaperikäytäntöä koskevia asioita. Arvopapereiden liikkeellelaskuun liittyvät erimielisyydet eivät kuulu Arvopaperilautakunnan toimivaltaan. Vuonna 2004 Arvopaperilautakuntaan saapui 144 valitusta ja siellä ratkaistiin 18 valitusta. Suositusten noudattamisprosentti oli 100 %. Valitusten käsitteilyaika on 5—6 kuukautta ja laajoissa omaisuudenhoitouriidoissa noin 8 kuukautta. Vuonna 2004 valittajien vaatimusten arvo vaihteli välillä 500—10 000 euroa.

Kuluttaja-asiamiehen toinen keskeinen tehtävä valvontatoiminnan ohella on kuluttajan avustaminen yksittäisen asian hoitamisessa (Kuluttajavirastosta annetun lain (1056/1998) 9 §). Kuluttaja-asiamies voi muiden tehtävien salliessa avustaa kuluttajaa oikeudenkäynnissä, jos avustaminen on lain soveltamisen ja

kuluttajien yleisen edun kannalta tärkeää taikka elinkeinonharjoittaja ei noudata kuluttajavalituslautakunnan päätöstä. Taustalla on kummassakin asiaryhmässä kuluttajien kollektiivisen suojan edistäminen: joko ennakkopäätöksen saaminen taikka ratkaisusuositusten noudattamisen varmistaminen. Kuluttaja-asiamiehen toimivalta avustustapauksissa ei ole sidottu kuluttajansuojalain soveltamisalaan tai kuluttaja-asiamiehen valvontatoimeen, vaan ratkaisevaa on, että kyse on kuluttajan avustamisesta.

Avustusmahdollisuudesta säädettiin jo alkuperäisessä kuluttajansuojalaissa (ks. HE 8/1977). Aikaa myöten ongelmaksi muodostui oikeudenkäyntikuluriski, joka esti tärkeidenkin asioiden saattamisen oikeuteen. Tätä ongelmaa pyrittiin ratkaisemaan eri keinoin. Merkittävä uudistus kuluttaja-asiamiehen avustustoimintaan tehtiin vasta vuonna 1999 (ks. HE 140/1998). Yhdistettäessä Kuluttajavirasto ja kuluttaja-asiamiehen toimisto mahdollistettiin samalla Kuluttajaviraston toimintamäärärahojen käyttäminen avustustoiminnasta johtuvan kuluriskin kattamiseen. Erillistä määrärahaa avustustoimintaan ei kuitenkaan osoitettu. Nykyisin kuluttaja-asiamies tekee vuosittain 2–6 avustuspäätöstä ja kuluttajavirasto kantaa kuluriskin noin 2/3:ssa tapauksista. Virasto on viime aikoina ottanut kuluriskin aikaisempaa useammin, koska kuluttajilla ei aina ole oikeusturvavakuutusta ja oikeusturvavakuutuksen enimmäiskorvausmäärä on yleensä vain n. 8 400 euroa. Tähän mennessä suurimmat viraston maksettavaksi tulleet vastapuolen oikeudenkäyntikulut ovat olleet noin 24 000 euroa. Uudistus on kuitenkin parantanut kuluttaja-asiamiehen mahdollisuuksia hakea ennakkoratkaisuja kuluttajien yleisen edun kannalta tärkeisiin asioihin silloin, kun kuluriski olisi muuten estänyt asian saattamisen oikeuteen ja on näin parantanut kuluttajien asemaa.

2.2. Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden ja EU:n lainsäädäntö

Oikeusministeriössä on valmistunut kaksi selvitystä ryhmäkanteen käyttömahdollisuuksista Suomessa (OLJ 3/1992 ja Työryhmämietintö 2005:3) sekä kolme hallituksen esityksen muotoon laadittua ehdotusta ryhmä-

kannelaiksi (OLJ 1/1995, OLJ 3/1997 ja Työryhmämietintö 2006:4). Mainitut lainvalmisteluasiakirjat sisältävät perusteelliset selvitykset muissa maissa voimassa olevista ryhmäkanneryhmäjärjestelmistä. Vuoden 1996 ryhmäkanneryhmän mietinnön (OLJ 3/1997) ja vuonna 2005 valmistuneen mietinnön (Työryhmämietintö 2005:3) kansainvälistä kehitystä ja ulkomaiden lainsäädäntöä koskevissa jaksoissa (OLJ 3/1997 s. 42–61 ja Työryhmämietintö 2005:3 s. 6–22) on perusteellisesti selostettu niin sanotun common law –oikeusjärjestelmän valtioissa käytössä olevien ryhmäkanneryhmäjärjestelmien sisältö ja oikeuspoliittiset perusteet. Vuonna 2006 valmistuneessa työryhmämietinnössä (Työryhmämietintö 2006:4 s. 19–35) on erityisesti kuvattu Ruotsissa voimassa olevaa ryhmäoikeudenkäyntilakia, Norjassa kesällä 2005 hyväksytyyn uuden siviiliprosessilain ryhmäkannetta koskevia säännöksiä sekä Tanskassa vuonna 2005 julkaistua ehdotusta ryhmäkannelainsäädännöksi. Kansainvälisen vertailun osalta viitataan mainittuihin selvityksiin ja mietintöihin.

2.3. Nykytilan arviointi

Yleistä

Riita-asiaan oikeudenkäyntimenettelyn tehtävänä on antaa viime kädessä pakolla toteuttavissa olevaa oikeussuojaa tilanteessa, jossa jonkun oikeuksia on loukattu. Näin aineellinen oikeus toteutuu yksityisellä tasolla. Oikeudenkäytön tarkoitus on myös sen varmistaminen, että aineellinen oikeus toteutuu yhteiskunnassa yleisellä tasolla. Mahdollisuus saattaa asia tuomioistuimen ratkaistavaksi edesauttaa sellaisenaan oikeusjärjestyksen mukaista käyttäytymistä.

Aineellisen oikeuden toteutuminen edellyttää kuitenkin myös sitä, että oikeudenloukkausta koskeva asia on tosiasiallisesti saatavissa tuomioistuimen ratkaistavaksi. Jos esimerkiksi pelkästään kanteen nostamisesta kantajalle aiheutuvat kulut jo ovat sellaiset, että oikeudenkäyntiin ei sen intressin vähäisyyden vuoksi ole taloudellisista syistä järkevää ryhtyä, oikeudenkäyntimenettely ei käytännössä tarjoa yksilötasolla oikeussuojaa kysymyksessä olevan oikeudenloukkauksen osalta. Intressin vähäisyyttä arvioitaessa

merkitystä ei ole esimerkiksi sillä seikalla, että vähäinenkin intressi voi vahingonkäräjän yksityistaloudellisella tasolla olla merkittävä.

Kaikkia siviilioikeuden piiriin kuuluvia erimielisyyksiä ei voida ratkaista tuomioistuinmenettelyssä. Sekä yhteiskunnallisena että asianosaistavoitteena voidaan kuitenkin pitää sitä, että perustelluista vaatimuksista ei jouduta luopumaan pelkästään kustannustehokkuuteen liittyvistä syistä.

Oikeussuojan vaatimisen oikeudenkäyntiteitse voidaan katsoa edellyttävän, että oikeudenkäynnin kohteena oleva intressi on suurempi kuin kanteen nostamisesta ja asian ajamisesta aiheutuvat kulut ja oikeudenkäynnin aiheuttama vaiva. Ruotsin ryhmäoikeudenkäyntiä koskevan lain esitöissä (Prop. 2001/02:107 s. 21) siviilioikeudelliset vaatimukset on jaettu kolmeen kategoriaan: yksilöllisesti prosessikelpoiset, ei-yksilöllisesti prosessikelpoiset ja prosessikelvottomat vaatteet (individuellt processbart, icke-individuellt processbart och processimmunt anspråk). Yksilöllisesti prosessikelpoisten vaateiden osalta intressi on kanteen ajamisesta aiheutuvia oikeudenkäyntikuluja suurempi. Jos kanne on ei-yksilöllisesti eli kollektiivisesti prosessikelpoinen, useiden kantajien kollektiivisessa menettelyssä esittämät vaatimukset ylittävät kanteen ajamisesta aiheutuvien kantajien omien oikeudenkäyntikulujen määrän. Jos nämä kulut kollektiivisessakin menettelyssä ylittävät yhteenlasketun intressin määrän, kyse on prosessikelvottomasta vaateesta.

Nykyisen oikeusjärjestelmän voidaan katsoa tarjoavan oikeussuojaa yksilöllisesti prosessikelpoisille vaatimuksille. Mahdollisuus samaan oikeusperusteeseen perustuvien kanteiden kumulointiin voidaan myös katsoa saattavan tiettyjä ei-yksilöllisesti prosessikelpoisia vaatimuksia oikeusjärjestelmän piiriin. Tilanteessa, jossa kantajia on paljon, kumulaatiota ei kuitenkaan voida pitää toimivana menetelmänä. Lisäksi kumulaatio ei sinänsä kevennä yksittäisen asianosaisten tarvetta ja velvollisuutta osallistua oikeudenkäyntiin eli oikeudenkäynnistä aiheutuvaa vaivaa. Prosessitaloudellisesti kumulaatio on kuitenkin hyödyllinen, koska esimerkiksi samaa asiaa koskevaa näyttöä ei tarvitse ottaa vastaan kuin kerran.

Myös pilottioikeudenkäynti mahdollistaa periaatteessa oikeussuojan ulottumisen muihin kuin oikeudenkäynnin kohteena olevan yksittäisen riidan asianosaisiin, joskin tämä edellyttää erityisesti jutun hävinneen vastajan puolelta vapaaehtoista sitoutumista tuomioistuimen ratkaisuun. Pilottioikeudenkäynti on toteutuessaan kustannustehokas, mutta se ei johda ulosottokelpoiseen ratkaisuun muiden kuin pilottioikeudenkäynnin asianosaisten osalta. Myös koko oikeudenkäyntikuluvastuu lankeaa yksin pilottiasian hävinneen asianosaisten kannettavaksi.

Mahdollisuus sopia vakuutusyhtiöiden kanssa usean oikeusturvavakuutuksen käyttämisestä ikään kuin päällekkäin voi käytännössä mahdollistaa useita henkilöitä koskevien ei-yksilöllisesti prosessikelpoisten kanteiden ajamisen. Tämä mahdollisuus ei kuitenkaan vaikuta oikeudenkäyntikuluvastuun toteutumiseen tilanteessa, jossa juttu hävitään.

Pilottioikeudenkäynti ei myöskään katkaise vahingonkorvausvaatimuksen vanhentumista toisissa jutuissa. Velan vanhentumista koskevan lain (728/2003) 4 §:n mukaan velka vanhentuu kolmessa vuodessa, jos vanhentumista ei ole sitä ennen katkaistu. Sopimusrikkomukseen perustuvassa hyvityksessä vanhentumisaika alkaa kulua siitä, kun ostaja on havainnut virheen tai puutteen kaupan kohteessa tai kun muu velkojana oleva sopijapuoli on havainnut virheellisyyden sopimuksen täyttämässä taikka hänen olisi se pitänyt havaita. Säännös koskee myös kuluttajakauppaa. Jos kysymys on muusta kuin sopimussuhteeseen perustuvasta vahingonkorvauksesta, mainittu kolmen vuoden vanhentumisaika alkaa kulua siitä, kun vahingonkäräjää on saanut tietää tai hänen olisi pitänyt tietää vahingosta ja siitä vastuussa olevasta.

Jos pilottioikeudenkäynnissä asia saatetaan korkeimman oikeuden ratkaistavaksi, on ilmeistä, että muut samaan tai samankaltaiseen perusteeseen nojautuvat vaatimukset olisivat lopullisen ratkaisun antamishetkellä vanhentuneet, jollei vanhentumista näiden vaatimusten osalta ole vanhentumislain edellyttämällä tavalla katkaistu. Vastaajan suoritusvelvollisuus tappiotapauksessa perustuisi siten kyseisten vaatimusten osalta kokonaan vapaaehtoisuuteen. Tämä heikentää pilottimenettelyn käyttökelpoisuutta.

Yleisellä tasolla ryhmäkannejärjestelmän tavoitteena olisi kollektiivisesti prosessikelpoisten vaatimusten saattaminen oikeusjärjestelmän piiriin siten, että tällaisen vaatimuksen osalta olisi mahdollista saada täytäntöönpanokelpoinen tuomio. Lisäksi menettely voisi toimia prosessitaloudellisena vaihtoehtona kanteiden kumulointiin tilanteessa, jossa vaatimukset olisivat yksilöllisestikin prosessikelpoisia.

Kuluttajia koskevat riita-asiat

Globaalissa kulutusyhteiskunnassa erilaisia hyödykkeitä CD-soittimista talopaketteihin tuotetaan teollisina sarjoina vastaamaan kuluttajien tarpeita. Yleisimmissä kuluttajansuojan piiriin kuuluvissa riitatilanteissa on kysymys yksittäisistä suhteellisen vähäisistä vaatimuksista, esimerkiksi tietyssä kotitaloushyödykkeessä olevan virheen vuoksi vaaditusta kaupan purkamisesta, hinnanalennuksesta tai korjausvelvoitteen toteuttamisesta. Tällaiset vaatimukset eivät suoraan koske muita vastaavanlaisen sopimuksen tehneitä kuluttajia. Koska vaatimukset ovat yksilöllisiä, kollektiivinen oikeudenkäyntimenettely ei tekisi niistä nykyistä enempää prosessikelpoisia.

On kuitenkin mahdollista, että kaikissa tiettyyn sarjaan kuuluvissa tuotteissa on sama virhe. Tällöin voi olla satojakin kuluttajia, joilla on esittää samaan virheeseen perustuva vaatimus tuotteen myynyttä elinkeinonharjoittajaa vastaan. Myös asuntolainat, vakuutukset, seuramatkat, laajakaistaliittymät tai sähkönsopimukset ovat hyödykkeitä, joita tarjotaan kuluttajille olennaisesti samoin vakioiduin ehdoin. Tällaisen oikeussuhteen osalta on yleensä huomattavan suuri joukko henkilöitä, jotka ovat kutakuinkin yhdenmukaisessa oikeusasemassa suhteessa oikeussuhteen toiseen osapuoleen. Jos tällaisissa oikeussuhteissa syntyy erimielisyyksiä, esimerkiksi sopimusten sitovuudesta tai sisällöstä, ne voivat suoraan koskettaa kaikkien samanlaisten oikeussuhteiden osapuolia. Vaikka vakiosopimusehdon tulkintaa koskeva vaatimus ei välttämättä olisi yksilöllisesti prosessikelpoinen, voisi mahdollisuus kollektiiviseen menettelyyn saattaa vaatimukset oikeusjärjestelmän piiriin.

Vuonna 1996 asetetun ryhmäkannetyö-

ryhmän mietinnössä (OLJ 3/1997) selostetuista ryhmäkanteena käsiteltäviksi soveltuvista oikeustapausesimerkeistä on mahdollista tehdä sellainen johtopäätös, että ryhmäkanteen nostaminen voisi tulla ajankohtaiseksi ensisijaisesti vakiosopimusehtojen tulkintaa sekä harhaanjohtavaa markkinointia koskevissa asioissa.

Vakuutuslautakunta on 26 päivänä tammiukuuta 2005 antanut lausunnon asiassa, jossa mahdollisesti voisi olla edellä mainittuja ulottuvuuksia. Asia koski vakuutus sopimuksen solmimisen yhteydessä käytetyn tarjouslaskelman harhaanjohtavuutta. Vakuutuslautakunnan lausunnon mukaan vakuutusyhtiö olisi sijoitussidonnaisessa säästöhenkivakuutuksen tarjouslaskelmassaan jättänyt erikseen mainitsematta vuotuisesti perittävän yhden prosentin suuruisen kuluerän. Tästä syystä vakuutuslautakunta katsoi tarjouslaskelman harhaanjohtavaksi ja suositti lausunnossaan, että vakuutusyhtiö jättäisi perimättä laskelmasta puuttuvan kuluerän ja hyvittäisi jo perityt kulut. Vakuutusyhtiö ei pitänyt lautakunnan suositusta oikeana, eikä siksi ole suostunut noudattamaan sitä. Yksi vakuutuksenottaja on tämän jälkeen kuluttajiamiehen avustamana saattanut asian käräjäoikeuden ratkaistavaksi. Asian käsittely on kesken.

Toinen esimerkki sellaisesta kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan välisestä riita-asiasta, jossa riidan kohde koskettaa suuren kuluttajajoukon etua, on tällä hetkellä Helsingin hovioikeudessa käsiteltävänä oleva sähkön siirtohinnan kohtuullisuutta ja liikaa perityn siirtohinnan palauttamista koskeva asia. Energiamarkkinavirasto katsoi vuonna 2001 tekemässään päätöksessä, että kysymyksessä oleva sähkönsiirtoyhtiö oli vuonna 1999 perinyt asiakkailtaan kohtuuttoman suurta sähkön siirtohintaa. Energiamarkkinaviraston päätöksen mukaan kysymys oli noin 7 miljoonan markan ylilaskutuksesta, joka koski noin 30 000 asiakasta. Päätöksen mukaan yksittäiseen asiakkaaseen kohdistunut keskimääräinen ylilaskutus oli siten vajaat 40 euroa. Korkein hallinto-oikeus vahvisti myöhemmin Energiamarkkinaviraston päätöksen. Toisin kuin nykyään (ks. voimassa olevaa lainsäädäntöä ja oikeuskäytäntöä käsittelevän 2.1. jakson kuluttajansuojaa koskevaa osiota), silloisen lain mukaan siirtohintaa koske-

vasta hallintopäätöksestä ei seurannut velvollisuuksia liikaa perityn hinnan palauttamisen suhteen. Sähkönsiirtoyhtiö ei myöskään ollut valmis vapaaehtoisesti palauttamaan asiakkaalleen hallintopäätöksessä todettua ylihinnan määrää. Palauttamista on tällöin tavanomaiseen tapaan vaadittava kanteella yleisessä tuomioistuimessa. Kuluttaja-asiamiehen avustamana yksi yhtiön asiakkaista päätti viedä asian käräjäoikeuteen. Kanteessa vaaditaan peritystä siirtohinnoista palautettavaksi 110 euroa korkoineen. Espoon käräjäoikeus hylkäsi 3.6.2004 tuomiollaan sähkökuluttajan kanteen. Kantaja on valittanut tuomiosta ja asian käsittely hovioikeudessa on kesken. Kantajan oikeudenkäyntikulut käräjäoikeudessa olivat 8 400 euroa ja vastaajan 36 126 euroa. Käräjäoikeuden päätöksen mukaan vastaaja sai pitää kulunsa omana vahinkonaan.

Edellä selostetut riita-asiat eroavat siten toisistaan, että vakuutusyhtiötä vastaan esitettyä vaatimusta voidaan pitää yksilöllisesti prosessikelpoisena, koska riidan intressin suuruus voidaan katsoa ylittävän kantajalle oikeudenkäynnistä aiheutuvien omien kulujen määrän. Prosessikelpoisuusarvioissa ei ole kuitenkaan otettu huomioon riskiä siitä, että kantaja häviötilanteessa joutuu korvaamaan myös vastapuolen oikeudenkäyntikulut. Sähkönsiirtoyhtiötä vastaan nostettu kante taas koskee vaatimusta, jonka osalta jo kanteen ajamisesta aiheutuvat kantajan omat kulut moninkertaisesti ylittävät intressin määrän. Ilman kuluttaja-asiamiehen avustuspäätöstä yksilöllinen vaatimus olisi selkeästi prosessikelvoton.

Kuluttajariitojen osalta täysimittainen oikeudenkäynti on kallis ja vaivalloinen menettely. Jos asia on riitainen, oikeudenkäyntikulut kuluriskeineen ovat sellaiset, että harva kuluttaja on valmis oikeudenkäyntiin esimerkiksi asiassa, jossa intressi on 1 500 euroa tai vähemmän taikka jos on olemassa pieninkään riski jutun häviämisestä. Tällainen vähäinen tai vähäistäkin suurempi vaatimus on näin ollen nykyjärjestelmässä käytännössä katsoen prosessikelvoton. Ulosottokelpoisen ratkaisun saaminen vähäistä vaadetta koskevassa asiassa edellyttää periaatteessa, että kuluttaja-asiamies avustaa kuluttajaa oikeudenkäynnissä.

Se, että vaade on prosessikelvoton tai että

oikeudenkäyntikuluriski on yksityishenkilölle liian suuri, ei tarkoita sitä, ettei kuluttajalla olisi mitään keinoa oikeuksiinsa pääsyyn. Kuten edellä jaksossa 2.1. todetaan, on kuluttajan, vakuutuksen ottajan ja sijoittajan asemaa parannettu perustamalla erilaisia lautakuntia ja vastaavia tahoja, jotka sovittelevat ja ratkaisevat kuluttajan ja elinkeinoharjoittajan välisiä ristiriitoja. Menettely on yleensä kuluttajalle ilmainen ja myös suhteellisen nopea.

Lautakuntien ja muiden vastaavien elinten tekemiä suosituksia noudatetaankin kohtuullisen hyvin. Kuten edellä selostetuista esimerkeistä käy ilmi, suositukset eivät kuitenkaan ole täytäntöönpanokelpoisia. Tämä taas johtuu jo siitä, että lautakunnat eivät ole tuomioistuimia ja menettely niissä ei täytä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kriteereitä. Lautakunnissa annettujen ratkaisujen ulosottokelpoisuus edellyttäisi esimerkiksi mahdollisuutta suulliseen käsittelyyn ja todisteluun sekä muutoksenhakuun eli käytännössä mahdollisuutta täysimittaiseen oikeudenkäyntiin. Lautakunnat ja tuomioistuimet täydentävät oikeusjärjestelmässä toisiaan, mutta ne eivät voi eikä niiden tulekaan toimia toistensa korvikkeina.

Jos elinkeinoharjoittaja ei vapaaehtoisesti suostu noudattamaan esimerkiksi kuluttajavalituslautakunnan antamaa vähäistä vaatimusta koskevaa suositusta, voi vaatimuksen saattaminen tuomioistuimen tutkittavaksi olla käytännössä tai taloudellisesti mahdotonta.

Kuluttajan sosioekonominen asema voi muodostaa esteen oikeudenkäyntiin ryhtymiselle. Jos kuluttajan asemassa olevalla henkilöllä ei ole tarkempaa tietoa tai kokemusta tuomioistuinmenettelystä, todennäköisyys on suuri, että hän ei kovin herkästi oikeudenkäyntiin ryhdy. Tällaiset henkilöt jäävät usein passiivisiksi itseään koskevien oikeudenloukkausten suhteen. Siitä seuraa, että aineellinen oikeus ei näiden passiivisiksi jäävien henkilöiden osalta toteudu sellaisessakaan tilanteessa, jossa aktiivisempi ja osaavampi henkilö samassa tai vastaavanlaisessa asiassa olisi jo saattanut sen tuomioistuimen käsiteltäväksi ja näin saanut hyvityksen kokemaan oikeudenloukkauksesta.

Edellä selostetuissa tilanteissa, joissa oikeuskäsittelyn kohteena oleva riita suoraan koskettaa esimerkiksi tuhansia kuluttajia,

kollektiivinen oikeudenkäynti olisi aineellisen oikeuden toteutumisen kannalta perusteltu. Se parantaisi oikeuden saatavuutta. Näin saataisiin asiassa kerralla kaikkia riidan osapuolia sitova täytäntöönpanokelpoinen tuomio. Lisäksi kanteen nostaminen katkaisisi kaikkien ryhmän jäsenten vahingonkorvausvaatimusten vanhentumisen siten kuin velan vanhentumisesta annetun lain (728/2003) 11 §:ssä säädetään. Tilanteessa, jossa elinkeinonharjoittaja voittaa jutun, ratkaisu sitoisi vastaavasti kaikkia ryhmän jäseniä. Menettely olisi myös prosessitaloudellisin perustein järkevä. Jos vastapuoli ei pilottioikeudenkäyntitilanteessa langettavasta tuomiosta huolimatta olisi valmis tekemään johtopäätöksiä muiden vastaavaan perusteeseen nojautuvien vaatimusten osalta ja vaatimukset eivät tehtyjen vapaamuotoisten katkaisutoimien johdosta olisi vanhentuneet, keskenään ristiriitaisten tuomioiden riski on myös olemassa.

Yhteiskunnallisella tasolla voidaan pitää tärkeänä, ettei lainvastaisella toiminnalla voida saavuttaa ainakaan merkittävää oikeusjärjestelmän ulottumattomiin jäävää taloudellista hyötyä siitä syystä, että arvoltaan vähäisempi oikeudenloukkaus on kohdistunut suureen joukkoon ihmisiä. Myös lainvastaisesti toimineen yrityksen lain puitteissa toimivilla kilpailijoilla voidaan katsoa olevan intressi saada tällaiset vaatimukset oikeusjärjestelmän piiriin. Esimerkiksi edellä selostetun kaltaisen vakuutustapauksen osalta voisi olla mahdollista, että vakuutusten tuottoa ja edullisuutta vertaillut kuluttaja olisi valinnut kysymyksessä olevan yhtiön vakuutustuotteen olettaen sen olevan kilpailevia yhtiöitä edullisempi, vaikka näin ei kuluerän vähennyksen jälkeen olisi ollutkaan.

Niitä tilanteita, joissa kollektiivisen oikeudenkäynnin tosiasiallinen käynnistäminen olisi perusteltua, ei välttämättä ole lukumääräisesti kovin paljon. Lähtökohtaisesti voidaan katsoa, että elinkeinoelämä noudattaa ja myös pyrkii noudattamaan aineellisen lainsäädännön sille asettamia velvoitteita. Yhteiskunnassa ja taloudessa noudatettavat standardivaatimukset ovat myös yleisesti ottaen korkeat. Usealla keskeisellä alalla on toimiva valvonta-, neuvonta- tai ohjausjärjestelmä tai ennakkolupamenettely, joiden avulla mahdollisten oikeusriitojen aiheut

ennalta pitkälle ehkäistä. Monilla yrityksillä on ohjeistukset reklamaatioiden hoitamisesta. Laajalti käytössä olevat vakiosopimukset ovat myös parantaneet kuluttajansuojaa, koska ehdoista neuvotellaan yksityiskohtaisesti valvovien viranomaisten, kuten kuluttajasiamiiehen ja rahoitustarkastuksen kanssa. Myös massariidan tyyppiset tilanteet voidaan usein hoitaa neuvotteluteitse ja ilman, että asian viemistä tuomioistuimeen edes harkitaan. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, ettei ryhmäkanteen olisi tarpeellinen. Etenkin tilanteessa, jossa massariidasta ei päästä edellä luetelluin menettelyin yhteisymmärrykseen, on perusteltua, että yhteiskunnan tarjoama riidantarkaisujärjestelmä olisi mahdollisimman tehokkaalla tavalla riidan osapuolten käytettävissä.

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1. Tavoitteet

Uudistuksen perimmäisenä tavoitteena on kuluttajasopimuksia koskeviin riita-asioihin sovellettavien menettelysäännösten kehittäminen ja monipuolistaminen. Tarkoitus olisi, että asian laatu ja asianosaisten oikeussuojan tarve näin pystyttäisiin ottamaan nykyistä paremmin oikeudenkäynnissä huomioon. Ryhmäkanteen käyttöönoton myötä kaikilla niillä henkilöillä, joilla on samoihin tai samankaltaisiin seikkoihin perustuva vaatimus samaa vastaajaa vastaan, olisi mahdollisuus kerralla keskitetyssä menettelyssä saada täytäntöönpanokelpoinen tuomio.

Uudistuksella pyritään saattamaan sellaiset kollektiivisesti prosessikelpoiset vaatimukset oikeusjärjestelmän piiriin, joita ei oikeudenkäynnistä aiheutuvien kulujen vuoksi muutoin vietäisi tuomioistuimen tutkittavaksi. Esityksellä pyritään myös parantamaan niiden oikeudenloukkauksen kärsineiden asemaa, jotka ovat tiedoiltaan ja taidoiltaan muita heikommassa asemassa ja jotka eivät muutoin oikeudenkäynnissä vaatisi oikeuksiensa toteuttamista.

Ehdotuksen tavoitteena on aineellisen oikeuden parempi toteutuminen. Kun myös sellaiset oikeudenloukkaukset, jotka eivät ole yksilöllisesti prosessikelpoisia, voitaisiin saattaa tuomioistuimen ratkaistavaksi, johtai-

si tämä siihen, että lain säännöksiä noudatettaisiin nykyistä paremmin.

Tilanteessa, joissa samaan tai samankaltaiseen perusteeseen nojautuvia vaatimuksia muutoin tulisi usean eri käräjäoikeuden ratkaistavaksi, ryhmäkanteen olisi myös oikeudenkäynnin taloudellisuuden kannalta edullinen, koska näin vältyttäisiin niistä kustannuksista, jotka aiheutuisivat saman oikeudenkäyntiaineiston esittämisestä ja arvioimisesta eri oikeudenkäynneissä. Myös mahdollisten keskenään ristiriitaisten ratkaisujen riski vähenisi.

Ryhmäkanteen käsitteeseen on liitetty uhkakuvia. On esitetty, että kannemuoto mahdollistaisi perusteettomien kanteiden nostamisen esimerkiksi kiristämisen tai vahingoittamistarkoituksessa. Siksi on olennaista, että ryhmäkanteesta säädettävä laki asianmukaisesti turvaisi myös vastaajan aseman ja oikeudet. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin tulee toteutua myös ryhmäkannemenettelyssä.

3.2. Toteuttamisvaihtoehdot

Ryhmäkanteen toteuttamatta jättäminen merkitsisi sitä, etteivät edellä sanotut tavoitteet toteutuisi ja vaikutukset jäisivät saavuttamatta. Ryhmäkanteen toteuttaminen edellyttää lainsäädäntöä. Ryhmäkanteen toteuttamisen sijasta on kuitenkin esitetty myös erilaisia vaihtoehtoja, joilla pyrittäisiin saavuttamaan samoja tavoitteita kuin ryhmäkanteella. Näitä ovat olleet ryhmävalitus kuluttajavalituslautakunnassa, pilottikanteet ja ohivalitusjärjestelmä sekä kanteiden yhdistämistä koskevien säännösten kehittäminen. Näitä vaihtoehtoja käsitellään lyhyesti seuraavassa. Ryhmäkanteen vaihtoehtojen osalta voidaan lisäksi viitata julkaisuihin asian aikaisemmissa valmisteluvaiheissa (esimerkiksi OLJ 1/1995, s. 6—9, OLJ 3/1997, s. 12—38 ja Työryhmämietintö 2005:3, s. 53—57).

Kuluttajavalituslautakunnan toiminnan kehittäminen ja nimenomaan ryhmävalitusmenettelyn käyttöönotto on tuotu esiin vaihtoehtona ryhmäkannelain säätämiseksi. Ryhmävalitusmenettelyn käyttöönotto parantaakin heikkojen ja oikeuksistaan tietämättömien kuluttajien asemaa. Tärkeänä ryhmäkannejärjestelmän kehittämisen tavoitteena on kuitenkin tiettyjen samoihin tai samankaltaisiin

seikkoihin perustuvien vaatimusten saattaminen oikeusjärjestelmän piiriin siten, että tällaisten vaatimusten osalta olisi mahdollista saada täytäntöönpanokelpoinen tuomio. Vaikka lautakunnan toiminnan kehittäminen osaltaan parantaa kuluttajien asemaa, ryhmäkanteen keskeistä tavoitetta — täytäntöönpanokelpoista ratkaisua — ei näin saavutettaisi.

Ryhmäkannemenettelyn vaihtoehtona voidaan myös arvioida mahdollisuuksia kehittää nykyistä oikeudenkäyntimenettelyä muulla tavalla siten, että ryhmäkannemenettelyn tarve poistuisi. Onkin esitetty, että kehittämällä pilottikannetta koskevia oikeudenkäynnin menettelysäännöksiä voitaisiin saavuttaa ryhmäkannelainsäädännön tavoitteita. Ohivalitusjärjestelmän käyttöönotto saattaisi edelleen nopeuttaa pilottiratkaisuna pidettäviä oikeudenkäyntejä. Nämä vaihtoehdot kuitenkin edellyttäisivät ensinnäkin pilottituomioiden sitovaa ennakkoratkaisuluonnosta myöhemmissä oikeudenkäynneissä. Suomen oikeusjärjestelmän kannalta ennakkoratkaisujen sitovuus olisi kuitenkin vierasta ja käytännössä vaikeata toteuttaa. Lisäksi vaikka ennakkoratkaisujen sitovuus toteutettaisiin, eivät pilottikannesäännökset johtaisi siihen, että eri asianosaiset olisivat ilman erillisiä oikeudenkäyntejä velvollisia noudattamaan tehtyä ennakkoratkaisua. Ennakkoratkaisumalli ei johtaisi täytäntöönpanokelpoiseen tuomioon muussa kuin kyseisessä tuomioistuimessa pilottiasiana käsiteltävänä olleessa jutussa.

Kanteiden yhdistämistä koskevien säännösten muuttamiseen liittyy myös ongelmia. Nämä säännökset eivät ole nykyisin sovellettavissa, jos kaikki yhdistettävät asiat eivät ole jo erikseen vireillä samassa toimivaltaisessa tuomioistuimessa. Kanteiden yhdistämiseen perustuva malli edellyttäisi kaikilta asianosaisilta kanteen nostamiseen ja ajamiseen liittyvää aktiivisuutta omassa asiassa. Erillisiä juttuja ajetaan periaatteessa normaalisti, vaikka ne käsitellään yhdessä. Yksittäisiin kanteisiin annetut ratkaisut saavat taas oikeusvoiman vain siinä oikeussuhteessa, jota koskevassa oikeudenkäynnissä ratkaisu on annettu. Samalla tavalla kuin pilottikannevaihtoehdossa, myös kanteiden yhdistämiseen perustuvassa mallissa on se puute, että jos tappiopouli ei vapaaehtoisesti hyväksy ratkaisua noudatettavaksi muissa samanlai-

sisä oikeussuhteissa, asioissa on käytävä eri oikeudenkäynnit täytäntöönpanokelpoisten ratkaisujen saamiseksi. Ratkaisun oikeusvoima ei ulotu muihin asiallisesti samanlaisiin asioihin eikä myöskään johda siihen, että muut vastaavat saatavat tulisivat täytäntöönpanokelpoisiksi. Se ei myöskään ratkaisisi vaatimusten vanhentumiseen liittyviä ongelmia.

Kanteiden yhdistämisen, ohivalitusjärjestelmän tai ennakkoratkaisumenettelyn kehittämisellä ei saavuteta kaikkia niitä tavoitteita, joita ehdotetunlaisella ryhmäkannellailla saavutettaisiin. Ryhmäkannemenettelyn käyttöönotto toteuttaa näin ollen asetetut tavoitteet näistä vaihtoehdoista parhaiten.

3.3. Keskeiset ehdotukset

Yleistä

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi ryhmäkannetta koskeva laki. Ryhmäkannelakiin ehdotetaan otettavaksi ne menettelyä koskevat erityissäännökset, joita ryhmäkanteen käyttöönotto edellyttäisi. Säännökset koskisivat lähinnä lain soveltamisalaa, ryhmäkanteen edellytyksiä, tuomioistuimen toimivaltaa, kanneoikeutta, tuomion oikeusvoimaa, oikeudenkäyntikuluvastuusta ja muutoksenhakua. Muilta osin sovellettaisiin ryhmäkannemenettelyssä oikeudenkäymiskaaren riita-asian käsittelyyn sovellettavia säännöksiä.

Ryhmäkanteella tarkoitettaisiin kannaetta, jota kantaja ajaa kanteessa määritellyn ryhmän puolesta ilman, että ryhmä tai ryhmän jäsenet olisivat oikeudenkäynnissä asianosaisia. Ryhmäkanteen johdosta annettava tuomio sitoisi ryhmää edustavaa kantajaa ja niitä ryhmän jäseniä, jotka ovat nimenomaisesti ilmoittaneet liittyvänsä ryhmään sekä vastajaa.

Ryhmän jäsenillä ei olisi oikeudenkäyntikuluvastuuta eikä oikeutta hakea ryhmän puolesta muutosta tuomioistuimen ryhmäkannesiassa antamaan ratkaisuun. Ryhmäkanteen olisi mahdollinen ainoastaan silloin, kun ryhmä esiintyy kantajapuolella. Asian käsittely ryhmäkanteena edellyttäisi, että usealla henkilöllä on samaa vastajaa vastaan vaatimus, joka perustuu samoihin tai samankaltaisiin seikkoihin.

Ehdotuksen mukaan ryhmäkanteeseen osallistuminen edellyttäisi nimenomaista ryhmään ilmoittautumista. Sekä Norjan laissa että Tanskassa annetussa mietinnössä ryhmästä irrottautumiseen perustuva opt out –menettely olisi tietyin edellytyksin mahdollinen asioissa, joissa yksittäiset oikeussuojavaateet ovat prosessikelvottomia pienvaateita. Esimerkkeinä tällaisista pienvaateista on sekä Norjan hallituksen esityksessä että tanskalaisessa mietinnössä mainittu pitkäkestoisiin asiakassuhteisiin ja vakiosopimuksiin liittyvät riidat, esimerkiksi pankkien koronnostoa tai puhelinmaksujen korotuksia koskevat erimielisyydet. On katsottavissa, että järjestelmä, jossa annettava tuomio tulee ryhmän jäsentä sitovaksi, jos hän ei irrottaudu ryhmästä, parantaa selvästi nyt ehdotettuun opt in –järjestelmään verrattuna sellaisten passiivisten jäsenten asemaa, joiden edellytykset niin oman asiansa viemiseen tuomioistuimen käsiteltäväksi kuin ryhmäkanteeseen ilmoittautumiseen ovat keskimääräistä heikommat. Opt out –järjestelmään liittyy kuitenkin myös ongelmia. Koska siviiliprosessin lähtökohtana on, että jokainen henkilö itse määrää omista oikeudellisista vaateistaan, irrottautumisenjärjestelmä edellyttäisi eräiden tuomion sitovuutta koskevien kysymysten perusteellista selvittämistä. Ryhmäkannemenettely sisällyttäminen oikeusjärjestelmään on lisäksi herättänyt vastustusta. Opt in –menettely on vastaajan kannalta opt out –menettelyä selkeämpi. Tämän vuoksi lakiin ei tässä vaiheessa ehdoteta otettavaksi opt out –järjestelmää sovellettavaksi edes edellä mainitun tyyppisissä vähäisiä vaateita koskevissa jutuissa.

Ryhmäkanteen olisi uusi prosessimuoto. Sen käyttöönottoa on lain valmistelun aikana vastustettu elinkeinoelämän taholta, osittain sen vuoksi, että lain vaikutuksia yritystoiminnalle on vaikea ennakoita. Tästä syystä lain soveltamisalaa ehdotetaan rajattavaksi asiar ryhmään, jossa ryhmäkanteesta olisi painavin tarve. Nykytilan arviointia koskevassa jaksossa 2.3. esitettyjen näkökohtien perusteella laajaa asianosaispiiriä koskettavat kuluttajariidat voisivat luonteeltaan olla sellaisia, joissa kollektiivinen menettely mahdollistaisi aineellisen oikeuden toteutumisen tehokkaammalla tavalla kuin voimassa oleva oikeudenkäyntimenettely.

Edellä mainitun perusteella lain soveltamisala rajattaisiin siten, että se koskisi kuluttajan ja elinkeinoharjoittajan välisten riita-asioiden käsittelyä ryhmäkanteena. Ehdotettu uudistus koskisi ainoastaan oikeudenkäyntimenettelyä. Ryhmäkannelaki ei näin ollen muuttaisi kuluttajansuojaa koskevaa aineellista lainsäädäntöä. Ehdotuksesta ei myöskään seuraisi muutoksia niin sanottuun materiaaliseen prosessioikeuteen eli oikeudenkäynnin kohdetta ja vaatimusten perustelemista ja toteen näyttämistä koskevaan normistoon. Ryhmäkannelaki ei sisältäisi vaatimis-, vetoamis- ja todistustaakkaa koskevia erityissäännöksiä. Tuomioistuimien ei ryhmäkanteena käsiteltävissä asiassa voisi tuomita muuta tai enempää kuin on vaadittu eikä perustaa ratkaisuaan sellaiseen oikeudellisesti merkitykselliseen seikkaan, johon ei ole oikeudenkäynnissä vedottu. Vaatimusten tueksi tai niiden torjumiseksi tarvittava näyttö määräytyisi yleisten todistusoikeudellisten sääntöjen mukaan. Ryhmäkannemenettely olisi uusi vaihtoehto nykyisin voimassa oleville menettelyille, eikä se siten olisi pakollinen menettelymuoto kuluttajansuoja-asioissa.

Ryhmäkannetta kohtaan esitettyjen epäilyjen poistamiseksi ehdotettu laki koskisi viranomaisaloitteista eli julkista ryhmäkannetta. Ryhmäkannenoikeudenkäynnissä kantajana toimisi siten viranomainen. Näin varmistettaisiin se, ettei kanteita voitaisi nostaa kiristämisen- tai vahingoittamistarkoituksessa. Laisa säädettäisiin siitä viranomaisesta, jolla on oikeus panna vireille ryhmäkanteen. Koska kysymys olisi kuluttajan ja elinkeinoharjoittajan välisistä riita-asioista kannetta ajaisi kuluttaja-asiamies. Muilla ei olisi oikeutta nostaa ryhmäkannetta.

Lakia sovellettaisiin vain yleisissä tuomioistuimissa käsiteltävissä riita-asioissa.

Soveltamisala

Lain soveltamisala on ehdotuksessa asiallisesti rajoitettu. Lakia sovellettaisiin vain kuluttajasuhteita koskevissa riita-asioissa kuluttaja-asiamiehen toimivaltuuksien mukaisessa laajuudessa.

Kuluttaja-asiamiehen toimivalta valvonta-asioissa määräytyy pääosin kuluttajansuojalain nojalla, mutta myös eräiden erityislakien perusteella. Kuluttaja-asiamiehen yleinen toi-

mivalta valvonta-asioissa määritteli myös ryhmäkannelain soveltamisalan. Ryhmäkanteen olisi näin ollen mahdollinen esimerkiksi kulutustavaran virheeseen perustuvassa riita-asiassa sekä kuluttajan ja elinkeinoharjoittajan välisen sopimuksen sopimusehtojen tulkintaa koskevassa riita-asiassa. Myös sijoitustuotteita tai vakuutuksia koskevat kuluttajan ja elinkeinoharjoittajan väliset riita-asiat kuuluisivat ehdotuksen mukaan lain soveltamisalaan. Ehdotus sulkisi esimerkiksi pois sellaiset riidat, joissa vastapuolina ovat asunto-osakeyhtiö ja elinkeinoharjoittaja taikka kuluttaja ja sellainen viranomainen, joka ei harjoita elinkeinotoimintaa. Sijoitustuotteiden osalta soveltamisalan ulkopuolelle rajautuisivat ammattimaisten sijoittajien ja elinkeinoharjoittajien väliset riidat. Lisäksi ryhmäkannelain soveltamisalan ulkopuolelle rajautuisivat arvopaperimarkkina- (495/1989) tarkoitetun arvopaperin liikkeellelaskijan sekä julkisen ostotarjouksen tekijän menettelyä koskevat kuluttajariidat.

Lain soveltamisalaa ei rajoitettaisiin kosemaan vain tiettyä kannemuotoa. Ryhmäkanteena voisi näin ollen ajaa sekä suoritus- että vahvistuskannetta. Suorituskanteet koskevat pääsääntöisesti rahamääräisen tai luontais-suorituksen vaatimista vastaajalta. Oikeuskirjallisuudessa myös kanteet, joilla vaaditaan vastaajan pidättymistä jostakin kanteesta yksilöidystä toiminnasta (kieltokanne) tai vaaditaan vastaajaa sallimaan kantajan tietynlainen menettely (sietämiskanne), rinnastetaan suorituskanteisiin.

Tyypillinen suorituskanne on vahingonkorvausvaatimus. Ryhmäkannemenettelyssä voitaisiin käsitellä myös vahingonkorvausvaatimuksia, jos menettely ryhmäkanteen edellytykset huomioon ottaen olisi tarkoituksenmukainen. Ryhmäkannelain valmistelun aikana on useasti esitetty, että vahingonkorvausvaatimusten käsittely ryhmäkannemenettelyssä ei olisi mahdollista ilman materiaalisen vahingonkorvausoikeuden muuttamista. Tätä lakiehdotus ei kuitenkaan edellytä. Korvattavien vahinkojen ala, lajit ja korvausedellytykset säilyisivät ennallaan.

Henkilövahinko on joskus esitetty esimerkkinä vahingosta, jota ei voitaisi käsitellä ryhmäkanteena. Tätä on perusteltu sillä, että henkilövahingot olisivat aina luonteeltaan niin yksilöllisiä, ettei ryhmäkanteesta olisi

hyötyä. Kuitenkaan henkilövahinkojen kohdallakaan vahinkoja ei aina voida pitää luonteeltaan niin yksilöllisinä, että ne tulisi sulkea pois lain soveltamisalalta. Jos esimerkiksi useat henkilöt sokeutuvat juotuaan saman tahon alkoholina myymää metanolia, vaatimusten perusteet ja näyttö olisivat sisällöltään yhtenevät. Kärsimyskorvauksia voidaan ajatella korvattaviksi myös vahinkotyyppin perusteella. Espanjassa 1980-luvulla tapahtunut ruokaöljymyrkytys on esimerkki tämän tyyppisestä tilanteesta. Sadoittain ihmisiä kuoli ja tuhansia sairastui nautittuaan myrkyllistä ruokaöljyä. Tapauksessa vaatimukset, perusteet ja näyttö eivät olleet sillä tavalla erilaiset, ettei korvausvaatimuksia olisi voitu käsitellä kollektiivisessa menettelyssä. Kyseinen tapaus johti ryhmäkannemenettelyn käyttöön ottoon Espanjassa.

Jos kysymys on tavallisesta tuottamusperusteisesta vahingonkorvausvaatimuksesta, korvausvelvollisuuden toteaminen edellyttää niin sanottua täyttä näyttöä vahingon aiheuttaneen menettelyn tuottamuksellisuudesta sekä vahingosta ja lisäksi vielä vahingon ja kyseisen menettelyn välisestä syy-yhteydestä. Jos vahinko on seuraus samasta toiminnasta tai tapahtumasta, se, että vahinko ja korvausvaatimus eivät ole täysin samat kaikkien vahinkoa kärsineiden osalta, ei edellä esitetyn perusteella johtaisi siihen, että aiheutuneet vahingot olisivat siten yksilöllisiä, että niiden arvioiminen edellyttäisi huomattavaa määrää yksilöllistä todistelua.

Lakiehdotuksen mukaan käsittely ryhmäkanteena edellyttää, että esitetyt vaatimukset perustuvat samoihin tai samankaltaisiin seikkoihin. Ehdotuksessa ei kuitenkaan vaadita, että vaatimusten tulisi olla samat. Kuten edellä todetaan, on vahingonkorvausasioiden osalta ilmeistä, että vahinkoa kärsineiden korvausvaatimukset määrällisesti eroaisivat jonkin verran toisistaan. Jos tietyn tapahtumankulun ja siitä seuranneen vahingon välinen syy-yhteys olisi kaikkien vahingonkorvausvaatimusten osalta sama, olisi jokaiselle aiheutuneen yksilöllisen vahingon suuruus arvioitavissa voimassa olevan lain ja oikeuskäytännön mukaisesti myös ryhmäkannemenettelyn puitteissa. Aiheutuneiden vahinkojen yksilölliset piirteet eivät ainakaan lähtökohtaisesti aina olisi sellaisia, että niiden arvioiminen edellyttäisi niin paljon yksilöllistä

todistelua, että kollektiivinen tuomioistuinkäsittely ei olisi mahdollista ja perusteltua.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 6 §:ssä on vahingonkorvauksen määrän todistelusta nimenomainen säännös. Silloin kun ei ole saatavissa näyttöä vahingon määrästä tai se on vain vaikeuksien esitettävissä, on oikeudella säännöksen mukaan valta arvioida vahinko kohtuuden mukaan. Tämä tarkoittaa, että vahingon määrää koskevan kysymyksen osalta voidaan tuomioistuimen harkinnan mukaan luopua täyden näytön vaatimuksesta. Ilman kyseistä mahdollisuutta olisikin tavanomaisessa menettelyssä käsiteltävien vahingonkorvausvaatimusten osalta todennäköistä, että vahinkoa aiheuttanut oikeudenloukkaus useimmiten jäisi korvaamatta, koska täyttä näyttöä vahingon määrästä ei olisi saatavissa. Olisi kohtuutonta, jos kärsitystä vahingosta ei näytövaikkeuksien johdosta saisi lainkaan hyvitystä tilanteessa, jossa on kuitenkin näytetty toteen, että vahinkoa on aiheutettu. Käytännössä onkin niin, että vahingonkorvausasioissa tuomioistuin useimmiten joutuu arvioimaan vahingon määrän kohtuuden mukaan. Näin on siis silloin, kun korvausta vaatii yksittäinen vahingonkärsijä omassa asiassaan. Säännös olisi yhtä lailla sovellettavissa silloin, kun yksittäiselle ryhmän jäsenelle aiheutuneen vahingon määrää arvioitaisiin ryhmäkannemenettelyn puitteissa. Näyttökynnyksen tulisi olla sama sekä ryhmäkannemenettelyssä että tavanomaisessa riitaprosessissa käsiteltävien vahingonkorvausvaatimusten osalta.

Ryhmäkanteen asialliset edellytykset

Laissa säädettäisiin niistä erityisistä edellytyksistä, joiden vallitessa asia voidaan käsitellä ryhmäkanteena. Näin pyrittäisiin turvaamaan se, että oikeudenkäynnissä esille tulevat kysymykset olisivat ryhmän jäsenille siten yhteisiä, että asia olisi käsiteltävissä samassa oikeudenkäynnissä ja että kannemuotoa käytettäisiin silloin, kun se olisi muita käsittelymuotoja tarkoituksenmukaisempi tapa käsitellä kanteessa esitetyt vaatimukset.

Vaatimusten käsittely ryhmäkannemenettelyssä edellyttäisi lakiehdotuksen mukaan, että useilla henkilöillä on samaa vastaajaa vastaan vaatimuksia, jotka perustuvat samoihin tai samankaltaisiin seikkoihin. Lisäksi asian

käsittely ryhmäkanteena tulisi olla tarkoituksenmukaista ottaen huomioon asiassa esitetävien vaatimusten sisältö sekä asiassa esitettävä todistelu. Ryhmän tulisi myös olla riittävän täsmällisesti määritelty.

Ehdotuksessa ei ole asetettu ryhmän koolle ala- tai ylärajaa. Hyväksyttävä ryhmän koko määräytyisi tarkoituksenmukaisuusarvion perusteella. Arvioitaessa ryhmän koon riittävyyttä huomiota tulisi kiinnittää siihen, olisiko asia ratkaistavissa helpommin yhdistämällä yksittäiset kanteet oikeudenkäymiskaaren yleisten säännösten perusteella. Koska laki koskisi viranomaisaloitteista ryhmäkannetta ja kun ryhmän jäsenyys edellyttäisi jäseneksi ilmoittautumista, ryhmäkannetta ei yleensä tulisi ajankohtaiseksi, ellei niitä henkilöitä, joita kannetta koskisi, olisi lukuisia. Kun ryhmän jäsenten vaatimukset ovat yksilöllisesti prosessivottomia, ryhmäkannetta olisi ainoa tarkoituksenmukainen vaihtoehto vaatimusten saatamiseksi tuomioistuinkäsittelyyn.

Ryhmäkanteena esitettyjen vaatimusten tulisi perustua samoihin tai samankaltaisiin seikkoihin. Oikeudenkäymiskaaressa säädetään, että haastehakemuksessa on ilmoitettava seikat, joihin kantajan vaatimus perustuu. Käsitteellä ”seikka” tarkoitetaan oikeustosisekkää eli sitä välitöntä perustetta, josta seuraa, että vaatimus on oikeudellisesti perusteltu. Kysymys on niistä perusteista, joiden vuoksi vaatimuksia esitetään. Ryhmäkannelaki täydentäisi yleisiä säännöksiä riitaasian käsittelystä. Lakiehdotuksessa on tämän vuoksi mahdollisuuksien mukaan pyritty käyttämään oikeudenkäymiskaaren käsitteistöä. Edellytys sille, että asia voidaan käsitellä ryhmäkanteena, olisi näin ollen, että ne seikat, joiden olemassaolosta katsotaan seuraavan, että ryhmäkanteena esitetyt vaatimukset ovat perusteltuja, ovat kaikkien vaatimusten osalta samat tai samankaltaiset.

Oikeudenkäymiskaaren 18 luku koskee kanteiden yhdistämistä. Pakollista subjektiivista kumulaatiota koskevan 18 luvun 2 §:n mukaan olennaisesti samasta perusteesta johtuvat kanteet on käsiteltävä samassa oikeudenkäynnissä. Perusteella tarkoitetaan 18 luvussa oikeustosisekkoja eli oikeudenkäymiskaaren 5 luvun käsitteistön mukaan niitä seikkoja, joihin kannetta perustuu. Kanteet johtuvat harvoin sillä tavoin olennaisesti samasta perusteesta, että ne olisi pakko käsitellä

yhdessä. Esimerkiksi tilanteessa, jossa kantajien vaatimukset perustuvat vastaajan kanssa tehtyjen sopimusten samansisältöisen vakioausekkeen tulkintaan, kumulaatio ei olisi oikeudenkäymiskaaren 18 luvun 2 §:n perusteella pakollinen, koska itse sopimus on vakioidusta sisällöstään huolimatta jokaisen kantajan osalta eri. Tämä ei tietenkään estäisi sitä, että mainitun tyyppiset kanteet kuitenkin voitaisiin käsitellä yhdessä edellyttäen, että sama tuomioistuin olisi toimivaltainen niitä kaikkia käsittelemään. Oikeudenkäymiskaaren 18 luvun 6 §:n perusteella eri kanteita voidaan näet tietyn edellytyksin käsitellä samassa oikeudenkäynnissä, jos se edistää asioiden selvittämistä.

Edellytykset asian käsittelemiseksi ryhmäkanteena eivät vaatimusten perusteiden osalta olisi yhtä tiukat kuin pakollisessa subjektiivisessa kumulaatioissa. Jo ryhmäkanteen luonteesta riippuen ne tosiseikat, joihin vaatimukset perustuisivat, olisivat todennäköisesti useimmin samankaltaiset kuin samat. Edellä mainitussa tilanteessa, jossa vaatimukset perustuvat tietyn vakioidun sopimusausekkeen tulkintaan, vaatimukset voitaisiin perusteiden samankaltaisuuden nojalla käsitellä ryhmäkanteena, vaikka ne eivät olisikaan samat tai edes olennaisesti samat. Kuten edellä on mainittu, niissä tilanteissa, jossa ryhmäkannanvarainen kumulaatio olisi yleensä myös mahdollinen. Jos potentiaalisia kantajia olisi paljon ja yksittäisen kantajan intressi alittaisi esimerkiksi 1 500 euron summan, ryhmäkannetta voisi kuitenkin olla kumulaatiota huomattavasti tarkoituksenmukaisempi käsittelymuoto.

Arvioitaessa sitä, perustuvatko vaatimukset samoihin tai samankaltaisiin seikkoihin, huomiota tulisi erityisesti kiinnittää riidan kohteena oleviin seikkoihin. Ryhmäkanteena käsiteltävässä asiassa olennaista on, että ne seikat, jotka ovat asiassa riitaiset, ovat kaikkien ryhmän jäsenten vaatimusten osalta samankaltaiset. Jos riidan kohteena on esimerkiksi vakiosopimusehdon tulkintaa koskevassa asiassa se, mitä sopimuspuolet ovat suusanallisesti todenneet sopimusta solmittaessa, asia ei ryhmäkannelain edellyttämällä tavalla olisi käsiteltävissä ryhmäkanteena. Jos tulkintariita koskee tietyn yleisesti käytössä olevan vakiosopimuksen sisältämän sopimusehdon si-

sältöä, oikeustoiseikat ovat kaikkien ryhmän jäsenten osalta riittävän samankaltaiset. Sopimusehtoon perustuvat vaatimukset olisivat käsiteltävissä ryhmäkannemenettelyssä. Se, että sopimukset olisi esimerkkitapauksissa solmittu eri aikoina ja eri paikoissa, ei muodostaisi estettä asian käsittelemiselle ryhmäkanteena. On myös mahdollista, ettei mikään niistä seikoista, joihin vaatimukset perustuvat, ole riittävä ja että erimielisyys koskee tietyn seikan oikeudellista arviointia, esimerkiksi sitä, onko talopakettien elementissä ollut rakennusvirhe tehnyt siitä käyttötarkoitukseensa soveltumattoman niin, että ostajilla on oikeus purkaa kauppa tai saada huomattavaa hinnanalennusta. Tällainen asia voisi soveltaa ryhmäkannemenettelyyn.

Vaatimuksella puolestaan tarkoitetaan pyyntöä saada lopputulokseltaan tietynsisällöinen tuomio. Esitettyjen vaatimusten käsittely ryhmäkanteena ei edellyttäisi, että vaatimukset olisivat oikeustoiseikkojen tapaan sisällöltään samat tai samankaltaiset. Asian käsittely ryhmäkanteena edellyttäisi kuitenkin, että menettely olisi tarkoituksenmukainen ottaen huomioon asiassa esitettävien vaatimusten sisältö sekä asiassa esitettävä todistelu.

Kantaja voisi esittää sisällöltään erilaisia vaatimuksia eri ryhmän jäsenten osalta. Esimerkiksi vahingonkorvauskanteiden osalta on ilmeistä, että vahinkoa kärsineiden korvausvaatimukset tulisivat määrällisesti eroamaan toisistaan. Ryhmäkanteen tarkoituksenmukaisuutta arvioitaessa esitettyjen vaatimusten sisällön osalta olisi jälleen tarkasteltava riidan kohteena olevia kysymyksiä. Jos esimerkiksi vahingonkorvausasiassa vastuukysymys on riittävä, mutta riidatonta olisi ainakin periaatetasolla se, miten mahdolliset korvaukset tulisi laskea esimerkiksi tietyn matemaattisen kaavan mukaan, vaatimusten määrällinen erilaisuus ei lähtökohtaisesti estäisi niiden käsittelyä ryhmäkanteena. Esimerkiksi Helsingin käräjäoikeudessa on vuoden 2005 lopulla nostettu valtiota vastaan 1 714 samoihin seikkoihin perustuvaa eläkeetuuden määräytymistä koskevaa kannetta. Haastehakemuksessa on pyydetty, että kanteet käsiteltäisiin yhdessä oikeudenkäymiskaaren 18 luvun 6 §:n perusteella. Jos kysymyksessä olevat vaatimukset kuuluisivat ehdotetun ryhmäkannelain soveltamisalaan,

niiden käsittely ryhmäkannemenettelyssä voisi olla tarkoituksenmukaista siitä huolimatta, että vaatimukset määrällisesti eivät ole samat.

Jos vaatimusten käsittely taas edellyttää, että oikeudenkäynnin aikana täytyisi ottaa vastaan huomattava määrää todistelua, joka liittyy vain tiettyihin vaatimuksiin, ryhmäkanteen käsittelymuotona yleensä olisi tarkoituksenmukainen.

Jos vaatimukset laadullisesti poikkeavat toisistaan esimerkiksi siten, että toiset vaativat hinnanalennusta ja toiset taas kaupan purkua, on mahdollista, että vaatimusten välittömät perusteet eivät olisi lain edellyttämällä tavalla samat tai samankaltaiset. Ryhmäkannemenettely voisi kuitenkin olla tällaisessakin tilanteessa tarkoituksenmukainen käsittelytapa. Esimerkiksi niin sanottu nuorisovakuutus tapaus (KKO 1994:108), jossa korkein oikeus katsoi, että vakuutuksen sopimusehtoja oli tulkittava tietyllä kantajan vaatimalla tavalla, potentiaalisen kantajaryhmän vaatimukset eivät olisi olleet samat. Osa vaatimuksen esittäjistä vaati vakuutuksen pysyttämistä voimassa korkeimman oikeuden tulkinnan mukaisin ehdoin, osa vaati liikaa maksetun osuuden palauttamista ja osa sopimuksen irtisanoneista henkilöistä vaati oikeutta tehdä uusi vakuutus sopimus edellä mainitun ehdoin. Kaikki vaatimukset olisi vastaavassa tapauksessa mahdollista käsitellä ehdotuksen mukaisessa ryhmäkannemenettelyssä siten, että vaatimukset sisältönsä mukaan jaoteltuina käsiteltäisiin alaryhmissä.

Jotta asian käsittely ryhmäkanteena olisi perusteltua, ryhmän jäsenten vaatimusten olisi oltava riittävän samanlaisia. Mitä vähemmän vaatimuksilla on yhteisiä piirteitä, sen vähemmän ajan, vaivan ja kustannusten säästöä ryhmäkanteen toisi. Todennäköistä on, että ryhmäkanteen olisi soveltamisalallaan perusteltu vaihtoehto myös sellaisissa tilanteissa, joissa juttujen kumulaatio jo nyt olisi oikeudenkäymiskaaren säännösten mukaan mahdollinen. Ryhmäkannemenettelyn tarkoituksenmukaisuutta arvioitaessa tulisikin näissä tilanteissa tapauskohtaisesti harkita sitä, olisiko asia ratkaistavissa helpommin yhdistämällä yksittäiset kanteet oikeudenkäymiskaaren 18 luvun säännösten perusteella. Määritelmän mukaisen ryhmän koko olisi todennäköisesti merkittävä tekijä.

Todistelu olisi otettava huomioon tarkoituksenmukaisuusharkinnassa. Ryhmäkanteen ei olisi tarkoituksenmukainen käsittelymuoto silloin, kun vaatimusten tueksi esitettävä näyttö vaihtelisi paljon eri jäsenten osalta. Tämä ei kuitenkaan estäisi asian käsittelyä ryhmäkanteena aina silloin, kun esitetyt vaatimukset osittain perustuvat yhteiseen näyttöön ja osittain eri näyttöön. Jos riidan kohteena olevaa seikkaa koskeva näyttö on kaikkien ryhmän jäsenten osalta yhteinen, voisi olla perusteltua käsitellä asia ryhmäkannemenettelyssä, vaikka esimerkiksi vahingon määrää koskeva näyttö ei olisi jokaisen ryhmän jäsenen osalta sama. Tällaisessa tilanteessa todistelun on kokonaisuudessaan kuitenkin oltava sellainen, ettei se huomattavasti vaikeuta oikeudenkäynnin kulkua. Kuten edellä on mainittu, tietyt ryhmän jäseniä koskevat vaatimukset olisi mahdollista käsitellä erikseen alaryhmissä. Tämä mahdollisuus olisi myös otettava huomioon tarkoituksenmukaisuusharkinnassa.

Edellytys asian käsittelemiseksi ryhmäkanteena olisi myös ryhmän riittävän täsmällinen määrittely. Ryhmän määrittelmä onkin ryhmäkannenneoikeudenkäynnin keskeisiä tekijöitä. Se ratkaisee, keihin asiassa annettava tuomio voi ulottua. Jotta asian käsitteleminen ryhmäkanteena olisi tarkoituksenmukaista, ryhmän määrittelmän tulee olla yksinkertainen, selkeä ja mahdollisimman vähän harkinnanvaraisiin seikkoihin perustuva. Määrittelmän tulee myös olla riittävän erottelukykyinen, jotta ryhmän jäsenyys voidaan sen perusteella vaikeudetta todeta. Ryhmän jäseniä voisi yhdistää esimerkiksi se, että he ovat kaikki tietyn aikajakson aikana olleet tietynsisältöisessä sopimussuhteessa vastaajaan ja että vastaaja sopimuksenvastaisesti on laskuttanut heiltä tietyt kuluja, joita hän ei ole heille palauttanut. Ryhmän määrittelmän avulla tulisi olla yksinkertaista ratkaista ryhmän jäseneksi ilmoittautuvan henkilön kuuluminen ryhmään.

Ryhmäkannelain edellytysten lisäksi tulisivat sovellettaviksi yleiset oikeudenkäynnin edellytyksiä koskevat säännökset. Ryhmäkannelain erityiset edellytykset olisivat luonteeltaan ehdottomia. Kuten oikeudenkäymiskaaren ehdottomien oikeudenkäyntiedellytysten osalta, johtaisi niiden puuttuminen siihen, että tuomioistuin jättäisi kanteen viran puo-

lesta tutkimatta.

Kanneoikeus

Ryhmäkanteet jaetaan yleensä kolmeen perustyyppiin sen mukaan kenellä on oikeus ajaa kanteita. Ne ovat yksityinen ryhmäkante, julkinen ryhmäkante ja järjestöryhmäkante.

Varsinaisista ryhmäkannetyypeistä tavallisin on yksityinen ryhmäkante. Ruotsissa voimassa oleva laki ryhmäoikeudenkäynnistä mahdollistaa sekä yksityisen ryhmäkanteen, järjestöryhmäkanteen että julkisen ryhmäkanteen. Lokakuun ensimmäiseen päivään 2005 mennessä nostetuista kanteista kaikki paitsi yksi on ollut yksityisiä. Kuluttajasiames on nostonut yhden julkisen ryhmäkanteen. Yhtään järjestökantetta ei ole nostettu.

Ehdotetussa ryhmäkannelaissa säädettäisiin vain julkisesta eli viranomaisaloitteisesta ryhmäkanteesta. Ryhmäkannenneoikeudenkäynnissä kantajana toimisi siten viranomainen. Näin kanneoikeutta rajoittamalla on pyritty varmistamaan, ettei kanteita voisi nostaa kevein perustein. Lisäksi näin varmistettaisiin oikeudenkäyntikuluvastuun toteutuminen tilanteessa, jossa vastaaja voittaa riidan.

Laissa säädettäisiin, että kuluttaja-asiamiehellä on oikeus panna vireille ryhmäkante. Muilla tahoilla ei olisi oikeutta nostaa ryhmäkanteita. Kuluttaja-asiamiehellä on nykyisin tietyin edellytyksin mahdollisuus toimia yksittäisen kuluttajan avustajana oikeudenkäynnissä. Kuluttaja-asiamies on tässä tehtävässään rinnastettavissa asianajajaan tai yleiseen oikeusavustajaan. Tämän lisäksi kuluttaja-asiamies voi nykyisin päättää, että näissä asioissa oikeudenkäyntikulut maksetaan Kuluttajaviraston toimintamenoista. Kantajana toimiminen kuluttajasuhteita koskevassa ryhmäkannesiassa sopisi luontevasti osaksi kuluttaja-asiamiehen nykyistä toimintaa. Kuluttaja-asiamiehellä ja Kuluttajavirastolla on valmius ottaa uusi tehtävä vastaan ja siellä on lisäksi käytettävissä tarvittava tietotaito tehtävän hoitamiseksi.

Ryhmäkannemenettely

Lakiin ehdotetaan otettavaksi ne menettelyt koskevat erityissäännökset, joita ryhmä-

kanteen käyttöönottaminen edellyttäisi. Säännökset koskisivat pääasiassa lain soveltamisalaa, ryhmäkanteen edellytyksiä, tuomioistuimen toimivaltaa, kanneoikeutta, tuomion oikeusvoimaa, oikeudenkäyntikuluvastuusta ja muutoksenhakua. Muilta osin noudatettaisiin riita-asioiden oikeudenkäyntimenettelyä koskevia yleisiä säännöksiä.

Haastehakemuksen sisällöstä ryhmäkanteenasiassa olisi laissa oma säännös. Haastehakemuksessa tulisi ilmoittaa tavanomaista haastehakemusta vastaavat tiedot sekä niiden lisäksi ryhmäkanteen asiallisten edellytysten arvioimiseksi tarvittavat tiedot. Haastehakemuksessa olisi muun muassa määriteltävä ryhmä, jota kanne koskee ja esitettävä kaikki kantajan tiedossa olevat yksilöidyt vaatimukset ja tätä kautta myös vaatimusten esittäjät eli kyseiset potentiaalisen ryhmän jäsenet. Haastehakemuksessa tulisi myös esittää, millä perusteella asia voidaan käsitellä ryhmäkanteena.

Laissa ei olisi asian vireilletuloa koskevaa erillistä säännöstä. Ryhmäkanteen tulisi näin ollen vireille oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 1 §:n mukaisesti silloin, kun haastehakemus saapuu kärjäoikeuden kansliaan.

Haastehakemus ei sisältäisi erikseen ratkaistavaksi tarkoitettua pyyntöä asian käsittelemiseksi ryhmäkanteena eikä tuomioistuin myöskään tekisi asiasta erillistä päätöstä. Kärjäoikeus tutkisi kuitenkin viran puolesta heti alustavasti, että lain mukaiset asialliset edellytykset asian käsittelemiseksi ryhmäkanteena ovat olemassa.

Jollei kannetta heti jätetä tutkimatta tai hylätä perusteettomana, kärjäoikeuden on ilmoitettava kantajalle ja vastaajalle käsittelyn alkamisesta. Koska haastetta ei vielä annetaisi, kärjäoikeuden ilmoitus vastaajalle olisi merkitykseltään informatiivinen. Kantajan osalta ilmoitus taas merkitsisi menettelyn seuraavan vaiheen alkamista.

Jos tuomioistuin tässä vaiheessa jättää kanteen tutkimatta, ratkaisulla ei ole vaikutusta kanteessa esitettyihin vaatimuksiin mahdollisesti myöhemmin erikseen ajettuina. Ryhmäkannelakiin perustuvassa ratkaisussa ei lähtökohtaisesti otettaisi kantaa esitettyihin vaatimuksiin, vaan siihen, voidaanko vaatimuksia käsitellä ryhmäkannemenettelyssä. Koska ryhmän määritelmän mukaiset jäsenet eivät vielä olisi ilmoittautuneet mukaan oikeuden-

käyntiin, tässä vaiheessa tehdyllä tutkimattajättämispäätöksellä ei olisi vaikutuksia heidän oikeuksiinsa.

Kärjäoikeus asettaisi ilmoituksessa määräjän ryhmään ilmoittautumiselle. Lisäksi kärjäoikeus tiedottaisi valmistelusta vastaavasta tuomarista.

Ehdotuksen mukaan kantajan olisi ilmoitettava asian vireilletulosta määritelmän mukaisille ryhmän jäsenille. Tämä on tarkoitukseenmukaista antaa kantajan hoidettavaksi, koska on todennäköistä, että kantajan tiedossa olisi jo tässä vaiheessa enemmistö potentiaalisista ryhmän jäsenistä ja heidän yhteystietonsa. Siksi olisi turhaa lisätä tuomioistuimen työtaakkaa velvoittamalla se vastaamaan ilmoitusmenettelyn organisoimisesta. Ilmoitusmenettelyn kustannukset olisivat kantajan oikeudenkäyntikuluja, joista tämä voisi saada aikanaan vastaajalta korvauksen, jos asia voitetaan.

Ilmoitus voitaisiin toimittaa tiedossa oleville jäsenille postitse tai sähköisesti. Jos ilmoitusta ei mainituin tavoin voitaisi toimittaa kaikille määritelmän mukaisille ryhmän jäsenille, ryhmäkanteesta voidaan ilmoittaa yhdessä tai useammassa sanomalehdessä taikka muulla asianmukaisella tavalla. Kantaja voisi esimerkiksi tiedottaa kanteesta verkkosivuiltaan. Kantajan olisi toimitettava ilmoitus tiedoksi myös vastaajalle.

Ilmoitus sisältäisi oikeudenkäyntiä koskevat ryhmän jäsenille tärkeät tiedot. Kantajan toimittaman ilmoituksen tulisi sisältää lyhyt kuvaus asiasta ja esitettävistä vaatimuksista, kuvaus ryhmästä, jonka puolesta kanne on nostettu, kantajan yhteystiedot sekä tieto siitä, miten ryhmään ilmoitaudutaan, ja ilmoittamiselle asetetusta määräajasta. Lisäksi ilmoituksessa olisi mainittava perustiedot ryhmäkanteesta oikeudenkäyntimuotona, ryhmän jäsenen asemasta oikeudenkäynnissä, sovinnosta, ryhmäkanteen johdosta annetun tuomion oikeusvaikutuksista, muutoksenhakuoikeudesta ja oikeudenkäyntikuluvastuusta.

Ryhmään ilmoittauduttaisiin toimittamalla asetetussa määräajassa kantajalle kirjallinen allekirjoitettu ilmoitus halukkuudesta osallistua ryhmäkanteeseen. Ilmoittautuminen tapahtuisi todennäköisesti täyttämällä tätä tarkoitusta varten laadittu lomake. Lomakkeessa pyydetäisiin tarvittavia tietoja ryhmän jä-

senen vaatimuksen esittämiseksi ryhmäkannemenettelyssä.

Ilmoittautumismenettelyn päätyttyä kantaja toimittaisi täsmennetyt haastehakemuksen muodossa tiedot ryhmään ilmoittautuneista ja vaatimuksista käräjäoikeudelle. Haastehakemus täsmentyisi siten, että siitä ilmenisi kaikki ryhmäkanteena esitettävät vaatimukset ja niiden perusteet. Tämän jälkeen haaste annettaisiin vastaajalle tiedoksi.

Vastaajaa kehoitettaisiin haasteessa vastaamaan kanteeseen siten kuin oikeudenkäyntimenettelystä riita-asioissa on säädetty. Vastaja voisi vastauksessaan normaaliin tapaan esittää oikeudenkäyntiväitteitä. Tehdyt oikeudenkäyntiväitteet ratkaistaisiin oikeudenkäymiskaaren 16 luvun säännösten mukaisesti. Oikeudenkäymiskaaren säännöksistä poiketen ryhmäkannemenettelyn edellytyksiä koskevan oikeudenkäyntiväitteen johdosta annettuun hylkävään ratkaisuun saisi kuitenkin aina hakea muutosta erikseen, jollei tuomioistuin aiheuttoman viivästymisen estämiseksi tai muusta erityisestä syystä määräisi, että muutosta haetaan pääasiassa annettun tuomion tai lopullisen päätöksen yhteydessä. Erillinen muutoksenhaku olisi siten näiden ratkaisujen osalta pääsääntö. Säännöksen mukaan tuomioistuin voisi kuitenkin torjua erillisen muutoksenhaun tilanteessa, jossa ilmeisen perusteeton väite on esitetty esimerkiksi oikeudenkäynnin viivyttämistaroituksessa.

Lakiin ei ehdoteta otettavaksi erityisiä säännöksiä asian valmistelusta ja pääkäsitteilystä, vaan tältä osin sovellettaisiin normaalisti oikeudenkäymiskaaren 5 ja 6 luvun säännöksiä. Laissa olisi kuitenkin säännöksiä tiettyjä erityistilanteita varten, esimerkiksi koskien kanteen laajentamista tai rajaamista sekä ryhmästä irrottautumista. Kanteen laajentamisen ja rajaamisen puitteissa olisi myös mahdollista tarkistaa ryhmän määritelmää oikeudenkäynnin aikana. Kantajan vaatimusten muuttamiseen sovellettaisiin oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 2 §:n säännöksiä. Kannetta ei näin ollen oikeudenkäynnin aikana saisi muuttaa siten, että se muutoksen johdosta muuttuisi toiseksi.

Ryhmäkannesiassa annettu tuomio sitoisi asianosaisten lisäksi myös ryhmän jäseniä. Kantaja olisi vastaavasti myös oikeutettu sopimaan asian ryhmän jäsenten puolesta. Kan-

taja tekisi tai harkitsisi sovintotarjousta tavanomaiseen tapaan, eikä sovinnosta ole katsottu tarpeelliseksi ottaa lakiin erityistä säännöstä. Jotta kantajan tekemä sopimus olisi ryhmän jäseniä sitova, tuomioistuimen olisi vahvistettava se siten kuin oikeudenkäymiskaaren 20 luvussa säädetään.

Tuomion sisältö on yksityiskohdittain säännelty oikeudenkäymiskaaren 24 luvussa. Ei ole tarvetta erikseen säännellä ryhmäkannesiassa annettavaa tuomiota. Tuomioissa on mainittava ne ryhmän jäsenet, joita tuomio koskee ja mitä tuomitaan kenenkin hyväksi tai häntä vastaan. Suoritusluomiossa olisi siten määrättävä, mikä suoritus ryhmän kullekin jäsenelle tulee.

Ryhmän jäsen ei vastaisi oikeudenkäyntikulusta. Tietyissä poikkeustilanteissa ryhmän jäsen voitaisiin määrätä korvaamaan vastaajalle oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 5 §:ssä tarkoitettulla menettelyllä aiheuttamansa kustannukset.

Tuomioon voisi ryhmän puolesta hakea muutosta ainoastaan asianosainen. Jos kantaja hakisi muutosta ratkaisuun, jäsenellä ei näin ollen olisi itsenäistä muutoksenhakuoikeutta asiassa. Jos kantaja ei kuitenkaan hakisi muutosta ryhmäkanteen johdosta annettuun ratkaisuun, ryhmän jäsenellä olisi oikeus omalta osaltaan hakea ratkaisuun muutosta. Sama mahdollisuus ryhmän jäsenellä olisi myös tilanteessa, jossa kantaja hakisi muutosta ratkaisuun vain osittain ja näin ei valittaisi ratkaisusta siltä osin kuin se koskee ryhmän jäsenen vaatimusta. Ryhmän jäsenen erillinen muutoksenhaku olisi rinnastettavissa ryhmästä irrottautumiseen.

Ehdotuksen mukaan kantaja ilmoittaisi tuomiosta ryhmän jäsenille. Lainvoimainen tuomio olisi kunkin ryhmän jäsenen osalta täytäntöön pantavissa.

Ryhmän jäsenen asema

Kantaja ajaisi ryhmäkannemenettelyssä kannetta ryhmän puolesta ja käyttäisi siinä asianosaisena puhevaltaa. Ryhmä tai ryhmän jäsenet eivät siten olisi ryhmäkanteena käsiteltävän riita-asian asianosaisia. Ainoastaan kanteen nostanut viranomaislainen olisi prosessissa asianosainen, eikä ryhmän jäsenellä olisi puhevaltaa asiassa. Ryhmän jäsen ei myöskään lähtökohtaisesti esiintyisi oikeu-

denkäynnissä, vaan jäisi kanteen ja ryhmän muotoutumisen jälkeen prosessissa passiiviseksi. Sovellettaessa riidan kohteen luovuttamista, tuomarin esteellisyyttä, oikeudenkäynnin vireilläolovaikutuksia, kanteiden yhdistämistä ja kuulemista koskevia oikeudenkäymiskaaren säännöksiä ryhmän jäsen kuitenkin rinnastettaisiin asianosaiseen.

Ehdotuksen mukaan ryhmäkanteen tulisi vireille silloin, kun haastehakemus jätetään käräjäoikeuden kansliaan. Tästä seuraisi esimerkiksi se, että kanteen nostaminen keskeyttäisi kaikkien ryhmän jäseniksi tulevien vaatimusten vanhentumisen.

Ryhmän jäsenten vaatimukset ovat ryhmäkanteen kohde. Tästä syystä ryhmän jäsentä ei tulisi oikeudenkäynnissä kuulla todistajana omissa asiassaan, vaan ainoastaan asianosaisena todistelutarkoituksessa.

Oikeudenkäyntikulut

Oikeudenkäyntikulusäännösten peruseri- aate oikeudenkäymiskaaren 21 luvussa on, että asian voittanut asianosainen saa täysimääräisen korvauksen asian ajamiseksi tarpeellisista kuluistaan. Tästä ei ole syytä poiketa ryhmäkannemenettelyssä. Vastuu vastapuolelle häviötilanteessa korvattaviksi tuomittavista oikeudenkäyntikuluista estäisi vähemmän perusteellisesti harkittuja kanteita.

Kantaja eli ehdotuksen mukaan kuluttajasi- amies vastaisi ehdotuksen mukaan omista, eli kantajapuolen kuluista. Näitä kuluja ovat esimerkiksi ryhmän jäsenille ryhmäkannemenettelyn vireille tulosta ilmoittamisesta syntyvät kulut sekä kantajan omat tavanomaiset oikeudenkäynnin valmistelusta ja asian ajamisesta aiheutuvat kulut. Näihin kuluihin sisältyisivät myös mahdollisen avustajan tai asiamiehen palkkiosta ja asianosaisen työstä aiheutuneet kustannukset. Ryhmän jäsen ei osallistuisi näiden menojen kattamiseen.

Ryhmän jäsen ei myöskään vastaisi niistä vastapuolen oikeudenkäyntikuluista, jotka hävinnyt asianosainen olisi velvollinen korvaamaan. Myös näistä kuluista vastaisi ainoastaan oikeudenkäynnin asianosainen.

On ilmeistä, että ryhmäkanteen tulisi olemaan tavanomaista prosessia raskaampi ja kalliimpi menettely. Siksi ryhmäkannemenettelyn tavoitteiden toteutumisen voidaan

katsoa edellyttävän, että ryhmän jäsen voisi saattaa oikeudellisen vaatimuksensa tuomioistuimen tutkittavaksi ilman kuluvastuuta. Tästä periaatteesta olisi perusteltua poiketa vain eräissä hyvin poikkeuksellisissa tilanteissa. Silloin, jos ryhmän jäsen olisi pitkittänyt oikeudenkäyntiä tahallaan esittämällä perusteettomia väitteitä kuultavana ollessaan tai kantajalle oikeudenkäyntiin valmistautumisen yhteydessä, olisi perusteltua, että hänet voitaisiin oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 5 §:n säännöksen mukaisesti velvoittaa korvaamaan vastaajalle menettelyllään aiheuttamia lisäkustannuksia. Tätä korvausvelvollisuutta ei kuitenkaan ehdotettaisi ulotettavaksi niihin lisäkustannuksiin, joita jäsen edellä mainitun tyyppisellä menettelyllä aiheuttaisi kantajalle.

4. Esityksen vaikutukset

4.1. Taloudelliset vaikutukset

Kansantaloudelliset vaikutukset

Ehdotuksessa pyritään oikeudenkäyntijärjestelmän kehittämiseen. Luomalla uusi menettely tiettyjen massavaatimusten saattamiseksi tuomioistuimen käsiteltäväksi pyritään tehostamaan aineellisen lainsäädännön toteutumista kuluttajansuojan osalta.

Tavoitteen toteutumisesta seuraisi, että korvausvastuu sellaisten oikeudenloukkausten osalta, joita ei tällä hetkellä saateta tuomioistuimen tutkittavaksi, toteutuisi nykyistä useammin. Menettelyn käyttöön otolla olisi myös oikeudenloukkauksia ennaltaehkäiseviä vaikutuksia. Näin parannettaisiin oikeusturvaa kuluttajansuojan alalla. Jos esimerkiksi kuluttajien luottamus kuluttajansuojalain säännösten toteutumiseen käytännössä ryhmäkannemenettelyn myötä lisääntyisi, parantaisi tämä myös kuluttajien luottamusta oikeusjärjestelmän toimivuuteen. Jos kuluttajat enenevässä määrin voisivat luottaa siihen, että heidän lailla turvatut oikeutensa toteutuvat myös käytännössä, edistäisi tämä markkinoiden toimivuutta.

Kansantalouden tasolla eräänä yleisenä tavoitteena on säädösjärjestelmän kehittäminen siten, että yritysten toimintaympäristö olisi kilpailukykyinen. Ryhmäkannemenettelyllä pyrittäisiin siihen, että lainvastaisesta

toiminnasta aiheutuneet menetykset nykyistä tehokkaammin kohdentuisivat kyseisen toiminnan harjoittajan kannettavaksi. Mahdollistamalla ryhmäkanteen nostaminen mahdollisuudet perusteettoman kilpailu- tai muun taloudellisen edun saamiseksi heikentyisivät etenkin sellaisessa tilanteessa, jossa aineellisen lainsäädännön noudattamatta jättämisestä olisi yksittäiselle vahingon kärsijälle aiheutunut vain suhteellisen vähäistä taloudellista vahinkoa. Jos kysymys on laajamittaisesta toiminnasta, kuten ryhmäkannetapauksissa on tarkoitettu olevan, lainvastaisella toiminnalla saatu kilpailuhyöty suhteessa alalla toimiviin muihin yrityksiin voisi olla merkittäväkin.

On odotettavissa, että ryhmäkanteita nostettaisiin vuositasolla vain muutama. On myös mahdollista, ettei niitä edes joka vuosi nostettaisi. Tämä ei kuitenkaan vähentäisi lain ennaltaehkäisevän vaikutuksen toteutumista. Kun todennäköisyys aineellisen lainsäädännön toteutumiselle yksittäistapauksessa kasvaa, kehittäisi tämä välillisenä vaikutuksena myös yritysten toimintaympäristöä tasavertaisempaan suuntaan. Koska lainvastaisesta toiminnasta ei olisi saatavissa kilpailuetua, lisääisi tämä yritystoiminnan puitteiden ennustettavuutta. Tämä parantaisi osaltaan yritysten välistä kilpailua ja näin markkinoiden toimivuutta.

Luonnollisesti ryhmäkanejärjestelmä lisääisi omalta osaltaan myös yritysten riskiä joutua oikeusprosessin kohteeksi. Tämä voisi osaltaan heikentää yrittäjyyttä. Yleisellä tasolla tavoite on kuitenkin se, että yrittäminen ja yritystoiminta tapahtuu lainsäädännön puitteissa. Edellä selostettuja oikeusturvan kehittämiseen ja kilpailun parantamiseen liittyviä näkökohtia olisi näin ollen pidettävä tärkeämpinä kuin yritystoiminnan prosessiriskin lisääntymiseen liittyvät haitat.

Ryhmäkanteen käyttöönottoon on myös liitetty muita uhkakuvia. Ryhmäkannelain on muun muassa katsottu heikentävän Suomen kilpailukykyä kansainvälisten yritysten sijoittautumispaikkana suhteessa sellaisiin valtioihin, joissa kyseistä kannemuotoa ei ole. Mainittuja vaikutuksia on vaikea ennalta arvioida. Tästä seikasta ovat yksimielisiä sekä ryhmäkanejärjestelmän kannattajat että sen vastustajat. Punninta jää väistämättä teoreettiselle tasolle. Jos katsottaisiin, että ehdotettu

ryhmäkanejärjestelmä on muiden maiden oikeudenkäyntimenettelyä koskeviin säännöksiin verrattuna poikkeuksellisen epäedullinen, voisivat vaikutukset yritysten sijoittautumiseen olla kielteiset. Tällöinkin kielteinen arvio todennäköisesti perustuisi siihen, että lainsäädäntö on johtanut vahingoittamistarkeoituksessa nostettuihin perusteettomiin kanteisiin. Ehdotetussa laissa näitä perusteettomia kanteita on pyritty mahdollisemman tehokkaasti estämään.

Ruotsissa ryhmäoikeudenkäyntiä riita-asioissa koskeva laki on ollut voimassa vuoden 2003 alusta. Asiantuntijalausuntojen lisäksi on konkreettisten taloudellisten vaikutusten arvioimiseksi tässä yhteydessä pyritty hankkimaan selvitystä Ruotsissa toteutuneista mahdollisista taloudellisista ja muista vaikutuksista.

Mitään tietoja siitä, että Ruotsin ryhmäkannelainsäädännöllä olisi ollut erityisen myönteisiä tai kielteisiä vaikutuksia investointeihin ja sijoitusratkaisuihin, ei ole tullut esille. Yleisellä tasolla Ruotsin talouskehitys on ollut niiden vuosien aikana, jolloin ryhmäkannelaki on ollut voimassa, huomattavasti parempi kuin Euroopan unionin jäsenvaltioissa keskimäärin. Tässä vaiheessa lain voimaantulosta ei siten näyttäne Ruotsissa seuranneen havaittavia kielteisiä vaikutuksia kansantalouteen. Ei ole myöskään nähtävissä, että kansainväliset yritykset olisivat jättäneet investoimatta Ruotsiin siitä syystä, että siellä olisi riski joutua vastaamaan ryhmäkaneioikeudenkäynnissä. Epäilyt siitä, että pelkääntään ryhmäkannelain olemassaolo johtaisi kielteisiin investointi- ja sijoittautumisratkaisuihin, eivät näyttäisi toteutuneen. Myöskään kielteisiä heijastusvaikutuksia Yhdysvalloissa käytössä olevasta ryhmäkane- ja vahingonkorvauslainsäädännöstä ei ole ollut todettavissa. Ruotsin ryhmäoikeudenkäyntilain vaikutusten arvioimiseksi laaditaan Ruotsin oikeusministeriön (justitiedepartementet) toimesta asiaa koskeva selvitys lain oltua voimassa neljä vuotta.

Edellä todetun perusteella voitaneen olettaa, ettei nyt ehdotettu Ruotsin järjestelmään verrattuna suppea ryhmäkanejärjestelmä todennäköisesti nostaisi yrityserähoitukseen liittyviä tai vastaavia kustannuksia Suomessa. Myöskään muita kansantalouden tasolla näkyviä niin myönteisiä kuin kielteisiääkään

vaikutuksia ei todennäköisesti olisi ainakaan lyhyellä aikavälillä odotettavissa.

Yritysvaikutukset

Ryhmäkannelain voimaantulosta ei aiheudu yrityksille välittömiä taloudellisia rasitteita. Ruotsin osalta ei ole ollut löydettävissä esimerkkejä siitä, että esimerkiksi suurten pörssiyhtiöiden kansainvälisiltä markkinoilta hankittujen vastuuvakuutusten vakuutusmaksut olisivat ryhmäkannelainsäädännön voimaantumisen johdosta nousseet. Mitään erillistä vakuutus tuotetta ryhmäkanteen varalta ei ilmeisesti ole markkinoille tuotu. Näyttöä ei myöskään ole siitä, että vakiosopimusehtoja olisi ryhmäkannelain jälkeen muutettu esimerkiksi kuluttajamyönteisempään tai -kielteisempään suuntaan tai että yritykset olisivat aikeissa niin tehdä. Yritykset eivät tietävästi ole varautuneet ryhmäkanteen varalle. Näyttäisi siltä, että ryhmäkannelain yrityksille aiheuttamat mahdolliset kustannukset ainakin tässä vaiheessa rajoittuisivat yksittäisistä oikeudenkäynneistä aiheutuviin kuluihin ja tappiotapauksissa niistä seuraaviin korvausvelvoitteisiin. Todennäköistä on, että ehdotetun lain vaikutukset Suomessa olisivat tältä osin pitkälti samat kuin Ruotsissa.

Ryhmäkannelain kielteiset vaikutukset kytketään usein perusteettomien kanteiden aiheuttamiin haittoihin ja kustannuksiin sekä vahingoittamis- tai kiristämistarkoituksessa nostettujen kanteiden pörssiyrityksille aiheuttamiin kielteisiin imago-vaikutuksiin. Myös uhkaamalla ryhmäkanteen nostamisella on katsottu voitavan kiristää pörssiyrityksiä epäedullisiin sovintoihin.

Suomalaisia pörssiyrityksiä on tällä hetkellä vajaat 140. Niiden konsernien yhteenlaskettu liikevaihto oli vuonna 2004 noin puolet kaikkien suomalaisten yritysten liikevaihdosta, kun huomioon otetaan sekä kotimaan että ulkomaiden toiminta. Osuus on noussut noin kymmenen prosenttiyksikköä kymmenen vuoden aikana. Tarkempaa jaottelua, josta ilmenisivät tiedot liikevaihdon ja henkilöstön jakautumisesta kotimaassa ja ulkomailla toimivien yksiköiden välillä, ei ole suoraan saatavissa käytettävissä olevista tilastoista.

Näillä yhtiöillä on kiistatta tärkeä merkitys Suomen kansantaloudessa, eikä yllä kuvattuihin ryhmäkannejärjestelmän riskeihin voi-

da sen vuoksi suhtautua kevyesti. Jos ryhmäkannetta voitaisiin käyttää epäasiallisesti niin, että sillä voitaisiin aiheuttaa perusteettomia kustannuksia ja haittaa nimenomaan pörssiyrityksille, järjestelmän puolesta puhuvien syiden tulisi olla erityisen painavia. On kuitenkin huomattava, että moni suomalainen pörssiyritys toimii globaaleilla markkinoilla, siis myös maissa, joissa on jo tällä hetkellä käytössä laajoja ja nyt ehdotettua kattavampia ryhmäkannejärjestelmiä. Tiedossa ei ole, että suomalaisyritykset olisivat nimenomaan ryhmäkannelainsäädännön vuoksi jättäneet etabloitumatta esimerkiksi Yhdysvaltojen markkinoille tai että ne olisivat ryhmäkannepöytäkirjojen taikka toteutuneiden kanteiden vuoksi olleet pakotettuja vetäytymään kyseisiltä markkinoilta.

Voidaan ajatella, että arvopaperimarkkinoilla noteeratut yhtiöt olisivat muita yhtiöitä huonommassa asemassa myös sinänsä perusteltujen ryhmäkanteiden kohdeyrityksinä. Tällainen vaikutus voisi olla seurausta siitä kielteisestä vaikutuksesta, joka oikeudenkäynnillä mahdollisesti olisi yhtiön arvopaperien arvoon. Negatiivisten vaikutusten syntymisen ja laajuuden suhteen merkitystä saattaisi olla sillä seikalla, että koko Helsingin Pörssin markkina-arvosta kolme neljäsosaa on ulkomaalaisten hallussa. Sijoittajat saattaisivat reagoida ryhmäkannemenettelyihin niiden tietojen ja kokemusten perusteella, joita heillä on oman sijaintipaikkansa lainsäädännöstä.

Oikeuskäytäntö ja aineellisen lainsäädännön sisältö vaikuttaa mainittujen uhkakuvien toteutumiseen. Ottaen huomioon, että aineellisen oikeuden sisältöä ei esitetä muutettavaksi, on epätodennäköistä, että pörssiyritykset joutuisivat muita yrityksiä huonompaan asemaan yksinomaan tämän ominaisuutensa johdosta. Pelkästään se seikka, että yrityksen arvopaperi on julkisen kaupankäynnin kohteena, ei tee sitä poikkeuksellisen alttiiksi ryhmäkanteille. Kysymys on myös yrityksen toimialasta ja toiminnasta laajemmin. Esimerkiksi negatiivinen julkisuus voi olla hyvin haitallista muillekin kuin pörssiyrityksille. Näin erityisesti nyt käsillä olevien ehdotusten perusteella, sillä ryhmäkannetilanteissa kuluttajien ostokäyttäytyminen voi ohjata yritysten toimintaa tehokkaammin kuin sijoittajien käyttäytyminen.

Myös pörssiyhtiöiden asemaan vaikuttaisivat osaltaan ehdotukset, joiden mukaan suomalaisen järjestelmä perustuisi viranomaisaloitteeseen ja olisi soveltamisolaltaan rajoitettu. Voidaan lähteä siitä, että viranomaiset toimivat virkavastuunsa nojalla objektiivisesti ja tasapuolisesti, eivätkä ne täten saataisi toiminnallaan mitään yhtiölajia muita yhtiöitä huonompaan asemaan. Lisäksi voimassa oleva aineellinen oikeus ja kuluvastuusäännökset turvaisivat yritysten oikeusasemaa varsin tehokkaasti. Ensimmäiset kokemukset Ruotsinkaan järjestelmästä eivät tue sellaista näkemystä, että kanteiden kohteiksi valikoituisivat nimenomaan pörssiyhtiöt. Näin siitä huolimatta, että Ruotsissa järjestelmä on huomattavasti laajempi kuin tässä esityksessä ehdotettu, eikä viranomaisaloitetta siellä edellytetä.

Vuonna 2004 oli Suomessa yli 230 000 yritystä. Näistä suuryrityksiä eli yli 250 työntekijän yrityksiä oli noin 0,2 %, keskisuuria eli 50—250 työntekijän yrityksiä oli noin 1 % ja loput 98,8 % oli mikro- ja pieniä yrityksiä. Pienten yritysten toiminnalle ryhmäkannelainnsäädännöllä ei todennäköisesti olisi juuriakaan vaikutuksia, koska ne eivät juuri koskaan tulisi olemaan ryhmäkanteiden suorana kohteena. Tämä johtuisi siitä, että pienten yritysten toiminta yleensä on sen verran pienimuotoista, että ryhmäkannetilanne harvemmin pääsisi syntymään. Täysin poissuljettua tämä ei tietenkään ole. Selvää on, että pienten yritysten kantokykyyn nähden ryhmäkanteilla olisi niille huomattavasti dramaattisempi vaikutus kuin suurille yrityksille. Ruotsissa tehtävän selvityksen yhteydessä on tarkoitus erityisesti selvittää ryhmäkannelain vaikutuksia pienten ja keskisuurten yritysten toimintaan. Ryhmäkanteiden kohdentumisesta pieniin tai keskisuuriin yrityksiin ei ole Ruotsin kokemusten valossa tässä vaiheessa näyttöä.

4.2. Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Lain voimaantulosta seuraisi, että kuluttaja-asiamies voisi asianosaisena ajaa kannetta määritellyn ryhmän puolesta ilman, että ryhmän jäsenet olisivat asianosaisia oikeudenkäynnissä. Uusi tehtävä edellyttäisi kuluttajavirastosta annetun lain (1056/1998) muut-

tamista. Tarkoitus olisi, että mainittuun lakiin otetaan säännös, jonka mukaan kuluttaja-asiamies voi toimia kantajana siten kuin ryhmäkannelaissa säädetään.

Ryhmäkanteita voidaan ennakoida nostettavan vuosittain enintään muutama. Tämä arvio perustuu Ruotsissa nostettujen kanteiden määrään. Kaiken kaikkiaan Ruotsissa on lain ensimmäisien voimassaolovuosien aikana nostettu kuusi ryhmäkannetta. Näistä yksi on kuluttaja-asiamiehen nostama. Muut ryhmäkanteet ovat olleet yksityisiä.

Koska ryhmäkanteiden määrä tulisi olemaan pieni, lain vaikutus kuluttaja-asiamiehen toimintaan ei myöskään olisi suuri. Kuitenkin ryhmäkanteen ajamiseen liittyisi oikeudenkäyntitoimenpiteiden lisäksi muun muassa vastuu ilmoittautumismenettelyn hoitamisesta ja tiedottamisesta ryhmän jäsenille. On siksi perusteltua arvioida, että jo yhden ryhmäkanteen ajaminen lisäisi tilapäisesti kuluttaja-asiamiehen työmäärää ja menoja.

Kuluttaja-asiamies avustaa nykyäänkin yksittäisiä kuluttajia sellaisissa riita-asioissa, joissa on ryhmäkannepotentiaalia. Ryhmäkannemenettely ei tämän vuoksi merkittävästi muuttaisi tai laajentaisi hänen toimenkuvansa. Ryhmäkannelaki mahdollistaisi, että kuluttaja-asiamiestä edustaisi oikeudenkäynnissä kuluttajaviraston ulkopuolinen asiamies. Tällöin kanteen ajaminen ei suoraan lisäisi kuluttajaviraston henkilöstön työmäärää. Ryhmäkannelaki voisi lisätä viraston toimintamenoja etenkin tilanteessa, jossa kuluttaja-asiamies häviäisi jutun. Jos kuluttaja-asiamies voittaa ryhmäkanteena käsitellyn riidan, vastapuoli voitaisiin velvoittaa korvaamaan kulut. Tällöin kanteen ajamisesta ei aiheutuisi varsinaisia lisämenoja kuluttaja-asiamiehelle, jos kulut saadaan perittyä.

Lähtökohta on, ettei laista aiheutuisi Kuluttajavirastolle lisäkuluja. Tilanteessa, jossa kuluttaja-asiamies häviäisi ajamansa ryhmäkanteen, kustannuksia voisi kuitenkin syntyä. Siksi on perusteltua ottaa kyseinen riski huomioon budjetoissa viraston toimintamenoja.

Ehdotuksessa ryhmäkanteen käsittely keskitettäisiin tiettyihin suurempiin kärjäoikeuksiin. Kanteiden pienestä lukumäärästä johtuen uudistuksella ei ainakaan lähtökohtaisesti olisi merkittäviä vaikutuksia näiden tuomioistuinten toiminnasta aiheutuneisiin

kustannuksiin tai kyseisten tuomioistuinten henkilöstötarpeeseen.

4.3. Yhteiskunnalliset vaikutukset

Oikeudellisten intressien suojan toteutumisen kannalta ehdotuksella olisi myönteisiä vaikutuksia. Kun vaatimuksen esittäminen tapahtuisi yksinkertaisessa ilmoittautumismenettelyssä eikä oikeudenkäynti johtaisi asianosaisasemaan eikä myöskään ryhmän jäsenen osalta edellyttäisi oikeudenkäyntiin osallistumista, ryhmäkanteen edistäisi samanlaisen oikeudenloukkauksen kohteeksi joutuneiden tasapuolista kohtelua. Ehdotus parantaisi erityisesti sellaisten kansalaisten asemaa, jotka tiedoiltaan ja taidoiltaan ovat muita keskimääräisesti heikommassa asemassa.

Eräs Ruotsissa huomattavasti julkisuutta saanut ryhmäkannetapaus koski henkivakuutusyhtiö Skandiaa. Henkivakuutusyhtiön eli Skandia Liv:n eläkesäästäjistä muodostettu yhdistys (jäseniä yli 15 000) nosti yksityisen ryhmäkanteen Skandian emoyhtiötä vastaan. Kanteen nostaminen yksityisenä mahdollistettiin siten, että yksi eläkesäästäjistä siirsi oikeutensa yhdistykselle. Kanteessa vaadittiin vahingonkorvausta siitä, että Skandian emoyhtiö oli myynyt erään tytäryhtiönsä norjalaiselle pankille pitäen kauppahinnan yksin itsellään. Yhdistys katsoi, että tässä oli kysymys luvattomasta voitonjaosta, joka aiheutti eläkesäästäjille yli miljardin kruunun vahingot. Nostettu kanteen johti lopulta siihen, että Skandian emoyhtiö ja Skandia Liv jättivät kysymyksen myyntihinnan voitonjaosta välimiesten ratkaistavaksi siten, että eläkesäästäjiä edustavalle yhdistykselle annettiin täysi oikeus seurata välimiesmenettelyn etenemistä. Koska ratkaisu tyydytti yhdistyksen odotukset, vireille pantu kanteen peruutettiin keväällä 2004.

Edellä selostetun tapauksen nojalla on mahdollista väittää, että ryhmäkannelainsäädäntö on antanut yksityisille henkilöille keinon toimia tapauksessa, jossa heidän mahdollisuutensa vaikuttaa on aikaisemmin ollut vähäinen. Ilman ryhmäkannemahdollisuutta eläkesäästäjillä ei Skandia-tapauksessa mediassa käydyn keskustelun lisäksi olisi käytännössä ollut keinoa vaikuttaa yrityskaupan voitonjakoon.

Ryhmäkannelainsäädännön tavoitteena on

parantaa suurehkon vahingonkäräjiryhmän asemaa ja edellytyksiä esittää vaatimuksia asiassa, jossa yksittäisen vahingonkäräjän taloudellinen ja mahdollisesti myös tiedollinen asema on vastapuoleen verrattuna heikompi. Skandia-tapauksessa ryhmäkannemenettelyn voidaan katsoa saattaneen asianosaiset tasavertaisempaan asemaan, minkä vuoksi kantajapuolen mahdollisuus saada aikaan heitä tyydyttävä neuvottelutulos vastaavasti parani.

Oikeusturvan toteutuminen edellyttää käytännön mahdollisuuksia toimia ja vaikuttaa omassa asiassa. Ryhmäkannelainsäädäntö vahvistaisi kuluttajansuojan alalla oikeudenloukkauksesta kärsineiden asemaa sekä oikeudenkäyntiä edeltävissä neuvotteluissa että itse oikeudenkäynnissä. Ehdotetun lain tavoitteena on myös tällä tavoin edistää eri väestöryhmien välistä tasa-arvoa.

5. Asian valmistelu

5.1. Valmisteluvaiheet ja -aineisto

Perusselvitys ryhmäkanteen käyttömahdollisuuksista Suomen oikeusjärjestelmässä

Pohjoismaiden neuvosto antoi 27 päivänä huhtikuuta 1991 ministerineuvostolle suosituksen nro 11/1991, jonka mukaan edellytykset ryhmäkannetta kuluttaja-asioissa koskevaksi yhteispohjoismaiseksi lainsäädännöksi tulisi selvittää.

Oikeusministeriössä laadittiin tämän jälkeen virkatyönä selvitys ”Ryhmäkanteen. Perusselvitys ryhmäkanteen käyttömahdollisuuksista Suomen oikeusjärjestelmässä” (OLJ 3/1992). Selvityksessä on arvioitu ryhmäkanteen tarvetta Suomessa ja sen soveltuvuutta Suomen oikeusjärjestelmään. Selvityksen lähtökohdaksi oli valittu yleisprosessuaalinen lähestymistapa, jossa ryhmäkanteen asiallista soveltamisalaa ei ollut rajoitettu. Selvityksessä on tarkasteltu ryhmäkanteen tavoitteita ja ominaispiirteitä. Siinä on myös käyty läpi keskeiset vaihtoehtoiset keinot ryhmäkanteen oikeuspoliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi.

Ryhmäkannetyöryhmä (1992)

Oikeusministeriö asetti vuonna 1992 työryhmän, jonka tehtävänä oli valmistella halli-

tuksen esityksen muotoon laadittu ehdotus oikeudenkäyntimenettelyksi, jossa kantaja ilman nimenomaista toimeksiantoa ajaa kantetta oikeudenkäynnissä tarkemmin määritetyn ryhmän eduksi siten, että tuomion oikeusvoima ulottuu ryhmän jäseniin, vaikka he eivät ole olleet oikeudenkäynnissä asianosaisina. Toimeksiannon mukaan ryhmäkanteen käyttö oli rajattava lähinnä yleisissä tuomioistuimissa riita-asian käsittelyjärjestyksessä käsiteltäviin asioihin. Säännösten tuli mahdollistaa paitsi yksityisen ryhmäkanteen myös järjestö- ja julkisen ryhmäkanteen ajamisen niissä tapauksissa, joissa tämä oli tarkoituksenmukaista. Työryhmä jätti mietintönsä 30 päivänä joulukuuta 1994 (OLJ 1/1995).

Työryhmän ehdotus ryhmäkanteen määritelmäksi vastasi sisällöltään asettamispäätöksessä olevia linjauksia. Mietinnössä on ehdotettu säädettäväksi erillinen ryhmäkannetta koskeva laki, joka soveltamisalallaan olisi täydentänyt oikeudenkäymiskaaren siviili-prosessia koskevia säännöksiä.

Asian käsittely ryhmäkanteena olisi ehdotuksen mukaan ollut mahdollista, kun usealla henkilöllä on vaatimuksia, jotka perustuvat samaan tai samankaltaiseen perusteeseen. Lisäksi olisi edellytetty, että asian käsittelemisen ryhmäkanteena on tarkoituksenmukaista. Hakemuksen asian käsittelemisestä ryhmäkanteena olisi voinut tehdä ryhmän jäsen tai eräissä tilanteissa ryhmän jäsenen puolesta yhdistys. Viranomaisen, esimerkiksi kuluttaja-asiamiehen, mahdollisuudesta tehdä ryhmäkannehakemus olisi säädetty erikseen.

Asian käsittelemisestä ryhmäkanteena olisi tehty erillinen päätös. Ennen kuin päätös olisi tehty, kantajana olisi yksin ollut asian käsittelemistä ryhmäkanteena pyytänyt henkilö. Hyväksyessään asian ryhmäkanteeksi tuomioistuimien olisi määrännyt ryhmälle asiamiehen ja ryhmä olisi tämän jälkeen ollut asianosainen oikeudenkäynnissä. Ryhmän asiamies olisi edustanut itsenäisesti ja tasapuolisesti ryhmän jäsenten etuja. Ryhmäkanteen vireilläolosta ilmoittaminen ryhmän jäsenille olisi ollut asiamiehen tehtävä.

Ryhmän jäsenyys olisi perustunut opt out –periaatteeseen. Ryhmän jäsenyys ei olisi jäsenen osalta edellyttänyt mitään toimenpiteitä. Ryhmäkanteen johdosta annettu tuomio olisi sitonut kaikkia ryhmän jäseniä. Tuomi-

on oikeusvaikutusten ulkopuolelle jättäytyminen olisi edellyttänyt nimenomaista irrottautumista ryhmästä. Tuomio ei olisi sitonut ryhmästä irrottautuneita jäseniä.

Ehdotuksen mukaan ryhmän oikeudenkäyntikuluista olisi vastannut se, joka oli hakenut asian käsittelemistä ryhmäkanteena. Hakijalla olisi kuitenkin ollut mahdollisuus pyytää, että valtio ottaa vastattavakseen hakijan omista oikeudenkäyntikuluista sekä niistä oikeudenkäyntikuluista, jotka hakija olisi voitu tuomita korvaamaan vastaajalle. Kuluja korvaamista koskevien hakemusten käsittelemistä varten ehdotettiin perustettavaksi ryhmäkannelautakunta. Jos ryhmäkannelautakunta olisi päättänyt, että niitä oikeudenkäyntikuluja, jotka hakija olisi voitu tuomita maksamaan vastaajalle, ei korvattaisi, hakijan olisi tullut yleensä asettaa vastaajalle vaakuus kuluista.

Ehdotuksessa oli erilliset säännökset suoritusta koskevan asian ratkaisemisesta. Suoritus olisi ollut mahdollista tuomita ryhmän jäsenille suoraan tai erityisen jakomenettelyn kautta. Jakomenettelystä syntyvä ylijäämä olisi mennyt yleensä valtiolle.

Ehdotus sai sekä myönteistä että kielteistä palautetta. Elinkeinoelämää edustavat tahot katsoivat, ettei ehdotus asianmukaisella tavalla olisi estänyt kiristämistä tai solvaamistarkoituksessa vireille pantavia ryhmäkanteita. Soveltamisalaa pidettiin liian laajana ja lakia teknisesti vaikeana. Ehdotus ei johtanut lainsäädäntötoimiin.

Ryhmäkannetyöryhmä II (1996)

Ryhmäkanteen valmistelua päätettiin kuitenkin jatkaa. Pääministeri Paavo Lipposen I hallituksen ohjelmassa mainittiin oikeuspolitiikkaa koskevassa jaksossa, että ryhmäkanteen käyttö mahdollistetaan ympäristö-, työrikos- ja kuluttajansuoja-asioissa.

Oikeusministeriö asetti vuonna 1996 uuden työryhmän valmistelemaan ehdotuksen ryhmäkannetta koskeväksi lainsäädännöksi. Ehdotus tuli valmistella edellisen työryhmän mietinnön ja siitä saatujen lausuntojen pohjalta. Toimeksiannon mukaan työryhmän oli erityisesti kiinnitettävä huomiota siihen, että ehdotettava lainsäädäntö mahdollisimman hyvin soveltuisi Suomen oikeusjärjestelmään. Työryhmälle annettiin myös mahdolli-

suus ehdottaa ryhmäkanteen käyttöönottoa kokeiluluonteisesti, jos tätä voitiin pitää tarkoituksenmukaisena. Työryhmä jätti mietintönsä 6 päivänä kesäkuuta 1997 (OLJ 3/1997).

Työryhmän mietinnössä ehdotettiin säädettäväksi ryhmäkannetta koskeva laki. Ryhmäkanteella tarkoitettiin kannetta, jota ajetaan riita-asiassa usean asianosaisen puolesta ilman, että jokaiselta on saatu valtuutusta asian ajamiseen.

Ehdotuksen mukaan ryhmäkannemenettely olisi otettu käyttöön vain asioissa, jotka olisivat koskeneet elinkeinonharjoittajalta ostettujen tai vuokrattujen kulutushyödykkeiden virheen oikaisua, vastikkeen alentamista tai sopimuksen purkamista, ns. vakimuotoisten sopimusten tai niiden ehtojen tulkintaa tai rikkomista taikka ympäristössä aiheutuneita vahinkoja tai ympäristön ennallistamista.

Ehdotuksen mukaan ryhmäkanteen asiallisenä edellytyksenä olisi ollut, että useilla kantajilla olisi samaa vastaajaa vastaan olennaisesti samanlaisia vaatimuksia, jotka olisivat johtuneet samasta tai samankaltaisesta perusteesta. Lisäksi olisi edellytetty, että asiassa olisi ollut määriteltävissä tarkoituksenmukainen kantajaryhmä ja että asia olisi voitu soveliaasti ja tehokkaasti käsitellä ryhmäkanteena. Suorituksen saamista tarkoittavaa vaatimusta ei olisi voitu ottaa käsiteltäväksi ryhmäkanteena, jos suorituksella saatava etu olisi ryhmän yksittäisen jäsenen osalta vähäinen tai jos vaatimusten tueksi esitettävä näyttö olisi ryhmän jäsenten osalta erilainen.

Ehdotuksen mukaan hakemuksen asian käsittelemisestä ryhmäkanteena olisi voinut tehdä ryhmän jäsen tai toimivaltaansa kuuluvassa asiassa myös kuluttaja-asiamies. Ryhmäkannemenettely olisi ollut mahdollinen vain tapauksissa, joissa ryhmä olisi ollut olemassa kantajataholla.

Asian käsittelemistä ryhmäkanteena olisi ehdotuksen mukaan pyydetty ryhmäkannehakemuksella. Hakemus olisi sisältänyt sekä pyynnön asian käsittelemisestä ryhmäkanteena että siihen liitettävän pääasiavaatimuksen. Tuomioistuimen olisi tullut ensin ratkaista pyyntö asian käsittelemiseksi ryhmäkanteena. Ratkaisussa olisi määritelty ryhmä, määrätty sille asiamies ja se miten kanteen vireilläolosta olisi ilmoitettava sekä mainittu, sitooko ryhmäkanteen ratkaisu ryhmän kaik-

kia määritelmän mukaisia jäseniä suoraan vai tulisiko heidän itse ilmoittautua jäseniksi. Ryhmäkanteen vireilläolon ilmoittamisesta ryhmän jäsenille olisi vastannut ryhmän asiamies.

Asiassa annettava tuomio olisi sitonut kaikkia ryhmän jäseniä. Jos kanteella olisi vaadittu rahasuoritusta, tuomio olisi koskenut niitä ryhmän jäseniä, jotka olisivat ilmoittautuneet jäseniksi (opt in). Jos sen sijaan olisi ollut kysymys niin sanotusta vahvistus- tai kieltokanteesta, eli jonkin oikeudellisesti merkittävän asiantilan toteamisesta tai tietyn toiminnan kieltämisestä tuomiossa ilman suoritusvelvoitteiden määräämistä samassa yhteydessä, tuomio olisi koskenut kaikkia ryhmän määritelmän mukaisia jäseniä ilman erillistä ilmoittautumistakin. Jälkimmäisessä tilanteessa tuomio ei kuitenkaan olisi koskenut sellaista jäsentä, joka olisi nimenomaan irrottanut ryhmästä (opt out).

Ryhmän puolesta vastuussa oikeudenkäyntikuluista, ryhmän omista ja häviötapauksessa vastapuolelle korvattavista kuluista, olisivat olleet menettelyn hakija eli se, joka oli pyytänyt asian käsittelemistä ryhmäkanteena, ja jos kysymys olisi ollut suorituslanteesta, myös ne, jotka olisivat ilmoittautuneet ryhmän jäseniksi. Ryhmältä olisi voitu vaatia vakuus vastapuolen oikeudenkäyntikulujen korvaamisvelvollisuuden varalta.

Myös tämä ehdotus sai sekä myönteistä että kielteistä palautetta. Kuluttajaintressejä edustavat tahot pitivät ehdotetun lain soveltamisalaa liian suppeana ja elinkeinoelämän edustajat pitivät soveltamisalaltaan rajoitetuakin ryhmäkannelakia yhtä lailla uhkana ja huonosti Suomen oikeusjärjestelmään sopivana instituutiona. Näkemykset kannemuodon vaikutuksista olivat valmistelun aikana kärjistyneet. Elinkeinoelämän voimakkaan vastustuksen johdosta ryhmäkannelain valmistelua ei tuolloin jatkettu.

Kuluttajien oikeuksien toteutumisen helpottamiseksi tehostettiin kuluttaja-asiamiehen toimintaa kanteiden ajamisessa ja oikeusapuun oikeutettujen henkilöiden piiriä laajennettiin oikeusturvan saatavuuden parantamiseksi. Lisäksi oikeusministeriölle annettiin mahdollisuus avustaa taloudellisesti ympäristövahinkoa koskevan oikeudenkäynnin asianosaista tilanteessa, jossa asia olisi ympäristönsuojelun kannalta merkittävä tai sillä

olisi huomattavaa vaikutusta lukuisten henkilöiden oloihin ja avustusta hakevan kulut voisivat nousta hakijan maksukykyyn nähden kohtuuttomiksi.

Ryhmäkannetyöryhmä III (2004)

Pääministeri Matti Vanhasen hallitusohjelmassa edellytetään, että selvitetään ryhmäkanteen käyttömahdollisuus muun muassa kuluttajakauppa-asioissa. Oikeusministeriö asetti 24 päivänä maaliskuuta 2004 työryhmän, jonka tehtäväksi annettiin selvittää ryhmäkanteen käyttömahdollisuudet sekä arvioida ryhmäkanteen tarve aikaisemman valmistelun sekä kotimaisen ja ulkomaisen kehityksen pohjalta. Työryhmän oli harkittava ryhmäkanteen käytettävyyttä erityisesti kuluttajakauppaa ja ympäristövahinkoja koskevissa asioissa sekä muissa asiaryhmissä. Työryhmän tuli myös selvittää, millaisten yhteisten riitakysymysten ja vaatimusten käsittelemiseen ryhmäkanteen soveltuu ottaen huomioon nykyinen vahingonkorvauslainsäädäntö ja -käytäntö. Lisäksi työryhmän tuli pohtia ryhmäkanteen vireillepanevaa tahoja sekä ryhmäkanteen käyttöönotosta mahdollisesti aiheutuvia ongelmia ja niiden torjumista.

Työryhmä luovutti mietintönsä oikeusministeriölle 1 päivänä huhtikuuta 2005. Mietinnössä on selostettu ryhmäkannemenettelyn erityispiirteitä ja lainsäädännöllisesti keskeisiä kysymyksiä työryhmälle annetun tehtävän mukaisesti, arvioitu ryhmäkanteen käyttökelpoisuutta osana Suomen oikeusjärjestelmää sekä etsitty eri mahdollisuuksia lainsäädännöllisiksi linjauksiksi. Mietintö ei sisällä ehdotusta lainsäädännöksi.

Oikeusministeriö järjesti tehdyn selvityksen johdosta kuulemistilaisuuden 23 päivänä toukokuuta 2005, jossa pyrittiin selvittämään kuultavien tahojen näkemykset mahdollisen lain sisällöstä. Näkemykset olivat edelleen hyvin jakautuneet. Elinkeinoelämä vastusti lain säätämistä ylipäätään ja kuluttajien ja työntekijöiden intressejä edustavat organisaatiot sekä viranomaiset kannattivat ryhmäkanteen jatkovalmistelua ainakin kuluttajansuojan osalta. Vähiten vastustusta sai vaihtoehto, jonka mukaan ryhmäkanteen olisi viranomaisaloitteinen ja lain piiriin kuuluisivat vain kuluttajasuhteita koskevat riita-asiat.

Hallitus päätti 15 päivänä kesäkuuta 2005 pidetyssä iltakoulukäsittelyssä, että ryhmäkannelakia ryhdytään valmistelevaan oikeusministeriössä.

Ryhmäkannetyöryhmä IV (2005)

Oikeusministeriö asetti 9 päivänä elokuuta 2005 järjestyksessä neljännen ryhmäkannetyöryhmän valmistelevaan luonnosta kuluttajasuhteita koskevissa riita-asioissa sovellettavaksi ryhmäkannelaiksi. Asettamis päätöksen mukaan lakia sovellettaisiin kuluttajasiamiehen toimivaltuuksien mukaisessa laajuudessa. Ryhmäkanteen tulisi olla viranomaisaloitteinen ja kantajana toimisi kuluttajasiamies. Ryhmään kuuluminen edellyttäisi lähtökohtaisesti erillistä ryhmään ilmoittautumista. Työryhmän sai myös tehtäväkseen selvittää mahdollisuus sisällyttää ympäristövahinkoasiat lain soveltamisalaan.

Työryhmässä oli oikeusministeriön lisäksi edustettuna Elinkeinoelämän Keskusliitto EK r.y., Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK r.y., Helsingin käräjäoikeus, Osakesäästäjien Keskusliitto r.y., Keskuskauppakamari, Suomen Luonnonsuojeluliitto r.y., Suomen Asianajajaliitto r.y., Suomen Kuluttajaliitto r.y., Suomen Ammattiyhdistysten Keskusliitto SAK r.y., Suomen ympäristökeskus ja Kuluttajavirasto.

Työryhmä kuuli ympäristövahinkojen sisällyttämisestä lain soveltamisalaan asiantuntijoina hallintoneuvos Pekka Vihervuorta, Helsingin yliopiston ympäristöoikeuden professoria Vesa Majamaata sekä lainsäädäntöneuvos Jukka Nurmiota ympäristöministeriöstä. Lisäksi työryhmällä oli käytettävissään aikaisempien työryhmien työskentelyn aikana annetut asiantuntijalausunnot.

Ryhmäkannetta koskevan lainsäädännön valmistelu on eräs kauppa- ja teollisuusministeriön alaisen säädösvalmistelun yritysvaikutusten arviointihankkeen (SÄVY) pilottiprojekteista. SÄVY-hankkeen tavoitteena on lainvalmistelun yritysvaikutusten systemaattisen arvioinnin edistäminen. Hanke liittyy hallituksen yrittäjyyden politiikkaohjelmaan. Työryhmä kuuli ryhmäkanteen yritysvaikutuksista ja niiden arvioinnista asiantuntijana projektijohtaja Antti Neimalaa kauppa- ja teollisuusministeriöstä.

Työryhmä luovutti mietintönsä oikeusmi-

nisteriölle 16 päivänä maaliskuuta 2006. Mietinnössä ehdotettiin säädettäväksi ryhmäkannetta koskeva laki. Ehdotuksen mukaan lain soveltamisala rajattaisiin kuluttajariitoihin ja ympäristövahinkoa koskeviin riita-asioihin. Kantajana toimisi viranomaisen, kuluttajariita-asioissa kuluttaja-asiamies ja ympäristövahinkoa koskevissa riita-asioissa Länsi-Suomen ympäristökeskus. Ympäristövahinkoa koskevissa riita-asioissa olisi lisäksi tietyillä rekisteröidyillä yhdistyksillä ja säätiöillä toissijainen kanneoikeus. Ehdotuksen mukaan ryhmäkanteen johdosta annettu tuomio sitoisi vain ryhmään nimenomaisesti ilmoittautuneita jäseniä.

5.2. Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen

Mietinnöstä pyydettiin lausunnot yhteensä 58 eri viranomaiselta, järjestöltä ja henkilöltä. Lisäksi korkeimmalle oikeudelle varattiin tilaisuus antaa mietinnöstä lausunto. Pyydettyistä lausunnoista saapui yhteensä 40. Lisäksi neljä järjestöä ja yksi yritys toimittivat mietinnöstä lausuntonsa.

Suurin osa saadusta lausuntopalautteesta koski ryhmäkanteeseen liittyviä periaatekysymyksiä. Lausunnonantajista puolet suhtautui ryhmäkanteen mahdollistamiseen neutraalisti tai myönteisesti ja puolet vastusti ehdotusta. Myös ministeriöiden kannat olivat jakautuneet. Ehdotukseen suhtautuivat myönteisesti ympäristöministeriö ja liikenne- ja viestintäministeriö. Varauksellisesti ehdotukseen suhtautuivat kauppa- ja teollisuusministeriö ja maa- ja metsätalousministeriö. Selkeä enemmistö lausunnon antaneista tuomioistuimista suhtautui myönteisesti ehdotukseen. Varauksellisesti tuomioistuinlaitos kuitenkin suhtautui lain ulottamiseen ympäristövahinkoihin ja/tai alueellisen ympäristökeskuksen kanneoikeuteen ja kriittisesti ehdotettuun järjestöjen toissijaiseen kanneoikeuteen ympäristövahinkoasioissa. Suomen Asianajajaliitto r.y. puolsi ehdotuksen toteuttamista kuluttajariitojen osalta. Suomen Lakimiesliitto r.y. taas asennoitui ryhmäkanteen tarpeeseen varauksellisesti, joskin katsoi, että tiettyä tarvetta ryhmäkanteelle voidaan nähdä kuluttajansuoja-asioissa. Oikeustieteen edustajat suhtautuivat ehdotukseen ryhmäkanteen mahdollistamisesta myönteisesti, joskin ou-

doksivat ehdotetun lain suppeaa soveltamisalaa sekä sitä, ettei laki mahdollistaisi yksityistä ryhmäkannetta. Kuluttajaviranomaiset sekä kuluttaja-, ympäristö- ja työntekijäjärjestöt tukivat ehdotusta. Elinkeinoelämän etujärjestöt ja yritykset ovat lausunnoissaan katsooneet, ettei ryhmäkannetta tulisi missään muodossa mahdollistaa.

Pääosin kannattajat puolsivat ehdotuksen toteuttamista sellaisenaan tai varsin vähäisin muutoksin ja varovaisemmat kannattajat ainakin siltä osin kun kysymys olisi kuluttajariidoista. Useat tahot ovat kuitenkin suhtautuneet lain soveltamisalan ulottamiseen ympäristövahinkoihin varauksellisesti. Merkittävin ongelma-kohta on toimivaltaisen kantajan määräytyminen ja toissijainen kanneoikeus.

Säännösehdoituksen osalta ongelmallisena pidettiin sitä, ettei asian käsittelystä ryhmäkanteena tehtäisi erillistä päätöstä ja että muutoksenhaku ryhmäkannemenettelyn edellytyksiä koskevan prosessiväitteen johdosta annettuun hylkävään ratkaisuun olisi ehdotuksen mukaan jätetty pelkästään oikeudenkäymiskaaren säännösten varaan.

Tähän esitykseen sisältyvät ehdotukset on valmisteltu oikeusministeriössä virkatyönä ryhmäkannetyöryhmä IV:n mietinnön ja siitä saadun lausuntopalautteen pohjalta. Lausuntopalautteen johdosta esityksessä ehdotetaan, että lain soveltamisala tässä vaiheessa rajattaisiin kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan välisen riita-asioden käsittelyyn ryhmäkanteena. Vaikka ryhmäkannemenettely voisi olla hyödyllinen käsiteltäessä vaikutuksiltaan laajaa ympäristövahinkoa koskevaa riitaa yleisessä tuomioistuimessa, edellyttäisi mietinnön ehdotuksen toteuttaminen uudelleenharkintaa toimivaltaisen viranomaisen ja toissijaisen kanneoikeuden osalta. Ottaen lisäksi huomioon, että ryhmäkanteen olisi uusi oikeudenkäyntimuoto, olisi perusteltua rajata menettelyn soveltamisala aluksi vain kuluttajariitoihin. Jos kuluttajansuojan alalla saadut kokemukset ryhmäkanteesta osoittautuisivat myönteisiksi, olisi myöhemmin mahdollista harkita lain soveltamisalan laajentamista esimerkiksi ympäristövahinkoihin.

Työryhmän ehdotusta on myös muutettu siten, että ryhmäkannemenettelyn edellytyksiä koskevan prosessiväitteen johdosta annettuun hylkävään ratkaisuun saisi hakea muutosta

erikseen, jollei tuomioistuin nimenomaisesti määrää, että muutosta ratkaisuun saa hakea vasta pääasian yhteydessä. Asiasta ehdotetaan otettavaksi lakiin erillinen säännös.

6. Riippuvuus muista esityksistä

Oikeusministeriö asetti 9 päivänä elokuuta 2005 työryhmän, jonka tehtäväksi annettiin kuluttajavalituslautakuntaa koskevan lain-säädännön uudistaminen. Työryhmä luovutti mietintönsä oikeusministeriölle 16 päivänä maaliskuuta 2006. Työryhmän valmisteleva ehdotus laiksi sisälsi muun muassa säännökset viranomaisaloitteisesta ryhmävalituksesta kuluttajavalituslautakunnan korvaavassa kuluttajariitalautakunnassa. Työryhmän ehdo-

tuksen pohjalta laadittu hallituksen esitys laeiksi kuluttajariitalautakunnasta ja Kuluttajavirastosta annetun lain muuttamisesta (HE 115/2006) annettiin eduskunnalle 12 päivänä syyskuuta 2006. Ehdotukset ryhmävalitusmenettelyksi kuluttajariitalautakunnassa ja ryhmäkannemenettelyksi yleisissä tuomioistuimissa eivät sinänsä ole toisistaan riippuvaisia. Ryhmäkanteen tehostaisi kuitenkin ryhmävalitusmenettelyn painoarvoa. Tilanteessa, jossa vastapuoli ei vapaaehtoisesti noudattaisi ryhmävalituksen johdosta annettua suositusta, kuluttaja-asiamiehellä olisi lain myötä mahdollisuus viedä asia ryhmäkanteena tuomioistuimeen täytäntöönpanokelpoisen ratkaisun saamiseksi. Tämä parantaisi oikeusjärjestelmän johdonmukaisuutta.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Laki ryhmäkanteesta

1 §. *Soveltamisala.* Pykälässä säädettäisiin lain soveltamisalasta. Pykälän 1 momentin mukaan lakia sovellettaisiin kuluttaja-asiamiehen toimivallan mukaisessa laajuudessa kuluttajan ja elinkeinoharjoittajan välisen riita-asian käsittelyyn ryhmäkanteena.

Kuluttaja-asiamiehen toimivalta määräytyy pääosin kuluttajansuojalain nojalla, mutta myös eräiden erityislakien perusteella. Kuluttaja-asiamiehen varsinainen tehtävä on valvoa kulutushyödykkeiden markkinointia ja kuluttajasopimusehtojen lainmukaisuutta. Kuten edellä yleisperusteluissa on selostettu, on kulutushyödykkeen käsite ja näin ollen myös kuluttaja-asiamiehen toimivalta varsin kattava.

Kuluttaja-asiamiehen toimivalta valvontasioissa määritteli ryhmäkannelain soveltamisalaa. Laki ei siten laajentaisi kuluttaja-asiamiehen asiallista toimivaltaa nykyisestä esimerkiksi sijoittajansuojaa koskevissa asioissa. Lakia sovellettaisiin esimerkiksi kulutustavaran virheeseen perustuvaan riita-asiaan. Soveltamisalaan kuuluisi myös kuluttajan ja elinkeinoharjoittajan välisen sopimuksen sopimusehtojen tulkintaa koskeva riita-asia. Myös sijoitustuotteita ja vakuutuksia koskevat kuluttajan ja elinkeinoharjoittajan väliset riita-asiat kuuluisivat lain soveltamisalaan. Elinkeinoharjoittajalla tarkoitetaan kuluttajansuojalain 1 luvun 5 §:n mukaan myös julkista oikeushenkilöä, joka tuloa tai muuta taloudellista hyötyä saadakseen ammattimaisesti pitää kaupan, myy tai muutoin tarjoaa kulutushyödykkeitä vastiketta vastaan hankittavaksi. Lain soveltamisalaan eivät kuuluisi esimerkiksi sellaiset riidat, joissa osapuolina ovat asunto-osakeyhtiö ja elinkeinoharjoittaja tai asunnon vuokraa koskevan sopimuksen osalta kaksi yksityishenkilöä.

Sijoitustuotteiden osalta määritelmän ulkopuolelle rajautuisivat ammattimaisten sijoittajien ja elinkeinoharjoittajien väliset riidat. Arvopaperikaupassa sijoittajat jaetaan ammattimaisiin ja ei-ammattimaisiin. Arvopape-

rimarkkina- (495/1989) säädetään arvopaperinvälittäjän asiakkaiden jaottelemisesta edellä mainitulla tavalla. Asiasta on myös olemassa Rahoitustarkastuksen laatimat ohjeet. Kuluttajia koskevia kuluttajansuojalain vaatimuksia ei sovelleta ammattimaisiin sijoittajiin. Ammattimaiseksi sijoittajaksi itse ilmoittautuneelle luonnolliselle henkilölle on aina ilmoitettava tästä asiakkaan asemaa koskevassa kirjallisessa selvityksessä.

Pykälän 1 momentin mukaan ryhmäkannelain soveltamisalan ulkopuolelle rajautuisivat myös arvopaperimarkkina- (495/1989) tarkoitettujen arvopaperin liikkeellelaskijan sekä julkisen ostopaperin tekijän menettelyä koskevat kuluttajariidat. Mainitut menettelyt ja niiden valvominen eivät kuulu kuluttajansuojajärjestelmän ydinalueeseen. Koska ryhmäkanteen olisi menettelynä uusi, tulisi lain soveltamisala rajata kuluttaja-asiamiehen toimivallan keskeisiin osa-alueisiin.

Pykälän 2 momentti sisältäisi ryhmäkanteen määritelmän. Ehdotetun määritelmän mukaan ryhmäkanteella tarkoitettaisiin kanteita, jota kantaja ajaa kanteessa määritellyn ryhmän puolesta siten, että asiassa annettava tuomio tulee myös ryhmän jäseniä sitovaksi.

Lakia sovellettaisiin sen asialliseen soveltamisalaan kuuluviin yleisissä tuomioistuimissa käsiteltäviin riita-asioihin. Ehdotuksen mukaan ryhmäkanteen olisi mahdollinen ainoastaan silloin, kun ryhmä esiintyy kantajapuolella.

Vaatimuksia voitaisiin esittää useiden henkilöiden puolesta ilman, että heiltä kultakin olisi saatu siihen nimenomainen valtuutus. Näin ollen ryhmään kuuluisi asiaa vireille pantaessa henkilöitä, jotka eivät vielä tällöin itse tietäisi asian vireilletulosta.

Ryhmäkanteen johdosta annettava ratkaisu sitoisi kaikkia lain edellyttämällä tavalla ryhmään ilmoittautuneita jäseniä. Erillinen säännös ratkaisun sitovuudesta ehdotetaan otettavaksi lain 16 §:ään.

Pykälän 3 momentin mukaan asian käsittelystä olisi lisäksi soveltuvin osin voimassa, mitä riita-asian käsittelystä muutoin säädetään. Ryhmäkannelaki olisi oikeudenkäymiskaarta täydentävä erityislaki, ja se sisältäisi ainoastaan ryhmäkanteen käsittelemiseksi

välttämättömät säännökset. Siltä osin kuin asian käsittelyä ryhmäkanteena ei olisi laissa erikseen säännelty, sovellettaisiin oikeudenkäymiskaaren säännöksiä. Jotta ehdotetun lain ja oikeudenkäymiskaaren välinen suhde olisi mahdollisimman selkeä, joissakin säännöksissä viitattaisiin nimenomaisesti tiettyihin oikeudenkäymiskaaren säännöksiin.

2 §. Ryhmäkanteen edellytykset. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, millainen asia voidaan käsitellä ryhmäkanteena. Ryhmäkannetta koskevassa oikeudenkäynnissä käsiteltävien kysymysten tulisi olla ryhmän jäsenille siten yhteisiä, että asia käytännössä olisi käsiteltävissä samassa oikeudenkäynnissä. Säännöksellä rajattaisiin ryhmäkanteen käyttö niihin tilanteisiin, joissa ryhmäkanteen olisi muita käsittelymuotoja tarkoituksenmukaisempi tapa käsitellä kanteessa esitetyt vaatimukset. Ehdotuksen 1 §:n 3 momentin nojalla tulisivat pykälässä mainittujen edellytysten lisäksi sovellettaviksi yleiset oikeudenkäynnin edellytyksiä koskevat säännökset.

Pykälässä lueteltaisiin kolme edellytystä, joiden kaikkien pitäisi täytyä jotta asiassa esitetyt vaatimukset voitaisiin käsitellä ryhmäkanteena. Edellytysten puuttuminen olisi ehdoton este oikeudenkäynnille ja tuomioistuimen olisi tällöin viran puolesta jätettävä kanteen tutkimatta. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että ryhmäkanteen mainittujen edellytysten puuttuessa tulisi välittömästi jättää tutkimatta ilman, että kantajaa sitä ennen olisi kehoitettu oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 5 §:n mukaisesti täydentämään haastehakemusta. Tuomioistuimen olisi luonnollisesti myös näiden edellytysten osalta varattava kantajalle tilaisuus selvityksen antamiseen.

Vastaavasti kanteen käsittelyn jatkaminen ja haasteen antaminen ei tarkoittaisi sitä, että kysymys ehdottoman oikeudenkäyntiedellytyksen olemassaolosta olisi lopullisesti ratkaistu. Tuomioistuin voisi käsittelyn myöhemmässä vaiheessa jättää kanteen tutkimatta myös 2 §:n ehdottoman prosessinedellytyksen puuttumisen vuoksi. Tämä on perusteltua, koska vastaajalla olisi vasta haasteen antamisen jälkeen mahdollisuus tehdä väite sekä ehdottoman että harkinnanvaraisen oikeudenkäyntiedellytyksen puuttumisesta ja esittää väitteensä tueksi selvitystä.

Pykälän 1 kohdan mukaan edellytettäisiin,

että usealla henkilöllä on samaa vastaajaa vastaan vaatimuksia, jotka perustuvat samoihin tai samankaltaisiin seikkoihin. Lainkohdan mukaiset vähimmäisedellytykset olisivat ehdottomat, eivätkä ne edellyttäisi tarkoituksenmukaisuusharkintaa. Ehdotuksessa ei ole asetettu ylärajaa hyväksyttävälle ryhmän koolle.

Ryhmän vaatimusten tulisi kohdistua samaan vastaajaan. Säännöksen sanamuoto ei estäisi sitä, että kanteessa esitetyt vaatimukset voisivat kohdistua useisiin vastaajiin, jos vaatimukset koskevat seikkaa, josta useat vastaajat ovat vastuussa. Esimerkiksi kulu- tushyödykkeen virheeseen perustuva vaatimus voitaisiin esittää sekä valmistajaa että myyjää vastaan yhteisesti. Edellytys asian käsittelemiseksi ryhmäkanteena olisi, että vastaajapuoli olisi kaikkien esitettävien vaatimusten osalta sama.

Olisi ajateltavissa esimerkiksi yleisesti käytössä olevan vakiosopimuksen ehdon tulkin- ta koskevassa riidassa, että usealla henkilöllä olisi esittää samansisältöinen vaatimus eri vastaajia vastaan. Tällaista asiaa ei ehdotuksen mukaan voisi käsitellä yhtenä ryhmäkanteena. Mitään estettä ei kuitenkaan olisi sille, että asiassa nostettaisiin esimerkiksi kaksi erillistä ryhmäkannetta kahta eri vastaajaa vastaan, jotka käsiteltäisiin samassa oikeudenkäynnissä noudattaen oikeudenkäymiskaaren 18 luvun säännöksiä asioiden käsitte- lyn yhdistämisestä.

Lainkohdassa edellytettäisiin, että ryhmä- kanteena käsiteltävien vaatimusten tulisi perustua samoihin tai samankaltaisiin seikkoihin. Seikoilla tarkoitettaisiin lainkohdassa vaatimuksen välittömiä perusteita. Välittömiä perusteita ovat ne seikat, joista katsotaan seuraavan, että esitetty vaatimus on oikeudelli- sesti perusteltu. Oikeuskirjallisuudessa näistä seikoista käytetään nimitystä oikeustosisaik- ka. Jos asiassa vaaditaan sopimuksenvastai- sesti perityn maksuerän palauttamista, oike- ustosisaikkoja ovat maksun periminen, sen sopimuksenvastaisuus sekä maksun palaut- tamatta jättäminen.

Oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 2 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan haastehake- muksessa on ilmoitettava seikat, joihin kanta- jan vaatimus perustuu. Tämän lainkohdan si- sältöä on viimeksi täsmennetty 1 päivänä tammikuuta 2003 voimaantulleella lailla

(768/2002). Lakia edeltävän hallituksen esityksen perusteluissa (ks. HE 32/2001 vp s. 30) tuodaan esiin, ettei todistusosiseikkojen ilmoittaminen haastehakemuksessa olisi lain mukaan pakollista, joskin tämä voisi edelleen olla perusteltua ja ainakin keskeisempien todistusosiseikkojen osalta tarkoituksenmukaista. Tämä tarkoittaa, että sanamuodolla ”seikat, joihin vaatimus perustuu” tarkoitetaan oikeustusosiseikkoja eikä todistusosiseikkoja, joskin todistusosiseikkojen esittämistä haastehakemuksessa ei lainkohdan sanamuodolla pyritä kokonaan kieltämään.

Ryhmäkannelain 2 §:n 1 kohdassa vaatimusten perusteista käytettäisiin hieman eri sanamuotoa kuin oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 2 §:n 1 momentin 2 kohdassa. Toteamalla, että vaatimusten on perustuttava samoihin tai samankaltaisiin seikkoihin pyritäisiin rajaamaan vaatimusten todistusosiseikoston samanlaisuus 1 kohdassa olevan ryhmäkanteen-edellytyksen ulkopuolelle.

Ehdotetun lainkohdan ja oikeudenkäymiskaaren pakollista subjektiivista kumulaatiota koskevan 18 luvun 2 §:n sananvalinta ei ole sama. Pakollisen subjektiivisen kumulaation edellytys on se, että kanteiden tulee johtua olennaisesti samasta perusteesta. Yleisperustelujen lainsäädäntöä ja oikeuskäytäntöä koskevassa jaksossa useiden samassa onnettomuudessa loukkaantuneiden samaa vastaajaa vastaan nostamat vahingonkorvauskanteet sekä eri osakkeenomistajien nostamat samaa yhtiökokouksen päätöstä koskevat moitekanteet on mainittu esimerkkeinä tilanteista, joissa subjektiivinen kumulaatio olisi aiheellinen. Hallituksen esityksessä 15/1990 vp s. 121 esimerkkinä on myös mainittu vekselivelkojan saman vekselin perusteella useita velallisia vastaan nostamien kanteiden yhdistäminen. Näiden esimerkkien valossa ”olennaisesti sama peruste” on edellytyksenä kanteiden yhdistämiseksi varsin tiukka. Esimerkiksi tilanteessa, jossa kantajien vaatimukset perustuvat vastaajan kanssa tehtyjen sopimusten samansisältöisen vakioausekkeen tulkintaan, kumulaatio ei olisi oikeudenkäymiskaaren 18 luvun 2 §:n perusteella pakollinen, koska itse sopimus on vakioidusta sisällöstään huolimatta jokaisen kantajan osalta eri. Tämä ei tietenkään estäisi sitä, että kanteet yhdistettäisiin harkinnanvaraisesti 18 lu-

vun 6 §:n perusteella, mutta olennaisesti samasta perusteesta niiden ei voisi katsoa johtuvan.

Ehdotetun 2 §:n 1 kohdan mukaan vaatimusten tulisi perustua samoihin tai samankaltaisiin seikkoihin. Sananvalinnalla lievennettäisiin tässä suhteessa ryhmäkannemennettelyn edellytyksiä verrattuna pakolliseen subjektiiviseen kumulaatioon. Ryhmäkanteen luonteesta riippuen seikat, joihin vaatimukset perustuisivat, olisivat todennäköisesti useammin samankaltaiset kuin täysin samat. Edellä kuvatussa tilanteessa, jossa vaatimukset perustuvat tietyn vakioidun sopimuslauskkeen tulkintaan, vaatimukset voitaisiin perusteiden samankaltaisuuden nojalla käsitellä ryhmäkanteena, vaikka perusteet eivät olisikaan samat tai edes olennaisesti samat. Käyttämällä käsitettä ”samankaltainen” pyritäisiin siis mahdollistamaan, että ryhmäkanteena voitaisiin käsitellä vaatimuksia, jotka esimerkiksi perustuvat eri ajankohtina solmittujen asiallisesti samansisältöisten sopimusten ehtojen tulkintaan. Tällaisissa tilanteissa voisi periaatteessa myös harkinnanvarainen kumulaatio oikeudenkäymiskaaren 18 luvun 6 §:n nojalla olla mahdollinen. Jos potentiaalisia kantajia on paljon ja yksittäisen kantajan intressi alittaa esimerkiksi 1 500 euron summan, ryhmäkanteen olisi kumulaatiota tarkoituksenmukaisempi käsitelymuoto.

Pykälän 2 kohdan mukaan edellytettäisiin, että asian käsittely ryhmäkanteena olisi tarkoituksenmukaista ottaen huomioon ryhmän koko, asiassa esitettävien vaatimusten sisältö sekä asiassa esitettävä todistelu. Voitaisiin sanoa, että lainkohdan perusteella tehtäisiin arvio ryhmäkanteenkäsittelyn tarkoituksenmukaisuudesta tilanteessa, jossa momentin 1 kohdan edellytysten on todettu täyttyneen. Käytännössä 2 §:n edellyttämä harkinta kuitenkin muodostaisi kokonaisuuden.

Pykälän 1 kohdan mukaan ryhmäkanteen edellyttäisi, että ryhmän määritelmän mukaisia jäseniä olisi useita. Laissa ei kuitenkaan ehdoteta säädettäväksi sitä, kuinka monella henkilöllä vähintään tulee olla esittää kanteessa tarkoitettuja vaatimuksia, jotta asiakokonaisuus voitaisiin käsitellä ryhmäkanteena. Potentiaalisen ryhmän riittävä suuruus määräytyisi tapauskohtaisesti pykälän 2 kohdan tarkoituksenmukaisuusharkinnan perusteella. Arvioitaessa ryhmän koon riittävyyttä huo-

miota tulisi kiinnittää siihen, olisiko asia ratkaistavissa helpommin yhdistämällä yksittäiset kanteet oikeudenkäymiskaaren 18 luvun säännösten perusteella. Ottaen huomioon, että lakiehdotus koskee vain viranomaisaloitteista ryhmäkannetta ja että ryhmän jäsenyys edellyttäisi jäseneksi ilmoittautumista, ryhmäkannan ei todennäköisesti tulisi ajankohtaiseksi, ellei niitä henkilöitä, joita kanne koskee, olisi lukuisia.

Lähtökohtaisesti ryhmäkannemenettelyn käyttäminen edellyttäisi, että määritelmän mukainen ryhmä olisi kooltaan suuri. Tämä ei kuitenkaan olisi ehdoton edellytys. Vaikka ryhmä ei olisi kooltaan erityisen suuri, voisi asian käsittely ryhmäkanteena siitä huolimatta olla tarkoituksenmukaista. Näin voisi olla esimerkiksi tilanteessa, jossa asia on kuluttajien yleisen edun kannalta tärkeä tai sillä on ennakkoratkaisuarvoa taikka asia on käsitelty ryhmävalituksena kuluttajavalituslautakunnassa tai vastaavassa riidanratkaisuelimessä ja elinkeinonharjoittaja ei ole noudattanut siellä annettua suositusta. Asiaa voitaisiin tällöin arvioida siitä lähtökohdasta, olisiko prosessitaloudellisesta näkökulmasta katsoen tarkoituksenmukaisempaa, että kuluttajiasiamies normaaliin tapaan avustaisi kuluttajaa, tai tällaisessa tapauksessa ehkä useampia kuluttajia, yksittäisen asian hoitamisessa siten kuin Kuluttajavirastosta annetun lain 9 §:n 1 momentissa säädetään.

Vaatumuksella tarkoitetaan kantajan vaatimusta saada lopputulokseltaan määrätynsisältöinen tuomio. Lakiehdotuksen 5 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan kantajan tulisi haastehakemuksessa ilmoittaa kaikki tiedossaan olevat vaatimukset. Lain 2 §:n 2 kohdan mukaan asian käsittely ryhmäkanteena ei edellyttäisi, että esitetyt vaatimukset olisivat oikeustositseikkojen tapaan sisällöltään samat tai samankaltaiset. Estettä ei siten lähtökohtaisesti olisi sille, että kantaja esittäisi sisällöltään erilaisia vaatimuksia eri ryhmän jäsenten osalta. Esimerkiksi vahingonkorvauskanteiden osalta on ilmeistä, että vahingon kärsineiden korvausvaatimukset tulisivat määrällisesti eroamaan toisistaan. Mahdollista olisi myös, että esimerkiksi kulutushyödykkeessä olleeseen virheeseen perustuvassa asiassa toiset vaatisivat kaupan purkua, toiset hinnanalennusta ja toiset virheettömän tuotteen saamista virheellisen tuotteen tilalle.

Ryhmäkanteen tarkoituksenmukaisuuden osalta olisi esitettyjen vaatimusten sisällön merkitystä arvioitaessa tarkasteltava riidan kohteena olevia kysymyksiä. Jos esimerkiksi vahingonkorvausasiassa vastuukysymys on riittävä, mutta riidaton on se, miten mahdolliset korvaukset tulisi laskea esimerkiksi tietyn matemaattisen kaavan mukaan, vaatimusten erilaisuus ei lähtökohtaisesti estäisi niiden käsittelyä ryhmäkanteena. Jos vaatimusten käsittely kuitenkin edellyttää, että oikeudenkäynnin aikana täytyy ottaa vastaan huomattava määrä todistelua, joka liittyy vain tiettyihin vaatimuksiin, ryhmäkannan käsittelymuotona enää olisi tarkoituksenmukainen.

Jos vaatimusten välittömät perusteet eivät ole 1 kohdassa edellytetyllä tavalla samat tai samankaltaiset, on todennäköistä, että myös vaatimukset laadullisesti poikkeavat toisistaan. Ryhmän jäseniä koskevien vaatimusten tulisi olla riittävän samanlaisia, jotta asian käsittely ryhmäkanteena olisi perusteltua. Mitä vähemmän vaatimuksilla on yhteisiä piirteitä, sen vähemmän ajan, vaivan ja kustannusten säästöä ryhmäkannan toisi.

Pykälän 2 kohdan mukaan vaatimusten tueksi esitettävä todistelu tulisi ottaa huomioon tarkoituksenmukaisuusharkinnassa. Ryhmäkannan ei olisi tarkoituksenmukainen käsitteilymuoto silloin, kun vaatimusten tueksi esitettävä näyttö vaihtelisi paljon eri jäsenten osalta. Tämä ei kuitenkaan estäisi asian käsittelyä ryhmäkanteena tilanteessa, jossa esitetyt vaatimukset osittain perustuvat yhteiseen näyttöön ja osittain eri näyttöön. Jotta ryhmäkannemenettely olisi tarkoituksenmukainen, yhteisten piirteiden tulisi kuitenkin olla vallitsevia.

Vaikka kysymyksessä oleva juttu ei koskenut kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan välistä riita-asiaa, voidaan esimerkkinä mainita korkeimman oikeuden ennakkoratkaisu KKO 1989:7. Kyseisessä tapauksessa lämpölaitoksen lähistölle pysäköityjen autojen väripinta oli syövyttävän nokilaskemuksen vuoksi vaurioitunut siten, että vaurioiden korjaaminen vaati autojen ylimaalaamista. Kysymyksessä oli neljän autonomistajan lämpölaitosta vastaan nostama korvauskannan. Vahingonkorvausvaatimukset perustuivat seuraaviin seikkoihin: autojen maalipinnan vahingoittuminen, vahingon aiheutuminen vastaajan toi-

mesta eli syy-yhteys sekä vahingon aiheutuminen vastaajan tuottamuksesta tai tahallisuudesta. Nämä oikeustositseikat olivat kaikkien vahingonkäräseiden osalta samat. Kahteen viimeksi mainittuun oikeustositseikkaan liittyvät näyttökysymykset olivat kaikkien osalta samat.

Kihlakunnanoikeuden ratkaisussa oleva arvio yksittäisen vahingon määrästä perustui yhden kantajan esittämään arvioon yhden auton ylimaalauksesta syntyvistä kustannuksista. Kihlakunnanoikeus piti arvioita luotettavana ja perusti myös muille autoille aiheutuneen vahingon määrän arvioinnin kyseiseen arvioon. Ottaen huomioon uudesta maalipinnasta johtuva autojen arvonnousu kihlakunnanoikeus määräsi korvausvelvollisuuden prosenttiosuutena arvioidusta ylimaalauksesta. Korvattava prosenttiosuus määräytyi auton iän mukaan. Asiassa jokaisen autonomistajan erikseen näytettäväksi jäi lähinnä se, että auton maalipinta oli syöpynt. Tämä seikka ei olisi niin vaikea näyttää yksittäistapauksessa toteen, että se estäisi asian käsittelyn ryhmäkanteena tai edellyttäisi jokaisen autonomistajan henkilökohtaista osallistumista oikeudenkäyntiin. Vastaavanlainen tapaus olisi näin ollen vaaditun korvausmäärän ja välillisten perusteiden eroavaisuudesta huolimatta käsiteltävissä ryhmäkannemenettelyssä, jos vaatimukset kuuluisivat lain soveltamisalaan ja käsittelytapa muutoin olisi tarkoituksenmukainen.

Suoritustuomion antamisen edellytyksiä ryhmäkannemenettelyssä on selostettu yleisperustelujen 3.3. jaksossa. Silloin, kun yksittäisen vahingon määrästä ei ole oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 6 §:ssä tarkoitettulla tavalla saatavissa näyttöä tai se on vain vaikeuksien esitettävissä, tuomioistuimella on valta harkita vahingon määrä kohtuuden mukaan. Säännöksellä on vahingonkorvausvaatimusten osalta tärkeä merkitys, koska aiheutuneen vahingon täsmällistä määrää voi olla vaikea näyttää toteen.

Pykälän 3 kohdan mukaan asia voidaan käsitellä ryhmäkanteena, jos ryhmä on riittävän täsmällisesti määritelty. Ryhmän määritelmä on ryhmäkannenoikeudenkäynnin keskeisiä tekijöitä. Se ratkaisee, keihin asiassa annettava tuomio voi ulottua. Jotta asian käsitteleminen ryhmäkanteena olisi tarkoituksenmukaista, ryhmän määritelmän tulee olla yksin-

kertainen, selkeä ja mahdollisimman vähän harkinnanvaraisiin seikkoihin perustuva. Määritelmän tulee myös olla riittävän erottelukykyinen, jotta ryhmään jäsenyys voidaan sen perusteella vaikeudetta todeta. Pykälän 3 kohdan edellytyksen osalta riittävää olisi ryhmän jäseniä yhdistävien perusteiden arvioiminen. Ryhmän jäseniä voisi yhdistää esimerkiksi se, että he ovat kaikki tietyn ajanjakson aikana olleet tietynsäältäoisessä sopimussuhteessa vastaajaan ja että vastaaja sopimuksenvastaisesti on laskuttanut heiltä tiettyjä kuluja, joita hän ei ole heille palauttanut. Ryhmän määritelmän avulla tulisi olla yksinkertaista ratkaista ryhmän jäseneksi ilmoitettavan henkilön kuuluminen ryhmään. Myös ryhmän potentiaalinen jäsen tulisi määritelmän perusteella pystyä päättelemään kuulumisensa ryhmään.

3 §. Toimivaltainen tuomioistuin. Pykälässä säädettäisiin toimivaltaisesta tuomioistuimesta. Ryhmäkanteen voitaisiin käsitellä yleisissä tuomioistuimissa ja se pantaisiin siten vireille käräjäoikeudessa. Ryhmäkannelaki täydentäisi oikeudenkäyntimenettelyä koskevana lakina oikeudenkäymiskaarta. Ryhmäkannelakia ei sovellettaisi hallintoviranomaisessa eikä erityistuomioistuimissa.

Ryhmäkanteen käsittely vaatisi lähtökohteisesti enemmän aikaa sekä henkilöstöä ja muita resursseja kuin tavanomaisen riita-Asian käsittely. Tarvittavat hallinnolliset ja henkilöstövoimavarat olisivat edellytys sille, että ryhmäkanteen voitaisiin tuomioistuimessa käsitellä mahdollisimman tehokkaasti ilman, että tuomioistuimen muu toiminta siitä kärsisi. On myös todennäköistä, ettei ryhmäkanteita vuosittain nostettaisi kovin monta. Keskitämällä ryhmäkanteet tiettyihin suurempiin käräjäoikeuksiin mahdollistettaisiin myös rutiinien syntyminen ryhmäkanteiden käsittelyssä.

Ehdotuksen mukaan yksi käräjäoikeus hovioikeuspiiriä kohden olisi toimivaltainen käsittelemään ryhmäkanteita. Näin varmistettaisiin edellä mainitut käräjäoikeuksien toimintaedellytykset. Myös alueellinen tasapuolisuus ja maantieteellisiin etäisyyksiin liittyvät näkökohdat tulisivat turvatuiksi, kun jokaisessa hovioikeuspiirissä olisi yksi toimivaltainen käräjäoikeus. Muissa käräjäoikeuksissa ryhmäkanteita ei käsiteltäisi.

Toimivaltainen tuomioistuin määräytyisi

lähtökohtaisesti oikeudenkäymiskaaren 10 luvun ja erityislaeissa olevien toimivaltasäännösten mukaan. Jos tietyn hovioikeuden tuomiopiirin alueella sijaitseva kärjäoikeus olisi mainittujen forumsäännösten perusteella toimivaltainen käsittelemään ryhmäkanteena esitettyä vaatimusta, se kärjäoikeus, joka ehdotuksen mukaan olisi toimivaltainen käsittelemään ryhmäkanteita kyseisen hovioikeuspiirin alueella, olisi asiassa toimivaltainen tuomioistuimien. Ryhmäkanteita käsittelevät kärjäoikeudet lueteltaisiin pykälässä.

Toimivaltainen tuomioistuin määräytyisi yleensä vastaajan kotipaikan mukaan. Kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan välisissä riitaasioissa tuomioistuimen toimivalta voisi myös määräytyä kuluttajansuojalain 12 luvun 1 d §:n 2 momentin mukaan. Säännöksen mukaan kuluttajalla on oikeus nostaa kanne myös sen paikkakunnan yleisessä alioikeudessa, jonka tuomiopiirissä hänellä on asuinpaikkansa.

Toimivaltasäännös ei, kuten eivät oikeuspaikkasäännökset yleensä, sääntelisi kysymystä tuomioistuimen kansainvälisestä toimivallasta. Tuomioistuimen kansainvälinen toimivalta ryhmäkanteenasiassa määräytyisi näin ollen yleisesti sovellettavien säännösten mukaan. Jos ryhmäkanteena esitetyllä vaatimuksella on rajat ylittäviä liittymiä, kansainvälinen toimivalta kyseisen vaatimuksen käsittelemiseksi määräytyisi useimmiten Suomea sitovien kansainvälisten sopimusten tai yhteisöoikeuslainsäädännön mukaan. Esimerkiksi niin sanotun Bryssel I -asetuksen (Neuvoston asetus (EY) N:o 44/2001 tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla) yleiset ja erityiset toimivaltasäännökset tulisivat aina sovellettaviksi, jos kysymys on asetuksen soveltamisalaa kuuluvasta asiasta. Lisäksi asetuksen kumulaatiota koskevat 28 artiklan säännökset tulisivat sovellettaviksi ryhmäkanteena käsiteltävän asian toimivaltakysymystä ratkaistaessa. Tässä yhteydessä on kuitenkin tärkeää huomata, että lakiehdotuksen 2 §:n 1 kohdan mukaan edellytys vaatimusten käsittelemiseksi ryhmäkanteena olisi, että sovellettava laki olisi kaikkien ryhmäkanteena esitettyjen vaatimusten osalta samansisältöinen. Lisäksi tuomioistuimen kansainvälistä toimivaltaa rajoittaa ehdotetun lain asialli-

nen soveltamisala, joka määräytyy kuluttaja-asiamiehen toimivallan mukaan.

4 §. Kanneoikeus. Pykälässä säädettäisiin siitä, kenellä on asiavaltuus saattaa vireille ryhmäkanteen. Pykälän mukaan kuluttaja-asiamies panee kantajana vireille ryhmäkanteen ja käyttää siinä asianosaisena puhevaltaa. Säännöksen mukaan ainoastaan tällä viranomaisella olisi mahdollisuus nostaa ryhmäkanteen. Ryhmäkannelaissa säädettäisiin siten vain niin sanotusta julkisesta eli viranomaisaloitteisesta ryhmäkanteesta.

Kuluttaja-asiamies edustaisi kantajana ryhmää ja käyttäisi siinä asianosaisena puhevaltaa. Ryhmä tai ryhmän jäsenet eivät siten olisi ryhmäkanteena käsiteltävän riita-asian asianosaisia. Ainoastaan viranomaisena olisi prosessissa asianosainen, eikä ryhmän jäsenellä olisi puhevaltaa asiassa. Ryhmän jäsen ei myöskään lähtökohtaisesti esiintyisi oikeudenkäynnissä, vaan jäisi kanteen ja ryhmän muotoutumisen jälkeen prosessissa passiiviseksi. Tiettyjen seikkojen osalta ryhmän jäsen kuitenkin rinnastettaisiin asianosaiseen. Jäsenen asemasta oikeudenkäynnissä säädettäisiin erikseen lain 11 §:ssä.

5 §. Ryhmäkanteen vireillepano. Siltä osin kuin ryhmäkannelakiin ei ehdoteta otettavaksi käsiteltäviä koskevia erityissäännöksiä, sovellettaisiin soveltuvin osin oikeudenkäymiskaaren säännöksiä. Ryhmäkanteen pantaisiin näin ollen vireille siten kuin riita-asian vireillepanosta on oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 1 §:ssä säädetty. Myös ryhmäkanteen vireilletulon ajankohta määräytyisi mainitun pykälän 2 momentin mukaan. Kanne tulisi näin ollen vireille silloin, kun haastehakemus saapuu kärjäoikeuden kansliaan.

Ryhmäkannetta koskevassa haastehakemuksessa olisi kuitenkin ilmoitettava myös sellaisia tietoja, joita ei tavallisessa riita-asian haastehakemuksessa tarvitse ilmoittaa. Tästä syystä ryhmäkannelain 6 §:ään ehdotetaan otettavaksi oma säännös siitä, mitä haastehakemuksessa on ilmoitettava. Säännös mukailisi oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 2 §:ää.

Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan haastehakemuksessa olisi ilmoitettava ryhmä, jota kanne koskee. Ryhmän tulisi olla määriteltävy lain 2 §:n 1 momentin 3 kohdan edellyttämällä tavalla. Kantajan tulisi myös ilmoittaa tiedossaan olevat määritelmän täyttävät ryhmän jäsenet, vaikka he eivät vielä tosiasi-

allisesti olisikaan ryhmän jäseniä. Ryhmän lopullinen kokoonpano muotoutuisi vasta sen jälkeen, kun ryhmän määritelmän mukaiset jäsenet olisivat ilmoittautuneet ryhmään siten, kuin lain 8 §:ssä säädettäisiin.

Momentin 2 kohdan mukaan kantajan olisi haastehakemuksessa ilmoitettava tiedossa olevat vaatimukset. Lainkohta vastaisi sisällöllisesti oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 2 §:n 1 momentin 1 kohtaa, kuitenkin niin, ettei lainkohdassa edellytetä, että kantajan on esitettävä kaikki yksilöidyt vaatimukset. Kaikkien vaatimusten esittäminen olisi mahdollonta jo siitäkin syystä, että kaikki ryhmän jäsenet eivät yleensä vielä haastehakemusta tehtäessä olisi kantajan tiedossa. Tiedossa olevat vaatimukset tulisi kuitenkin aina ilmoittaa niin täsmällisinä kuin mahdollista. Jos yksilöityjä vaatimuksia on esitettävissä vain vähän suhteessa oletettuun määrään, kantajan tulisi haastehakemuksessa tehdä perusteltu arvio vaatimusten määrästä ja siitä, minkälaisia vaatimuksia asiassa todennäköisesti tullaan esittämään.

Momentin 3 kohdan mukaan haastehakemuksessa on ilmoitettava seikat, joihin vaatimukset perustuvat. Lainkohta vastaisi sisällöllisesti oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 2 §:n 1 momentin 2 kohtaa.

Momentin 4 kohdan mukaan on ilmoitettava millä perusteella asia voidaan käsitellä ryhmäkanteena. Haastehakemuksessa on tämän lainkohdan mukaan ilmoitettava lain 2 §:n edellyttämät tiedot. Haastehakemuksessa on muun muassa todettava, millä perusteella asian käsittely ryhmäkanteena on tarkoituksenmukaista ryhmän koko, vaatimusten sisältö ja esitettävä todistelu huomioon ottaen ja siinä on esitettävä riittävän täsmällisesti määritelty ryhmä. Näitä tietoja on tarkasteltu laajemmin 2 §:n perusteluissa.

Momentin 5 kohdan mukaan on ilmoitettava ne seikat, joilla on merkitystä vain joidenkin jäsenten vaatimusten tutkimiselle. Kohdassa täsmennetään momentin 3 kohdan vaatimusta. Kantajan olisi jo tässä vaiheessa selkeästi ilmoitettava, mitkä seikat ovat vaatimuksille yhteiset, ja mitkä toisistaan poikkeavat. Kantajaa ei lainkohdassa velvoiteta ilmoittamaan enempää kuin momentin 3 kohdassa edellytetään. Kysymys on vain siitä, että haastehakemuksessa muutenkin ilmoitettavat tiedot on jäseneltävä tietyllä ta-

valla. Näin parannettaisiin tuomioistuimen edellytyksiä arvioida ryhmäkanteen edellytysten olemassaoloa.

Momentin 6 kohdassa säädettäisiin, että kantajan olisi mahdollisuuksien mukaan ilmoitettava ne todisteet, jotka hän aikoo kantateensa tueksi esittää, sekä mitä hän kullakin todisteella aikoo näyttää toteen. Lainkohta vastaisi sisällöllisesti oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 2 §:n 1 momentin 3 kohtaa.

Momentin 7 kohta vastaa oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 2 §:n 1 momentin 4 kohtaa. Säännöksen mukaan kantajan on haastehakemuksessa esitettävä oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskeva vaatimus, jos hän pitää sitä aiheellisena.

Oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 2 §:n 5 kohdan mukaan tuomioistuimen toimivallan perustetta ei tarvitse esittää, jos se muutoin ilmenee haastehakemuksesta tai siihen liitetystä asiakirjoista. Selkeyden vuoksi tuomioistuimen toimivallan peruste tulisi ryhmäkannelain 5 §:n 1 momentin 8 kohdan mukaan ryhmäkannetta koskevassa haastehakemuksessa aina ilmoittaa.

Pykälän 2 momentin mukaan haastehakemuksessa olisi ilmoitettava myös oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 2 §:n 2 momentissa tarkoitetut tiedot. Viitatus lainkohdan mukaan haastehakemuksessa on muun muassa ilmoitettava tuomioistuimen nimi, asianosaisten nimet, ammatit ja kotipaikat, asianosaisten laillisen edustajan tai asiamiehen, todistajan ja muun kuultavan yhteystiedot sekä prosessiosoite. Jos kantaja ei tiedä vastaajan osoitetta, hänen on ilmoitettava, mitä on tehnyt osoitteen selvittämiseksi. Koska vastaaja ja tämän yhteystiedot näin ollen olisi ilmoitettava mainitun oikeudenkäymiskaaren säännöksen nojalla, asiaa ei erikseen mainitaisi 1 momentin luettelossa.

Pykälän 2 momentissa todettaisiin lisäksi, että kantajan tai, jollei hän ole haastehakemusta itse laatinut, sen laatijan on allekirjoitettava haastehakemus. Laatijan olisi samalla ilmoitettava ammattinsa ja asuinpaikkansa. Säännöksen sisältö vastaisi tältä osin oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 2 §:n 3 momenttia ja asiasta voitaisiin näin ollen säätää viittaamalla kyseiseen lainkohtaan. Viranomainen voisi ryhmäkanteasiassa oikeudenkäymiskaaren säännösten mukaisesti käyttää asiamiestä. Tämän seikan selvittämiseksi mai-

ninta haastehakemuksen laatijasta ehdotetaan otettavaksi pykälään.

6 §. *Ilmoittaminen ryhmäkanteen käsittelyn alkamisesta.* Pykälään ehdotetaan sisällytettäväksi säännökset ryhmäkanteen käsittelyn alkamiseen liittyvistä ilmoittamisvelvoitteista.

Pykälän 1 momentin mukaan tuomioistuimen on viipymättä ennen haasteen antamista ilmoitettava postitse tai sähköisesti kantajalle ja vastaajalle ryhmäkanteen käsittelyn alkamisesta ja asian valmistelusta vastaavasta tuomarista, jollei kannetta ole oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 6 §:n mukaisesti jätetty tutkimatta tai hylätty. Säännöksen rakenne vastaa oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 8 §:ää. Mainitun säännöksen mukaan tuomioistuimen on viipymättä annettava haaste, jollei kannetta ole 6 §:n mukaan jätetty tutkimatta.

Oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 6 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuimen on heti jätettävä kanne tutkimatta, jos puutteellista haastehakemusta ei ole kehotuksesta huolimatta täydennetty, jos haastehakemus on niin puutteellinen, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi, tai jos tuomioistuin ei muusta syystä voi ottaa asiaa tutkittavaksi. Pykälän 2 momentin mukaan tuomioistuimen on haastetta antamatta heti hylättävä kanne tuomiolla, jos kantajan vaatimus on ilmeisen perusteeton.

Kuten yleisperustelujen keskeisiä ehdotuksia käsittelevässä jaksossa on selostettu, haastehakemus ei sisältäisi erikseen ratkaistavaksi tarkoitettua pyyntöä asian käsittelemiseksi ryhmäkanteena. Tuomioistuin ei myöskään tavanomaisessa riita-asiassa tee erillistä päätöstä haasteen antamisesta. Vastaavasti tuomioistuin ei ryhmäkannetta koskevan haastehakemuksen osalta tekisi oikeudenkäyntimenettelyä koskevaa erillistä päätöstä. Tuomioistuimen tutkiessa, että haastehakemus kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi ja ettei sitä rasita ehdottoman oikeudenkäyntiedellytyksen puuttuminen, se tutkisi myös alustavasti, että ryhmäkannelaissa asetetut edellytykset asian käsittelemiseksi ryhmäkanteena ovat olemassa.

Oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 5 §:n haastehakemuksen täydentämistä koskevaa säännöstä sovellettaisiin myös ryhmäkannetasia. Jos tuomioistuin toteaisi haastehakemuksen esimerkiksi ryhmän määritelmän osalta

puutteelliseksi, kantajaa kehoitettaisiin mainitun säännöksen mukaisesti täydentämään haastehakemusta. Jos tuomioistuin täydennyttämisen jälkeenkin katsoisi, että edellytyksiä asian käsittelemiseksi ryhmäkanteena ei ole olemassa, esimerkiksi siksi, että vaatimukset eivät perustu samoihin tai samankaltaisiin seikkoihin, se jättäisi kanteen tutkimatta.

Tutkimattajättämisspäätöksellä ei olisi vaikutusta kanteessa esitettyihin vaatimuksiin mahdollisesti myöhemmin erikseen ajettuina. Ryhmäkanteen edellytyksiä koskevaan säännökseen perustuvassa ratkaisussa ei lähtökohtaisesti otettaisi kantaa esitettyihin vaatimuksiin, vaan siihen, voidaanko vaatimuksia käsitellä ryhmäkannemenettelyssä. Koska ryhmän määritelmän mukaiset jäsenet eivät vielä olisi ilmoittautuneet mukaan oikeudenkäyntiin, tässä vaiheessa tehdyllä tutkimattajättämisspäätöksellä ei olisi vaikutuksia heidän oikeuksiinsa.

Kuten yleisperusteluissa on jo todettu, kanteen käsittelyn jatkaminen ei tarkoittaisi sitä, että kysymys ehdottoman oikeudenkäyntiedellytyksen olemassaolosta olisi lopullisesti ratkaistu. Tuomioistuin voisi käsittelyn myöhemmässä vaiheessa jättää kanteen tutkimatta prosessinedellytyksen puuttumisen vuoksi. Tämä on perusteltua, koska kanteen lopullinen sisältö täsmentyy vasta ilmoittautumismenettelyn jälkeen. Myös vastaajalla olisi vasta haasteen antamisen jälkeen mahdollisuus tehdä väite sekä ehdottoman että harkinnanvaraisen oikeudenkäyntiedellytyksen puuttumisesta ja esittää väitteensä tueksi selvitystä.

Käräjäoikeuden kantajalle ja vastaajalle toimittama ilmoitus käsittelyn alkamisesta ei olisi rinnastettavissa haasteen antamiseen. Kantajan osalta ilmoitus merkitsisi menettelyn seuraavan vaiheen alkamista. Vastaajalle ilmoituksen merkitys olisi lähinnä informatiivinen. Ilmoitus toimitettaisiin asianosaisille postitse tai sähköisesti. Säännös ei edellyttäisi todisteellista tiedoksiantoa.

Käräjäoikeus asettaisi tässä vaiheessa määräajan ryhmään ilmoittautumiselle. Määräajan pituudesta ei säädettäisi laissa, vaan se jätettäisiin tuomioistuimen harkintaan. Määräajan tulisi olla sellainen, että kantaja ehtisi tiedottaa määritelmän mukaisille ryhmän jäsenille kanteen vireilletulosta ja potentiaaliset

jäsenet ehtisivät ilmoittautua ryhmään. Kantajan tulisi jo ennen kanteen nostamista selvittää, onko mahdollisilla jäsenillä intressiä osallistua ryhmäkanteeseen. Määräajan ei siksi tarvitsisi olla tavanomaisia tuomioistuimissa asetettuja määräaikoja merkittävästi pidempi. Viranomaisen ajamassa ryhmäkanteessa kahden kuukauden määräaika voisi lähtökohtaisesti olla riittävä. Tuomioistuin voisi erityisestä syystä pidentää asettamaansa määräaika. Tällöin pidennystä tulisi tavanomaisen tapaan pyytää asetetun määräajan kuluessa.

Ilmoituksessa tulisi olla tieto valmistelusta vastaavasta tuomarista. Ryhmäkanteeseen sovellettaisiin oikeudenkäymiskaaren 13 luvun esteellisyyttä koskevia säännöksiä.

Pykälän 2 momentissa olisi säännökset siitä, kuinka määritelmän mukaisille ryhmän jäsenille tulee ilmoittaa ryhmäkanteesta. Ehdotuksen mukaan kantajan olisi ilmoitettava asian vireilletulosta. Tehtävä on annettu kantajan hoidettavaksi, koska on todennäköistä, että kantajan tiedossa olisi jo tässä vaiheessa enemmistö potentiaalisista ryhmän jäsenistä ja heidän yhteystietonsa. Ilmoitusmenettelyn kustannukset olisivat kantajan oikeudenkäyntikuluja, joista tämä saisi aikanaan vastaajalta korvauksen, jos asia voitetaan.

Ilmoitus tulisi viipymättä toimittaa tiedossa oleville jäsenille. Ilmoittaminen on edellytys sille, että määritelmän mukainen ryhmän jäsen tulee tietoiseksi ryhmäkanteesta ja näin mahdollisuudestaan liittyä ryhmään. Ryhmän jäsenen edun mukaista on, että ilmoitus toimitettaisiin viipymättä sen jälkeen, kun asian jatkokäsittely on varmistunut ja ilmoittautumiselle asetettu määräaika on tiedossa.

Ilmoitus olisi mahdollisuuksien mukaan toimitettava postitse tai sähköisesti. Jos ilmoitusta ei mainituin tavoin voitaisi toimittaa kaikille määritelmän mukaisille ryhmän jäsenille, ryhmäkanteesta voitaisiin ilmoittaa yhdessä tai useammassa sanomalehdessä taikka muulla asianmukaisella tavalla. Ilmoittamistavasta päättäisi kantaja. Kantaja voisi esimerkiksi tiedottaa kanteesta verkkosivullaan. Myöskään tällöin todisteellista tiedoksiantoa ei edellytettäisi.

Kantajan olisi toimitettava ilmoitus tiedoksi myös vastaajalle.

7 §. Ilmoituksen sisältö. Pykälä sisältäisi säännökset siitä, mitä tietoja ryhmän jäsenille

toimitettavan ilmoituksen tulisi sisältää. Pykälän 1 momentin mukaan ilmoituksen tulisi sisältää ainakin lyhyt kuvaus asiasta ja esitetävistä vaatimuksista (1 kohta), kuvaus ryhmästä, jonka puolesta kante on nostettu (2 kohta), kantajan yhteystiedot (3 kohta) sekä tieto siitä, miten ryhmään ilmoittaudutaan ja ilmoittautumiselle asetetusta määräajasta (4 kohta). Ilmoituksen tulisi antaa yleisluontoinen ja ryhmän jäsenten ymmärrettävissä oleva kuva käsiteltävään asiaan johtavista tapahtumista, asiassa esitettävistä vaatimuksista sekä tiedot, jonka perusteella henkilö voisi todeta olevansa määritelmän mukainen ryhmän jäsen.

Pykälän 2 momentin mukaan ilmoituksen tulisi myös sisältää perustiedot ryhmäkanteesta oikeudenkäyntimuotona, ryhmän jäsenen asemasta oikeudenkäynnissä, sovinnosta, ryhmäkanteen johdosta annetun tuomion oikeusvaikutuksista, muutoksenhakuoikeudesta ja oikeudenkäyntikuluvastuusta. Näin varmistettaisiin, että ryhmän potentiaaliset jäsenet saavat riittävästi informaatiota ryhmäkanteesta oikeudenkäyntimuotona yleensä sekä erityisesti ryhmän jäsenen asemasta oikeudenkäynnissä ja tuomion tai sovinnon sitovuudesta.

Kuten edellä yleisperustelujen ryhmäkanteen nimenettä koskevassa jaksossa on selostettu, laissa ei erikseen säädettäisi kantajan sovintotekomahdollisuudesta. Sovinnon osalta sovellettaisiin näin ollen sitä, mitä oikeudenkäymiskaarissa on säädetty sovinnon vahvistamisesta riita-asioissa. Kysymys olisi kuitenkin ryhmän jäsenen kannalta varsin merkittävästä asiasta. Tästä syystä jäsenille toimitettavassa ilmoituksessa tulisi erikseen tiedottaa myös siitä, että kannetta ajavalla viranomaisella olisi oikeus päättää mahdollisen sovinnon hyväksymisestä ja että sovinto tuomioistuimen vahvistamana sitoisi ryhmän jäseniä.

Kaikki pykälän 2 momentissa tarkoitettujen tietojen olisi mahdollista sisällyttää oikeusministeriön laatimaan yleisluontoiseen ryhmäkanteen koskevaan lomakkeeseen. Ilmoituksessa mainittujen tietojen tulisi antaa ryhmän potentiaaliselle jäsenelle hyvä perusta arvioida, haluaako hän ilmoittautua ryhmän jäseneksi.

Kun ryhmäkanteesta tiedotetaan esimerkiksi sanomalehdessä, ilmoitus ei luonnollisesti-

kaan voisi sisältää kaikkia 7 §:n mukaisia tietoja. Tällöin olisi riittävää, jos ilmoituksessa hyvin lyhyesti selostettaisiin 1 momentissa edellytetyt tiedot ja todettaisiin, missä ja miten lisätietoa olisi saatavissa.

Pykälässä säädettäisiin ilmoituksen vähimmäistiedoista. Estettä ei näin ollen olisi sille, että ilmoitukseen otettaisiin enemmän tietoja, kuin laissa on säädetty.

8 §. Ryhmän jäsenyys. Pykälässä säädettäisiin ryhmän jäsenyydestä. Pykälän 1 momentin mukaan ryhmän jäsenyys edellyttäisi ryhmään ilmoittautumista (opt in). Määritelmän mukainen ryhmän jäsen, joka asetetussa määräajassa on toimittanut kantajalle kirjallisen allekirjoitetun ilmoituksen halukkuudestaan osallistua ryhmäkanteeseen, kuuluisi ryhmään.

Ilmoittautuminen tehtäisiin kirjallisesti. Ilmoittautumisilmoituksen tulisi myös olla allekirjoitettu. Erityinen ilmoittautumista varten laadittu lomake yksinkertaistaisi osallistumista ryhmäkanteeseen. Ilmoittautuminen olisi yksinkertainen toimenpide, josta ei aiheutuisi ryhmän jäseneksi pyrkivälle erityisiä kustannuksia. Julkista oikeusapua ei siksi ryhmään ilmoittautumista varten myönnettäisi.

Ryhmään liittyttäessä olisi ilmoitettava, millä perusteella ilmoittautuja katsoo olevansa ryhmän jäsen. Liittymisilmoituksessa olisi ilmoitettava jäsenen vaatimukset ja ne seikat, joihin vaatimus perustuu ja mahdolliset todisteet. On muistettava, että ryhmän potentiaalisella jäsenellä olisi käytettävissään kantajan toimittama ilmoitus. Se yksinkertaistaisi ilmoituksen tekemistä. Käytännössä ryhmään liittyvän jäsenen tarvitsisi omalta osaltaan vain lisätä häntä koskevia spesifejä tietoja, esimerkiksi tiedot siitä, että hän on tehnyt vastaajan kanssa riidan kohteena olevan sopimuksen.

Kantaja hyväksyisi ryhmän määritelmän mukaisen jäsenen ilmoittautumisen ryhmään ilmoittautujan antamien tietojen perusteella. Kantaja voisi tällöin myös täydennyttää mahdolliset puutteet. Puutteelliset tai epäselvät ilmoittautumiset johtaisivat ryhmän ulkopuolelle jättämiseen. Kantaja päättäisi kanteen rajaamisesta myös konkreettisella tasolla.

Ryhmäkannelaista ei seuraisi subjektiivista oikeutta kuulua ryhmään. Koska kantajana

olisi viranomainen, tämä toimisi virkavastuun alaisena. Tämä tarkoittaisi käytännössä sitä, että kaikilla määritelmän mukaisilla ryhmän jäsenillä olisi yhtäläinen mahdollisuus osallistua kanteeseen.

Kantaja päättäisi kanteessa esitettävistä vaatimuksista. Esimerkiksi täydentämisen toimittamatta jättämisestä voisi seurata ilmoittautumisen jättäminen kanteen ulkopuolelle. Ilmoittautumisen huomioimatta jättäminen ei merkitsisi vaatimuksen aineellista hylkäämistä.

Kantajan tulisi lähtökohtaisesti jättää myöhästynyt ilmoittautuminen huomioimatta. Jos määritelmän mukainen jäsen kuitenkin ilmoittautuu ryhmään määräajan umpeuduttua, mutta ennen kuin asetettu määräaika täsmennetyt haastehakemuksen toimittamiseksi on umpeutunut, kantaja voisi pykälän 2 momentin mukaan erityisestä syystä hyväksyä hänet ryhmän jäseneksi. Tällainen erityinen syy voisi tavanomaisten laillisten esteiden lisäksi olla esimerkiksi ilmoittautumisen estänyt oleskelu ulkomailla. Jos myöhästynyt ilmoittautuminen edellyttäisi tarvetta pidentää täsmennetyt haastehakemuksen toimittamiselle asetettua määräaika, ilmoittautumista ei yleensä tulisi hyväksyä. Viime kädessä tuomioistuimien ratkaisisi ryhmän jäsenyyttä koskevan kysymyksen. Tuomioistuimien voisi jo valmisteluvaiheessa rajata ryhmää jättämällä tiettyjä jäseniä koskevat vaatimukset tutkimatta oikeudenkäyntiesteen vuoksi.

Olisi lain tavoitteiden tehokkaan toteutumisen kannalta perusteltua, että mahdollisimman moni ryhmän määritelmän mukaisista jäsenistä esittäisi vaatimuksensa ryhmäkannennettelyssä. Näin saavutettavissa oleva prosessitaloudellinen hyöty olisi mahdollisimman suuri. Samalla turvattaisiin prosessin jouheva eteneminen. Tämän vuoksi olisi tärkeää, että ilmoittautumismenettely tapahtuisi selkeästi rajatun aikavälin puitteissa.

Sen jälkeen kun kantaja on toimittanut lain 9 §:ssä tarkoitettulla tavalla täsmennetyt haastehakemuksen tuomioistuimeen, ryhmään ei voisi enää ilmoittautua. Säännöksen suhdetta kanteen laajentamista koskevaan 12 §:ään selostetaan mainitun pykälän perusteluissa.

9 §. Täsmennetty haastehakemus. Ilmoittautumiselle asetetun määräajan umpeuduttua kantaja laatisi täsmennetyt haastehakemuk-

sen, joka sisältäisi kaikkien ryhmän jäsenten nimet ja osoitteet sekä yksilöidyt vaatimukset ja, jos se on tarpeellista, täsmennetyt perusteet.

Täsmennetty haastehakemus olisi lain 5 §:ssä tarkoitettu haastehakemus, joka olisi täydennetty ja tarkistettu ilmoittautumismenettelyssä saatujen tietojen perusteella. Täsmennetty haastehakemus sisältäisi esimerkiksi lopullisen luettelon ryhmän jäsenistä ja vaatimuksista. Haastehakemuksen muihin tietoihin olisi tehty tarvittavat tarkistukset.

Pykälässä käytetään käsitettä täsmennetty haastehakemus. Näin pyritään erottamaan haastehakemuksen täsmeneminen oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 5 §:ssä tarkoitettua haastehakemuksen täydentämisestä. Tämä on perusteltua, koska tuomioistuin voisi vielä kehottaa kantajaa täydentämään täsmennettyäkin haastehakemusta.

Haastehakemus olisi toimitettava tuomioistuimelle kuukauden kuluessa ryhmään ilmoittautumiselle asetetusta määräajasta. Tuomioistuin voisi erityisestä syytä pidentää määräaika. Erityinen syy voisi olla esimerkiksi asiaa hoitavan henkilön sairaus tai asian poikkeuksellinen laajuus. Jollei kantaja määrääjässä toimittaisi tuomioistuimelle täsmennettyä haastehakemusta, asia jätettäisiin silensä.

10 §. Haaste. Pykälässä säädettäisiin haasteen antamisesta. Pykälän 1 momentin mukaan tuomioistuimen olisi viipymättä annettava haaste sen jälkeen, kun kantaja on toimittanut täsmennetyt haastehakemuksen tuomioistuimelle. Säännös vastaisi sisällöltään oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 8 §:n säännöstä. Tuomioistuin voisi myös tässä vaiheessa jättää kanteen tutkimatta sen perusteella, että lain 2 §:n edellytykset vaatimusten käsittelemiseksi ryhmäkanteena eivät olisi täyttyneet.

Pykälän 2 momentin mukaan vastaajaa kehoitettaisiin vastaamaan kanteeseen aina kirjallisesti. Koska kysymys olisi pääsääntöisesti varsin laajoista riita-asioista, kanteeseen vastaaminen pelkästään suullisessa menettelyssä ei tulisi kysymykseen. Haasteen antamiseen ja siihen vastaamiseen sovellettaisiin soveltuvin osin mitä oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 10—12 §:ssä säädetään kanteeseen vastaamisesta.

11 §. Ryhmän jäsenen asema. Kantaja ajai-

si ryhmäkannemenettelyssä kannetta ryhmän puolesta ja käyttäisi siinä asianosaisena puhevaltaa. Ryhmä tai ryhmän jäsenet eivät siten olisi ryhmäkanteena käsiteltävän riitaasian asianosaisia. Ainoastaan kanteen nostanut viranomainen olisi prosessissa asianosainen, eikä ryhmän jäsenellä olisi puhevaltaa asiassa. Ryhmän jäsen ei myöskään lähtökohtaisesti esiintyisi oikeudenkäynnissä, vaan jäisi kanteen ja ryhmän muotoutumisen jälkeen prosessissa passiiviseksi. Tiettyjen seikkojen osalta ryhmän jäsen kuitenkin rinnastettaisiin asianosaiseen.

Ryhmän jäsen rinnastettaisiin asianosaiseen sovellettaessa riidan kohteen luovuttamista, tuomarin esteellisyyttä, oikeudenkäynnin vireilläolovaikutuksia, kanteiden yhdistämistä ja kuulemista koskevia oikeudenkäymiskaaren säännöksiä.

Jos ryhmän jäsen luovuttaisi oikeudenkäynnin aikana oikeutensa riidan kohteeseen kolmannelle, tämä voisi siten kuin oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 5 a §:n 1 momentissa säädetään tulla alkuperäisen ryhmän jäsenen tilalle ryhmän jäseneksi.

Koska ryhmän jäsen ei käyttäisi asiassa puhevaltaa, oikeudenkäymiskaaren 13 luvun 8 §:n säännös esteellisyysväitteen tekemisestä ei olisi häneen suoraan sovellettavissa. Tämän vuoksi esteellisyysväitteen esittämisestä säädettäisiin erikseen. Ryhmän jäsenen tulisi tehdä väite tuomarin esteellisyydestä niin pian kuin mahdollista saatuaan tiedon asian käsittelyyn osallistuvista tuomareista.

Ehdotuksen mukaan ryhmäkanteen tulisi vireille silloin, kun haastehakemus jätetään käräjäoikeuden kansliaan. Ryhmän määrittämisen mukaisen jäsenen osalta tämä tarkoittaisi, että hänen vaatimustaan koskeva kanteen tulisi vireille jo ennen kuin hän on ilmoittanut osallistuvansa oikeudenkäyntiin. Tästä seuraisi esimerkiksi se, että kanteen nostaminen keskeyttäisi velan vanhentumisesta annetun lain 11 §:n mukaisesti kaikkien potentiaalisten ryhmän jäseniksi tulevien vaatimusten vanhentumisen. Ne ryhmän jäseniksi kelpoiset, jotka eivät lopulta liitykään ilmoittautumismenettelyssä ryhmän jäseniksi, eivät kuitenkaan hyötyisi vanhentumisen keskeytyksestä enää ilmoittautumisajan umpeuduttua. Muutoinkin asiassa noudatettaisiin velan vanhentumisesta annetun lain 11 §:n säännöksiä asian jatkokäsittelyn vaikutuksista

vanhentumisen keskeytymiseen ja katkeamiseen. Ryhmän jäsen rinnastettaisiin näissä suhteissa velkojana toimivaan kantajaan.

Oikeudenkäynnin vireilläolosta seuraisi myös, ettei kanteessa tarkoitettua asiaa saa oikeudenkäynnin kestäessä saattaa toisen oikeudenkäynnin kohteeksi. Ryhmään ilmoittautunut jäsen ei siten voisi nostaa omaa kannetta ryhmäkanteena käsiteltävässä asiassa ilman, että hän on sitä ennen irrottautunut ryhmästä. Vastaavasti hän ei voisi ilmoittautua ryhmään, jos hän on kysymyksessä olevaa asiaa koskevan riita-asian asianosainen. Lis pendens –normi ei kuitenkaan estäisi sitä, että hän peruuttaisi kanteensa ja, jos kanteeseen vastannut vastaaja ei vaatisi asian ratkaisemista, tämän jälkeen ilmoittautuisi ryhmän jäseneksi. Se, että ryhmän määritelmän mukainen henkilö on asianosainen ryhmäkanteen kohteena olevassa riita-asiassa, ei estä sitä, että asiaa koskeva ryhmäkanteen kuitenkin nostetaan. Kyseisen henkilön vaatimusta ei vain pystytä esittämään ryhmäkannemenettelyssä.

Ryhmän jäsen rinnastettaisiin asianosaiseen oikeudenkäymiskaaren kanteiden yhdistämistä koskevien säännösten osalta. Esimerkiksi tilanteessa, jossa ryhmän jäsenellä olisi samaa vastaajaa vastaan vireillä toinen yksityinen kanteen, tämä kanteen ja ryhmäkanteen voitaisiin käsitellä samassa oikeudenkäynnissä, jos oikeudenkäymiskaaren 18 luvun säännökset sen mahdollistaisivat. Myös kaksi eri vastaajaa vastaan esitettyä ryhmäkannetta olisi samoin edellytyksin mahdollista yhdistää käsiteltäväksi samassa oikeudenkäynnissä. Jos ryhmän määritelmän mukainen jäsen, joka ei ole asetetussa määräajassa ilmoittautunut ryhmään, nostaa omassa asiassaan erilliskanteen, kanteet olisi mahdollista käsitellä samassa oikeudenkäynnissä.

Ryhmän jäsenten vaatimukset ovat ryhmäkanteen kohde. Tästä syystä ryhmän jäsentä ei tulisi oikeudenkäynnissä kuulla todistajana omassa asiassaan, vaan ainoastaan todistelutarkoituksessa.

Ehdotuksen mukaan ryhmän jäsen ei itse voisi toimia oikeudenkäynnissä asianosaisen tavoin. Ryhmän jäsen ei myöskään voisi osallistua oikeudenkäyntiin itsenäisenä väliintulijana. Tämä on katsottava perustelluksi etenkin ottaen huomioon, että lakiehdotus koskee viranomaisaloitteista ryhmäkannetta

ja että ryhmän jäsenyys edellyttäisi jäseneksi ilmoittautumista. Ryhmän jäsenten etu olisi ehdotetussa järjestelmässä asianmukaisesti turvattu ilman väliintulomahdollisuutta, koska kantajalla olisi virkavastuun mukainen velvollisuus toimia sen mukaisesti. Ryhmän jäsen voisi myös vaikuttaa oikeudenkäyntiin tuomalla näkökantojansa esiin kantajalle.

Jäseneksi tuleminen edellyttäisi vapaaehtoisuutta ja ilmoittautunut hyväksyisi ilmoittautumisellaan sen, että kantaja tulee ajamaan kannetta parhaaksi katsomallaan tavalla. Jos ryhmän jäsen haastehakemuksen täsmentymisen jälkeen kuitenkin katsoisi, ettei kanteessa häntä tyydyttävällä tavalla esitetä hänen etuaan koskevaa vaatimusta, hän voisi irrottautua ryhmästä. Ryhmästä irrottauduttuaan hän voisi omalla kuluvaluulla nostaa itsenäisen kanteen vastaajaa vastaan. Tällaisessa tilanteessa ei olisi mahdotonta, että erilliskanteen kuitenkin voitaisiin käsitellä yhdessä ryhmäkanteen kanssa oikeudenkäymiskaaren 18 luvun 6 §:n säännösten mukaisesti.

12 §. Kanteen laajentaminen. Pykälään ehdotetaan otettavaksi kanteen laajentamista koskevat säännökset. Pykälän 1 momentin mukaan kantaja saisi vielä valmistelun aikana ryhmän määritelmää muuttamalla ulottaa kanteen koskemaan myös uusia ryhmän jäseniä, jos tämä ei merkittävästi viivytä asian käsittelyä tai aiheuta vastaajalle kohtuutonta haittaa. Uusien jäsenten osalta olisi soveltuvin osin ilmoitettava 5 §:ssä tarkoitettut tiedot.

Momentissa säänneltäisiin tilannetta, jossa kantaja viimeistään asian valmistelun aikana ehdottaisi ryhmän määritelmän muuttamista siten, että se kattaisi uusia potentiaalisia jäseniä. Säännöksessä ei siten olisi kyse mahdollisuudesta pidentää alkuperäisen määritelmän mukaiseen ryhmään ilmoittautumiselle asetettua määräaika. Lähtökohta on, että ryhmän määritelmää ei tulisi laajentaa täsmennetyn haastehakemuksen toimittamisen jälkeen. Kanteen laajentaminen tällä tavoin olisi ristiriidassa prosessin keskittämisen ja selkeyden kanssa. Myöskään vastaajan ei tulisi tarvita vastata muuhun kuin haastehakemuksesta ilmenevään kanteeseen.

Kuten edellä 2 §:n 3 kohdan perusteluissa todetaan, on ryhmän määritelmä ryhmäkanneoikeudenkäynnin keskeisiä tekijöitä. Jotta asian käsitteleminen ryhmäkanteena olisi tar-

koituksenmukaista, ryhmän määritelmän tulee olla yksinkertainen, selkeä ja mahdollisimman vähän harkinnanvaraisiin seikkoihin perustuva. Määritelmän tulee myös olla riittävän erottelukykyinen, jotta ryhmään jäsenyys voidaan sen perusteella vaikeudetta todeta. Ryhmän määritelmän muuttamiseen oikeudenkäynnin aikana tulisi siksi suhtautua varsin varauksellisesti. Ajateltavissa on kuitenkin, että ilmoittautumismenettelyn jälkeen voisi syntyä tarve täsmentää ryhmän määritelmää sekä laajentavaan että rajoitetumpaan suuntaan. Tällainen mahdollisuus on sisällytetty esimerkiksi Ruotsin ryhmäkannetta koskevaan lakiin. Jos ilmoittautumismenettelyn aikana tietyn vakiosopimuksen sopimusehdokseen tulkintaa koskevassa asiassa osoittautuu, että myös toisessa vastaavanlaisessa sopimuksessa on samanlainen ehto, voitaisiin tietyssä tilanteessa sallia, että kanteen ulotetaan koskemaan myös näiden sopimusten osapuolia, vaikka näin ei olisikaan alkuperäisessä kanteessa ilmoitettu. Kanteen laajentaminen perustuisi tällöin prosessitaloudellisiin näkökohtiin. Ei olisi perusteltua estää määritelmän muuttamista silloin, kun kysymys on samoihin tai samankaltaisiin seikkoihin perustuvien vaatimusten esittämisestä, etenkin jos vaatimuksetkin olisivat samat. Ryhmäkanteen mahdollistamisella pyritäisiin siihen, että kaikilla niillä henkilöillä, joilla on samoihin tai samankaltaisiin seikkoihin perustuva vaatimus samaa vastaajaa vastaan, olisi mahdollisuus kerralla keskiteytyssä menettelyssä saada täytäntöönpanokelpoinen tuomio. Ehdoton kanteenmuutuskielto olisi ristiriidassa ryhmäkannemenettelyn tavoitteiden kanssa, jos edellä mainittu edellytys myös määritelmän muutoksen jälkeen täyttyisi.

Pykälän 1 momentti muodostaisi poikkeuksen oikeudenkäymiskaaren kanteen muuttamista koskevan 14 luvun 2 §:n 1 momentin ensimmäisen virkkeen kieltoon. Koska muutos sallittaisiin osin prosessitaloudellisin perustein, olisi välttämätöntä, että nämä prosessitaloudelliset hyödyt ylittäisivät muutoksesta aiheutuvat haitat. Tästä syystä pykälän 1 momentissa edellytettäisiin, että kanteen laajentaminen ei merkittäväällä tavalla viivytä asian käsittelyä tai aiheuta vastaajalle kohtuutonta haittaa.

Jos tuomioistuin katsoisi, että kannetta olisi

muutettu vastoin 12 §:n 1 momentin edellytyksiä, kanteen olisi muutetulta osin jätettävä tutkimatta. Olisi perusteltua, että tutkimattajättämisspätös yleensä tehtäisiin ennen asiaansa annettavaa tuomiota. Lakiin perustumaton kanteenmuutos karsittaisiin näin pois ja menettelyä jatkettaisiin muilta osin. Jos kantaja ei valittaisi asiasta, erillisratkaisu tulisi itsenäisesti lainvoimaiseksi.

Kuten edellä on mainittu, tulisi ryhmän määritelmän laajentamisessa olla kysymys poikkeuksellisesta tilanteesta. Kanteen laajentaminen muuttamalla ryhmän määritelmää edellyttäisi uutta ilmoittautumismenettelyä uusien potentiaalisten ryhmän jäsenten osalta. Näin kerättäisiin uusien jäsenten osalta lain 5 §:ssä edellytetyt tiedot. Jo tämä veisi väistämättä aikaa ja lisäisi sekä kantajan että vastaajan työtä ja kuluja. Vaikka laajentaminen sallittaisiin, ei siksi olisi poissuljettua, että kantaja oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 b §:n nojalla tällaisessa tilanteessa joutuisi kantamaan uudesta ilmoittautumismenettelystä aiheutuneet kulut itse siitäkkin huolimatta, että voitaisi asian.

Pykälän 2 momentti sisältäisi säännöksen kantajan vaatimusten muuttamisesta. Tältä osin sovellettaisiin oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 2 §:ää. Säännös ei koskisi ryhmän määritelmän laajentamisesta johtuvia lisävaatimuksia silloin, kun uusien jäsenten vaatimukset olisivat samat tai samankaltaiset kuin alkuperäisten jäsenten. Tällöin sovellettaisiin pykälän 1 momentissa olevaa säännöstä. Toisin myös näissä tilanteissa oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 2 §:n säännöksiä sovellettaisiin täydentävästi.

Momentissa säädettäisiin tilanteesta, jossa kantaja muuttaa esitettyjä vaatimuksia esimerkiksi lisäämällä uusia toissijaisia vaatimuksia, muuttamalla vahinkokorvausvaatimusten laskentaperusteita tai muuta vastaavaa. Näihin kanteenmuutoksiin sovellettaisiin siten samoja säännöksiä kuin riita-asioiden käsittelyssä yleensä.

13 §. Kanteen rajaaminen. Pykälässä säädettäisiin tilanteista, joissa kannetta tavalla tai toisella rajoitetaan.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin tilanteesta, jossa kantaja peruuttaa kanteen jonkin ryhmän jäsenen tai joidenkin jäsenten vaatimusten osalta ennen kuin täsmennetty haastehakemus on toimitettu käräjäoikeuteen.

Kanteen peruuttaminen joidenkin jäsenten vaatimusten osalta tapahtuisi pääsääntöisesti siten, että ryhmän määritelmää tiukennettaisiin. Tällöin osa niistä jäsenistä, jotka alustavan haastehakemuksen mukaan olisivat kuuluneet ryhmään, jäisivät sen ulkopuolelle. Ryhmäkanteena käsiteltävien asioiden alaa olisi myös mahdollista supistaa vastaavin seurauksin.

Kantaja ei olisi sidottu alkuperäiseen kanteeseen, vaan voisi rajoittaa sitä ryhmäkannelain asettamissa puitteissa, jos se on asian käsittelemisen kannalta tarkoituksenmukaista. Mahdollisuutta on tarkoitettu käytettäväksi ennen kaikkea tilanteissa, joissa oikeudenkäynnin aikana kävisi ilmi, että kaikkien esitettyjen vaatimusten käsittely johtaisi kohtuuttomiin käsittelyvaikeuksiin tai muutoin epätarkoituksenmukaiseen tilanteeseen. Ilmoittautumismenettelyn aikana voisi käydä ilmi seikkoja, jotka asettaisivat osan ryhmän jäsenistä selvästi muita poikkeavaan asemaan tai osoittaisivat ryhmän määritelmän olevan tulkinnanvarainen tai epätarkka.

Jos kantaja ei vielä ole toimittanut täsmennettyä haastehakemusta tuomioistuimeen, hän voisi siten mainitun täsmennyksen yhteydessä lopettaa kanteen ajamisen uuden rajaamisen ulkopuolelle jäävien vaatimusten osalta. Kanteen osittaisesta peruuttamisesta seuraisi, että asia siltä osin jätettäisiin sillensä. Jutun vireilläolo päättyisi kysymyksessä olevien jäsenten vaatimusten osalta. Mitään muita oikeusvaikutuksia peruuttamisesta ei aiheutuisi. Ryhmän ulkopuolelle jääneet henkilöt voisivat omissa asioissaan koska tahansa panna kanteen uudelleen vireille.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin tilanteesta, jossa 1 momentissa tarkoitettu kanteen rajaaminen tapahtuisi sen jälkeen, kun täsmennetty haastehakemus on toimitettu käräjäoikeuteen. Tällöin tuomioistuimen olisi asetettava määräaika, jonka kuluessa ryhmän entinen jäsen voi ilmoittaa tuomioistuimelle haluavansa omassa asiassaan jatkaa oikeudenkäyntiä asianosaisena. Määräajan pituutta ei säädettäisi laissa, vaan se jätettäisiin tuomioistuimen harkintaan. Ryhmän määritelmän muutoksesta ilmoittaminen ulkopuolelle jääneille jäsenille olisi kantajan tehtävä. Tuomioistuimen tulisi ottaa tämä huomioon harkitessaan määräajan pituutta.

Vaikka tuomioistuimen päätöksessä asetet-

taisiin ilmoittamiselle määräaika, säännös ei edellyttäisi todisteellista tiedoksiantoa. Tämä johtuu siitä, että entisen jäsenen passiivisuus asiassa ei johtaisi oikeudenmenetykseen. Pykälän 3 momentin mukaan asia olisi jätettävä sillensä, jos oikeudenkäyntiä ei edellä sanotun vaatimuksen osalta jatketa. Vastaajalla ei siten olisi tällaisessa tilanteessa oikeutta vaatia kanteen ratkaisemista myös kyseisen vaatimuksen osalta.

Pykälän 3 momentti sisältäisi säännökset 2 momentissa tarkoitettujen tilanteiden seurauksista. Kuten yllä jo mainittiin, kanteen rajaaminen uudelleen ei voisi pakottaa siihen haluamatonta ryhmän jäsentä oikeudenkäynnin asianosaiseksi. Jos hän kuitenkin haluaisi jatkaa oikeudenkäyntiä, ei olisi prosessitaloudellisesti perusteltua, että kanteen olisi nostettava uudelleen. Jos ryhmän jäsen ilmoittaa haluavansa jatkaa oikeudenkäyntiä asianosaisena, tuomioistuin erottaisi hänen vaatimuksensa käsiteltäväksi erikseen omana asianaan. Samassa yhteydessä tuomioistuin päättäisi erotettujen asian jatkokäsittelystä. Tuomioistuin voisi tällöin ryhmän jäsenen pyynnöstä myös siirtää erotettujen asian toisen toimivaltaisen tuomioistuimen käsiteltäväksi, jos tämä olisi asian käsittelyn kannalta tarkoituksenmukaista.

Pykälässä ei säädettäisi erikseen kanteen peruuttamisesta tai kanteesta luopumisesta. Lähtökohta olisi, että kantaja ennen kanteen nostamista selvittäisi edellytykset asian käsittelemiselle ryhmäkannemenettelyssä. Jos jostain syystä kanteen tultua vireille osoittautuu, ettei edellytyksiä ryhmäkanteelle olekaan olemassa, kantajan tulisi voida peruuttaa kanteen kokonaisuudessaan. Tällöin asia jätettäisiin sillensä siten, kuin lain 13 §:ssä ja oikeudenkäymiskaassa asiasta säädetään.

Ryhmäkannemenettely on edustajakanne. Kantajalla ei olisi omaa varsinaista intressiä asiassa, vaan kantaja ajaisi asiaa muiden puolesta. Tästä seuraa, että kantajalla ei tulisi olla oikeutta luopua kanteesta siten, että ryhmän jäsenten vaatimukset hylättäisiin tuomioilla. Tällainen mahdollisuus oikeudenkäynnin asianosaisella kuitenkin on. On silti varsin epätodennäköistä, että virkavastuulla toimiva viranomaisen edellä mainitulla tavalla jäsenten vahingoksi luopuisi kanteesta. Tästä syystä lakiin ei ehdoteta otettavaksi nimenomaista säännöstä kanteesta luopumi-

sen varalta.

14 §. Käsitteily alaryhmissä. Säännöksessä säädettäisiin mahdollisuudesta käsitellä vain tiettyjä ryhmän jäseniä koskevia vaatimuksia tai tiettyjä kysymyksiä erikseen alaryhmissä.

Voimassa oleva laki mahdollistaa jo nyt, että asian erillinen osa tai oikeudenkäyntiä koskeva kysymys voidaan valmistella erikseen. Tätä oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 23 §:ää sovellettaisiin myös ryhmäkanteena käsiteltävässä asiassa. Mainitun säännöksen esitöissä (HE 15/1990 vp s. 69) todetaan, että tuomioistuimen tulee, ottaen huomioon käsiteltävänä oleva asia, harkita, onko tarkoituksenmukaista valmistella samalla kertaa koko asiaa, vai onko tarkoituksenmukaisempaa valmistella asiaa erillisissä osissa. Esimerkkinä asiasta, jota voisi olla syytä valmistella erikseen, on mainittu oikeudenkäynnin edellytyksiä koskeva kysymys.

Ryhmäkannemenettelyssä on tarkoitus käsitellä huomattavia määriä vaatimuksia yhdessä oikeudenkäynnissä. Vaikka asian käsittely ryhmäkanteena edellyttäisi, että samaa vastaajaa vastaan kohdistuvat vaatimukset perustuvat samoihin tai samankaltaisiin seikkoihin, laissa ei edellytetä sitä, että kaikki vaatimukset olisivat sisällöltään täysin samat. Tilanteessa, jossa osa samoihin tai samankaltaisiin seikkoihin perustuvista vaatimuksista esimerkiksi koskisi hinnanalennusta ja osa kaupan purkua ja vasta toissijaisesti hinnanalennusta, olisi tarkoituksenmukaista, että näitä vaatimuksia voitaisiin käsitellä erikseen alaryhmissä. Tällainen mahdollisuus parantaisi tuomioistuimen edellytyksiä käsitellä ja hallita kertyvää oikeudenkäyntiaineistoa tarkoituksenmukaisella tavalla.

Valmistelun osalta ryhmäkannelakiin otettavaksi ehdotettu säännös täydentäisi oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 23 §:ää. Säännöstä voitaisiin edellä mainituin perusteluin soveltaa myös pääkäsittelyssä. Alaryhmässä esitetty oikeudenkäyntiaineisto otettaisiin huomioon myös muita vaatimuksia tai kysymyksiä ratkaistaessa. Koska oikeudenkäynnin asianosaiset eivät vaihtuisi, aineistoa ei luonnollisesti tarvitsisi esittää uudestaan.

15 §. Ryhmästä irrottautuminen. Säännöksessä säädettäisiin ryhmän jäsenen mahdollisuudesta perua ilmoittautumisensa ryhmään. Tällainen peruminen voisi tulla ajankohtaiseksi, jos jäsen esimerkiksi luopuu vaatimuk-

sestaan saatuaan korvaavan hyödykkeen vastaajalta tai muuten pääsee sopimukseen asiasta tämän kanssa.

Ei olisi perusteltua pakottaa ryhmän jäsentä osallistumaan oikeudenkäyntiin, jos hän ei sitä enää tahdo. Myös tavallisessa prosessissa kantajalla on mahdollisuus peruuttaa nostamansa kanne. Asiasta säädetään oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 5 §:ssä. Ennen kuin vastaaja on kanteeseen vastannut, kantajalla on seuraamuksitta oikeus peruuttaa kanne. Myös sen jälkeen, kun vastaaja on kanteeseen vastannut, kantaja voi sen peruuttaa, mutta vastaaja voi tällöin vaatia, että asia kanteen peruuttamisesta huolimatta ratkaistaan.

Ehdotetun pykälän *1 momentin* mukaan ryhmään ilmoittautunut jäsen voisi ennen asian siirtämistä pääkäsittelyyn irrottautua ryhmästä ilmoittamalla siitä kirjallisesti tuomioistuimelle tai sen kansliaan. Ryhmän jäsenen passiivisesta asemasta johtuen mahdollisuutta seuraamuksitta peruuttaa osallistumisensa on oikeudenkäymiskaaren säännöksen verrattuna pidennetty. Jos ryhmän jäsen asian valmistelun aikana irrottautuu ryhmästä, kanne jätettäisiin irrottautuneen jäsenen osalta sille.

Pykälän *2 momentissa* säädettäisiin mahdollisuudesta irrottautua ryhmästä sen jälkeen kun asia on siirretty pääkäsittelyyn. Ryhmän jäsen voisi tällöin vain vastaajan suostumuksella irrottautua ryhmästä. Riitasasian pääkäsittely olisi aina toteutettava mahdollisimman keskitetysti. Tästä syystä kannetta ei saa enää pääkäsittelyssä "sallitustikaan" muuttaa. Pääkäsittelyssä tulisi olla tiedossa kaikki asiassa esitettävät vaatimukset. Jos ryhmän jäsen irrottautuu ryhmästä, kanne väistämättä muuttuu ja kanteen keskitetty käsittely vaikeutuu. Siksi irrottautuminen näin myöhäisessä vaiheessa ei olisi suotavaa. Myös vastaajan oikeusturvan kannalta on tärkeää, että hän olisi oikeutettu tuomioon pääkäsittelyyn edenneiden vaatimusten osalta.

Jos ryhmän jäsen ja vastaaja kuitenkin ovat esimerkiksi päätyneet sovintoon asiassa, ei olisi perusteltua, että oikeudenkäynnin tästä huolimatta tulisi jatkaa myös kyseisen vaatimuksen osalta. Tästä syystä ryhmän jäsen voisi irrottautua ryhmästä, jos vastaaja siihen suostuisi.

Irrottautuminen tapahtuisi ilmoittamalla siitä kirjallisesti tuomioistuimelle tai sen kansliaan. Ilmoitukseen voisi suoraan liittää vastaajan kirjallinen suostumus. Muutoin tuomioistuin selvittäisi vastaajan suhtautumisen irrottautumiseen.

Ryhmästä ei voisi enää irrottautua sen jälkeen kun asia on jätetty päätettäväksi. Irrottautuminen ei olisi mahdollista tämän jälkeen, koska sen, keitä tuomio sitoo, tulee olla selvillä, kun asia ratkaistaan. Se, että ryhmästä ei voisi enää irrottautua, ei estäisi sitä, että ryhmän jäsen ja vastaaja tuomion antamisen jälkeenkin sopivat asian keskenään.

16 §. Tuomion oikeusvoimasta. Tuomion sisältö on yksityiskohdittain säännelty oikeudenkäymiskaaren 24 luvussa. Tämän vuoksi ei ole tarvetta sisällyttää lakiin erillistä säännöstä ryhmäkanteasiassa annettavasta tuomiosta. Tuomion oikeusvoimasta ehdotetaan kuitenkin otettavaksi lakiin erillinen säännös. Säännöksessä todettaisiin, että tuomioistuimen ratkaisu sitoo niitä ryhmän jäseniä, joita tuomioistuin on ratkaisussaan ilmoittanut sen koskevan. Pykälän sanamuodolla pyritään ilmaisemaan se, että tuomiossa on erikseen mainittava ne ryhmän jäsenet, joita tuomio koskee ja mitä tuomitaan kenenkin hyväksi tai häntä vastaan. Suoritustuomiossa olisi siten määrättävä, mikä suoritus ryhmän kullekin jäsenelle tulee. Jos asia jätetään tiettyjen vaatimusten osalta tutkimatta, tulee myös tämän ilmetä tuomiosta.

Laissa ei erikseen säädettäisi tuomion täytäntöönpanosta. Ryhmäkanteena käsitellyssä asiassa annettu tuomio muodostaisi siten ulosottoperusteen jokaiselle ryhmän jäsenelle erikseen ja jokaisen olisi siten itse pyydettävä tai valtuutettava joku pyytämään tuomion panemista täytäntöön tilanteessa, jossa vastaaja ei vapaaehtoisesti täyttäisi velvoitettaan. Esimerkiksi kantajana toiminut viranomaislainen ei voisi ilman nimenomaista valtuutusta pyytää tuomion pakkotäytäntöönpanoa ryhmän jäsenten puolesta.

Säännöksessä ei mainittaisi erikseen, että tuomio myös sitoo oikeudenkäynnin asianosaisia. Tämä johtuu siitä, että ryhmäkannelaki vain täydentäisi oikeudenkäyntiin yleisesti sovellettavia säännöksiä. Tuomion oikeusvoima ulottuisi näin myös kantajaan, vaikka hänellä ei ole omaa intressiä asiassa. Tuomion oikeusvoimavaikutuksesta seuraa,

ettei samaa asiaa voi saattaa uudelleen tuomioistuimen tutkittavaksi. Tämä tarkoittaisi ryhmäkanteen osalta, että kantaja ei voisi toistamiseen nostaa samaa vastaajaa vastaan kannetta, joka olisi perusteiltaan sama. Ryhmäkanteena käsiteltävän asian osalta erityistä on kuitenkin se seikka, että kanteen lopullinen sisältö määräytyy oikeudenkäyntiin ilmoittautuneiden ryhmän jäsenten myötä. Jos ryhmän jäsenet eivät ole samat, eivät myöskään perusteet ole identtiset. Olisi näin mahdollista väittää, että ryhmäkanteen nostaminen samassa asiassa montakin kertaa muuttamalla ryhmän määritelmää esimerkiksi siten, ettei ryhmään voisi uudestaan ilmoittautua edellisessä oikeudenkäynnissä mukana olleet ryhmän jäsenet. Koska tuomion oikeusvoimavaikutus ulottuu myös kantajaan, tämä ei kuitenkaan olisi mahdollista. Tuomion oikeusvoima estäisi kantajaa nostamasta samassa asiassa samaa vastaajaa vastaan uutta ryhmäkannetta vain mahdollistaakseen uusien ryhmän jäsenten liittymisen ryhmään. Asia ei näet muuttuisi toiseksi vain siitä syystä, että ryhmän jäsenet olisivat vaihtuneet tilanteessa, jossa ryhmän määritelmä edelleen olisi sama. Samassa asiassa ei näin ollen voisi nostaa kahta ryhmäkannetta. Tuomion oikeusvoimavaikutus ei luonnollisesti estäisi niitä ryhmän määritelmän täyttäviä henkilöitä, jotka eivät ilmoittautuneet mukaan ryhmäoikeudenkäyntiin, itse nostamasta kannetta omassa asiassaan. Tämä johtuu siitä, että ryhmäkanteen johdosta annettu tuomio ei sitoisi heitä.

Tuomion oikeusvoima ei luonnollisesti estäisi kantajaa nostamasta riidan kohteelta samankaltaista asiaa koskevaa kannetta jotakin muuta vastaajaa vastaan, vaikka ryhmän määritelmä olisikin lähes sama. Tämä johtuisi siitä, ettei ensimmäisen tuomion oikeusvoima ulotu muihin vastaajiin kuin ensimmäisen jutun vastaajaan tai vastaajiin.

17 §. Oikeudenkäyntikulut. Pykälässä säädettäisiin asianosaisten ja ryhmän jäsenten velvollisuudesta korvata vastapuolelle aiheutuneita oikeudenkäyntikuluja. Pykälän *1 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi viittaus oikeudenkäymiskaaren 21 lukuun. Asianosaisten oikeudenkäyntikuluvastuuta koskevaan kysymykseen sovellettaisiin siten oikeudenkäymiskaaren 21 luvun säännöksiä.

Pykälän *2 momentissa* säädettäisiin ryhmän

jäsenen oikeudenkäyntikuluvastuusta. Edellä yleisperustelujen 3.3. jakson oikeudenkäyntikuluja koskevassa osiossa mainituista syistä ehdotetaan, että ryhmän jäsen ei olisi velvollinen vastaamaan oikeudenkäyntikuluista. Ryhmän jäsen olisi kuitenkin velvollinen korvaamaan vastaajalle oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 5 §:ssä tarkoitettulla menettelyllä aiheuttamansa kustannukset. Mainittu säännös olisi tarkoitettu sovellettavaksi poikkeuksellisissa tilanteissa.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin oikeudenkäyntikuluvastuusta tilanteessa, jossa ryhmän jäsenen vaatimus olisi erotettu käsiteltäväksi erikseen omana asianaan. Lakiehdotuksen 13 §:n mukaan kantaja voi myös sen jälkeen, kun täsmennetty haastehakemus on toimitettu käräjäoikeuteen, rajata kanteen siten, että se ei enää koske tietyn tai tiettyjen jäsenten vaatimuksia. Kanteen ulkopuolelle jäänyt ryhmän jäsen voisi tällöin ilmoittaa tuomioistuimelle haluavansa omassa asiassa jatkaa oikeudenkäyntiä asianosaisena. Tuomioistuin erottaisi tällöin hänen vaatimuksensa käsiteltäväksi erikseen omana asianaan. Sen jälkeen, kun vaatimus on erotettu käsiteltäväksi omana asianaan, riidan asianosaisiin sovellettaisiin kuluvastuuta koskevien kysymysten osalta tavanomaisia oikeudenkäymiskaaren säännöksiä. Kulujen osalta lähdetäisiin kuitenkin liikkeelle ikään kuin tyhjältä pöydältä. Erottamista edeltävät kulut tulisivat korvattaviksi ryhmäkannemennettelyn puitteissa.

18 §. Muutoksenhaku. Pykälässä säädettäisiin muutoksenhausta. Pykälän 1 momentin mukaan asianosaisilla, eli kantajalla ja vastaajalla, olisi oikeus hakea muutosta ryhmäkanteen johdosta annettuun ratkaisuun. Muutosta haettaisiin valittamalla siten kuin oikeudenkäymiskaareissa säädetään.

Pykälän 1 momentin säännös koskisi myös oikeudenkäyntiväitteen johdosta annettuja ratkaisuja. Muutosta haettaisiin myös tällöin asianosaisten toimesta oikeudenkäymiskaaren säännösten mukaisesti. Oikeudenkäymiskaaren 16 luvun 3 §:n 3 momentin mukaan oikeudenkäyntiväitteen hylkäävään ratkaisuun haetaan muutosta samassa yhteydessä kuin käräjäoikeuden tuomioon tai lopulliseen päätökseen, jollei tuomioistuin määrää, että muutosta haetaan erikseen. Muutoksenhaku ryhmäkannemennettelyn edellytyksiä koske-

van oikeudenkäyntiväitteen johdosta annettu hylkäävään ratkaisuun muodostaisi kuitenkin poikkeuksen mainittuun pääsääntöön. Tällaiseen päätökseen saisi pykälän 2 momentin mukaan pääsääntöisesti hakea muutosta erikseen. Tuomioistuimella olisi kuitenkin mahdollisuus oikeudenkäynnin aiheuttoman viivästymisen estämiseksi tai muusta erityisestä syystä määrätä muutosta haettavaksi vasta pääasiassa annetun tuomion tai lopullisen päätöksen yhteydessä. Säännöksen perusteella tuomioistuin voisi torjua erillisen muutoksenhaun tilanteessa, jossa tehty väite olisi ilmeisen aiheeton ja esitetty lähinnä oikeudenkäynnin haittaamis- tai viivyttämistarkoituksessa. Erillistä päätöstä asian käsittelemisestä ryhmäkanteena ei ehdotetussa menettelyssä kuitenkaan tehtäisi.

Tuomioon voisi ryhmän puolesta hakea muutosta ainoastaan kantaja. Jos kantaja hakisi muutosta ratkaisuun, ryhmän jäsenellä ei olisi itsenäistä muutoksenhakuoikeutta asiassa. Jos kantaja ei hakisi muutosta ryhmäkanteen johdosta annettuun ratkaisuun, ryhmän jäsenellä olisi kuitenkin pykälän 3 momentin mukaan oikeus hakea ratkaisuun muutosta omalta osaltaan. Sama mahdollisuus ryhmän jäsenellä olisi myös tilanteessa, jossa kantaja hakisi muutosta ratkaisuun vain osittain ja näin ei valittaisi ratkaisusta siltä osin kuin se koskee kyseisen ryhmän jäsenen vaatimusta.

Säännöksen mukaan ryhmän jäsenellä olisi omassa asiassa oikeus hakea ratkaisuun muutosta 14 päivän kuluessa valitusajan tai vastavalitusajan päättymisestä. Ryhmän jäsen ei tarvitsisi ilmoittaa ratkaisuun tyytymättömyyttä. Käräjäoikeuden ratkaisun osalta ryhmän jäsenen olisi toimitettava muutoksenhakukirjelmä käräjäoikeuden kansliaan 14 päivän kuluessa valitusajan päättymisestä. Valitusaika olisi 30 + 14 päivää. On tärkeää, että ryhmän jäsenellä olisi kohtuullinen määräaika muutoksenhakukirjelmän laatimista varten. Koska varmuutta valituksen perille ajamisesta käräjäoikeudessa annetun ratkaisun osalta ei käytännössä ole ennen valitusajan päättymistä, ehdotetaan 14 päivän määräaika laskettavaksi tästä ajankohdasta. Valitusaika ei olisi riippuvainen siitä, onko kantaja ilmoittanut tyytymättömyyttä käräjäoikeuden ratkaisuun. Valitusaika voisi olla lyhyempi niissä tapauksissa, joissa kantaja ei ole ilmoittanut käräjäoikeuden ratkaisuun tyyty-

mättömyyttä. Selkeyden vuoksi säännökseen ehdotetaan kuitenkin otettavaksi vain yksi valitusajan laskentaperuste, jota sovellettaisiin sekä käräjäoikeuden että hovioikeuden tekemiin ratkaisuihin. Säännöstä sovellettaisiin myös vastavalitukseen. Muilta osin muutoksenhakuun sovellettaisiin oikeudenkäymiskaaren säännöksiä.

19 §. Voimaantulo. Lakiin ehdotetaan otettavaksi tavanomainen voimaantulosäännös.

1.2. Laki Kuluttajavirastosta annetun lain muuttamisesta

2 §. Hallinnollinen asema. Laissa ehdotetaan pykälän 1 momenttia muutettavaksi siten, että se teknisesti vastaisi nykyisin käytössä olevaa kirjoitustapaa. Momenttiin ei ehdoteta asiallisia muutoksia.

Pykälän 2 momentissa säädetään, ettei Kuluttajavirastoa ohjaavan ministeriön valta ulotu Kuluttajavirastolle tai kuluttaja-asiamiehelle kuuluviin lainsäädännön valvontatehtäviin eikä kuluttajan avustamistehtäviin. Säännöksellä korostetaan kuluttaja-asiamiehen ja Kuluttajaviraston päätöksenteon riippumattomuutta ohjaavasta ministeriöstä heille kuuluvissa lainsäädännön valvontatehtävissä. Momenttiin ehdotetaan lisättäväksi maininta siitä, ettei ohjaavan ministeriön valta myöskään ulottuisi koskemaan kuluttaja-asiamiehen toimimista kantajana ryhmäkanteena käsiteltävissä riita-asioissa.

9 a §. Ryhmäkante. Jotta kuluttaja-asiamies voisi toimia kantajana ryhmäkanteena käsiteltävässä riita-asiassa, Kuluttajavirastosta annettua lakia olisi muutettava. Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi pykälä, jonka mukaan kuluttaja-asiamies voisi toimia kantajana siten kuin ryhmäkanteesta annetussa laissa säädetään.

10 §. Muutoksenhaku. Pykälän mukaan kuluttaja-asiamiehen päätökseen asiassa, joka kuuluu markkinaoikeuden toimivaltaan tai joka koskee kuluttajan avustamista oikeudenkäynnissä, ei saa hakea muutosta valittamalla. Päätöstä ryhmäkanteen nostamisesta ei tehtäisi hakemuksesta, vaan kuluttaja-asiamies toimisi asiassa itsenäisesti. Päätöksen osalta ei näin ollen olisi vastapuolta. Päätös ei välittömästi vaikuttaisi kenenkään oikeuksiin tai velvollisuuksiin. Selvyyden vuoksi valituskieltoa koskevaan säännökseen ehdotetaan kuitenkin lisättäväksi myös päätös ryhmäkanteen nostamisesta.

2. Voimaantulo

Lait ehdotetaan tuleviksi voimaan noin kolmen kuukauden kuluttua siitä, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Ryhmäkannelaki

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan kuluttaja-asiamiehen toimivallan mukaisessa laajuudessa kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan välisen riita-asian käsittelyyn ryhmäkanteena. Lakia ei kuitenkaan sovelleta arvopaperimarkkinalaisa (495/1989) tarkoitetun arvopaperin liikkeellelaskijan tai julkisen ostotarjouksen tekijän menettelyä koskevassa riita-asiassa.

Ryhmäkanteella tarkoitetaan kanteita, jota kantaja ajaa kanteessa määritellyn ryhmän puolesta siten, että asiassa annettava tuomio tulee myös ryhmän jäseniä sitovaksi.

Ryhmäkanteen käsittelystä on tämän lain lisäksi soveltuvin osin voimassa, mitä riita-asian käsittelystä muutoin säädetään.

2 §

Ryhmäkanteen edellytykset

Asia voidaan käsitellä ryhmäkanteena, jos:

- 1) useilla henkilöillä on samaa vastaajaa vastaan vaatimuksia, jotka perustuvat samoihin tai samankaltaisiin seikkoihin;
- 2) asian käsittely ryhmäkanteena on tarkoituksenmukaista ottaen huomioon ryhmän koko, asiassa esitettävien vaatimusten sisältö ja asiassa esitettävä todistelu; sekä
- 3) ryhmä on riittävän täsmällisesti määritelly.

3 §

Toimivaltainen tuomioistuim

Ryhmäkanteita käsitteleviä kärjäoikeuksia ovat Turun, Vaasan, Kuopion, Helsingin, Lahden ja Oulun kärjäoikeudet. Näistä toimivaltainen on kärjäoikeus samassa hovioikeuspiirissä kuin se kärjäoikeus, jossa vastaaja olisi velvollinen vastaamaan johonkin ryhmäkanteena esitetyistä vaatimuksista erikseen ajettuna.

4 §

Kanneoikeus

Kuluttaja-asiamies panee kantajana vireille ryhmäkanteen ja käyttää siinä asianosaisena puhevaltaa.

5 §

Ryhmäkanteen vireillepano

Ryhmäkannetta koskevassa haastehakemuksessa on ilmoitettava:

- 1) ryhmä, jota kanne koskee;
- 2) tiedossa olevat vaatimukset;
- 3) seikat, joihin vaatimukset perustuvat;
- 4) millä perusteella asia voidaan käsitellä ryhmäkanteena;

5) kantajan tiedossa olevat seikat, joilla on merkitystä vain joidenkin ryhmän jäsenten vaatimusten tutkimiselle;

6) mahdollisuuksien mukaan ne todisteet, jotka kantaja aikoo kanteensa tueksi esittää, sekä mitä hän kullakin todisteella aikoo näyttää toteen;

7) oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskeva vaatimus, jos kantaja pitää sitä aiheellisenä; sekä

8) millä perusteella tuomioistuin on toimivaltainen.

Haastehakemuksessa on ilmoitettava myös oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 2 §:n 2 momentissa tarkoitetut tiedot. Haastehakemus on kantajan tai, jollei hän ole sitä itse laatinut, sen laatijan allekirjoitettava. Laatijan on samalla ilmoitettava ammattinsa ja asuinpaikkansa.

6 §

Ilmoittaminen ryhmäkanteen käsittelyn alkamisesta

Jollei kannetta ole oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 6 §:n mukaisesti jätetty tutkimatta tai hylätty, tuomioistuimen on viipymättä ennen haasteen antamista ilmoitettava postitse tai sähköisesti asianosaisille ryhmäkanteen käsittelyn alkamisesta ja asian valmistelusta vastaavasta tuomarista. Lisäksi tuomioistuimen on asetettava määräaika ryhmään ilmoittautumiselle. Tuomioistuin voi erityisestä syystä pidentää määräaika.

Kantajan on viipymättä ilmoitettava tiedossa oleville ryhmän jäsenille asian vireilletulosta. Ilmoitus on toimitettava postitse tai sähköisesti. Jos ilmoitusta ei mainituin tavoin voida toimittaa kaikille määritelmän mukaisille ryhmän jäsenille, ryhmäkanteesta voidaan ilmoittaa yhdessä tai useammassa sanomalehdessä taikka muulla asianmukaisella tavalla. Kantajan on toimitettava ilmoitus myös vastaajalle.

7 §

Ilmoituksen sisältö

Kantajan toimittaman ilmoituksen tulee sisältää

1) lyhyt kuvaus asiasta ja esitettävistä vaatimuksista;

2) kuvaus ryhmästä, jonka puolesta kanne on nostettu;

3) kantajan yhteystiedot; sekä

4) tieto siitä, miten ryhmään ilmoittaututaan ja ilmoittautumiselle asetetusta määräajasta.

Lisäksi ilmoituksessa on mainittava perustiedot ryhmäkanteesta oikeudenkäyntimuotona, ryhmän jäsenen asemasta oikeudenkäynnissä, sovinnosta, ryhmäkanteen johdosta annetun tuomion oikeusvaikutuksista, muutoksenhakuoikeudesta ja oikeudenkäyntikuluvastuusta.

8 §

Ryhmän jäsenyys

Määritelmän mukainen ryhmän jäsen, joka asetetussa määräajassa on toimittanut kantajalle kirjallisen allekirjoitetun ilmoituksen halukkuudestaan osallistua ryhmäkanteeseen, kuuluu ryhmään.

Jos määritelmän mukainen jäsen ilmoittautuu ryhmään asetetun määräajan jälkeen, mutta ennen kuin täsmennetty haastehakemus on toimitettu tuomioistuimelle, kantaja voi erityisestä syystä hyväksyä hänet ryhmän jäseneksi.

9 §

Täsmennetty haastehakemus

Kantajan on laadittava täsmennetty haastehakemus, joka sisältää jäsenten nimet ja osoitteet sekä yksilöidyt vaatimukset ja, jos se on tarpeellista, täsmennetyt perusteet. Haastehakemus on toimitettava tuomioistuimelle kuukauden kuluessa ryhmään ilmoittautumiselle asetetusta määräajasta. Tuomioistuin voi erityisestä syytä pidentää määräaika.

10 §

Haaste

Tuomioistuimen on viipymättä annettava haaste vastaanotettuaan täsmennetyt haastehakemuksen.

Vastaajaa kehoitetaan haasteessa vastaamaan kanteeseen kirjallisesti. Haasteen antamiseen ja siihen vastaamiseen sovelletaan muutoin soveltuvin osin, mitä oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 10—12 §:ssä säädetään.

11 §

Ryhmän jäsenen asema

Ryhmän jäsen rinnastetaan asianosaiseen sovellettaessa riidan kohteen luovuttamista, tuomarin esteellisyyttä, oikeudenkäynnin viereilläölovaikutuksia, kanteiden yhdistämistä ja kuulemista koskevia oikeudenkäymiskaaren säännöksiä. Ryhmän jäsenen tulee tehdä väite tuomarin esteellisyydestä niin pian kuin mahdollista saatuaan tiedon asian käsittelyyn osallistuvista tuomareista. Ryhmän jäsen ei voi osallistua oikeudenkäyntiin väliintulijana.

12 §

Kanteen laajentaminen

Kantaja saa valmistelun aikana ryhmän määritelmää muuttamalla ulottaa kanteen koskemaan myös uusia ryhmän jäseniä, jos tämä ei merkittävästi viivytä asian käsittelyä tai aiheuta vastaajalle kohtuutonta haittaa. Uusien jäsenten osalta on soveltuvin osin ilmoitettava 5 §:ssä tarkoitetut tiedot.

Kantajan vaatimusten muuttamiseen sovelletaan oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 2 §:n säännöksiä.

13 §

Kanteen rajaaminen

Jos kantaja peruuttaa kanteen ryhmän jonkin jäsenen vaatimuksen osalta ennen kuin täsmennetty haastehakemus on toimitettu käräjäoikeuteen, tuomioistuimen on tältä osin jätettävä kanne sillensä.

Jos kantaja sen jälkeen, kun täsmennetty haastehakemus on toimitettu käräjäoikeuteen, rajoittaa kannetta siten, että se ei enää koske jonkin jäsenen vaatimusta, tuomioistuimen on asetettava määräaika, jonka kuluessa ryhmän jäsen voi ilmoittaa tuomioistuimelle haluavansa omassa asiassaan jatkaa oikeudenkäyntiä asianosaisena.

Jos ryhmän jäsen ilmoittaa jatkavansa oikeudenkäyntiä asianosaisena, tuomioistuimen on erotettava hänen vaatimuksensa käsiteltäväksi erikseen omana asianaan ja päätettävä sen jatkokäsittelystä. Tuomioistuin voi ryhmän jäsenen pyynnöstä siirtää erotetun asian toisen toimivaltaisen tuomioistuimen käsiteltäväksi, jos tämä on asian käsittelyn kannalta tarkoituksenmukaista. Jos oikeudenkäyntiä ei edellä sanotun vaatimuksen osalta jatketa, asia on siltä osin jätettävä sillensä.

14 §

Käsittely alaryhmissä

Tuomioistuin voi määrätä tiettyjä ryhmän jäseniä koskevat vaatimukset tai tietyt kysymykset käsiteltäviksi erikseen alaryhmissä, jos tämä edistää asian tarkoituksenmukaista käsittelyä.

15 §

Ryhmästä irrottautuminen

Ryhmän jäsen voi ennen asian siirtämistä pääkäsittelyyn irrottautua ryhmästä ilmoittamalla siitä kirjallisesti tuomioistuimelle tai sen kansliaan. Kanne jätetään tällöin ryhmästä irrottautuneen osalta sillensä.

Sen jälkeen kun asia on siirretty pääkäsittelyyn, ryhmän jäsen voi vain vastaajan suostumuksella 1 momentissa säädetyllä tavalla irrottautua ryhmästä. Kanne jätetään tällöinkin ryhmästä irrottautuneen osalta sillensä. Kun asia on jätetty päätettäväksi, ryhmästä ei voi enää irrottautua.

16 §

Tuomion oikeusvoimasta

Tuomioistuimen ratkaisu sitoo niitä ryhmän jäseniä, joita tuomioistuin on ratkaisussaan ilmoittanut sen koskevan.

17 §

Oikeudenkäyntikulut

Oikeudenkäyntikuluista on voimassa, mitä

oikeudenkäymiskaaren 21 luvussa säädetään.

Ryhmän jäsen ei vastaa oikeudenkäyntikuluista. Ryhmän jäsen on kuitenkin velvollinen korvaamaan vastaajalle oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 5 §:ssä tarkoitetulla menettelyllä aiheuttamansa kustannukset.

Jos ryhmän jäsenen vaatimus on erotettu käsiteltäväksi erikseen omana asianaan, hän on asianosaisena vastuussa erottamisen jälkeen syntyneistä oikeudenkäyntikuluista.

18 §

Muutoksenhaku

Asianosaisilla on oikeus hakea valittamalla muutosta ryhmäkanteen johdosta annettuun ratkaisuun siten kuin oikeudenkäymiskaarensa säädetään.

Ryhmäkannemennettelyn edellytyksiä koskevan oikeudenkäyntiväitteen johdosta annettuun hylkävään ratkaisuun saa hakea

muutosta erikseen, jollei tuomioistuin aiheuttoman viivästymisen estämiseksi tai muusta erityisestä syystä määrää, että muutosta haetaan pääasiassa annetun tuomion tai lopullisen päätöksen yhteydessä.

Jos kantaja ei hae muutosta ryhmäkanteen johdosta annettuun ratkaisuun, ryhmän jäsenellä on omassa asiassa oikeus hakea ratkaisuun muutosta 14 päivän kuluessa valitusajan tai vastaavasti vastavalitusajan päättymisestä. Ryhmän jäsenen ei tarvitse ilmoittaa ratkaisuun tyytymättömyyttä. Muilta osin muutoksenhakuun sovelletaan oikeudenkäymiskaaren säännöksiä.

19 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .

2.

Laki

Kuluttajavirastosta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan Kuluttajavirastosta 18 päivänä joulukuuta 1998 annetun lain (1056/1998) 2 ja 10 §, sellaisena kuin niistä on 10 § laissa 1534/2001, sekä
lisätään lakiin uusi 9 a § seuraavasti:

2 §

Hallinnollinen asema

Kuluttajaviraston ohjaus ja valvonta kuuluu kauppa- ja teollisuusministeriölle, joka voi myös antaa virastolle toimeksiantoja viraston toimialaan kuuluvissa asioissa.

Mitä 1 momentissa säädetään, ei koske Kuluttajaviraston ja kuluttaja-asiamiehen toi-

mintaa lainvalvontaviranomaisena eikä kuluttaja-asiamiehen toimintaa 9 §:ssä tarkoitetuissa avustusasioissa tai 9 a §:ssä tarkoitetuissa ryhmäkanneasioissa.

9 a §

Ryhmäkanne

Kuluttaja-asiamies voi panna vireille ryh-

mäkanteen siten kuin ryhmäkannelaissa
(/) tarkemmin säädetään.

10 §

Muutoksenhaku

Kuluttaja-asiamiehen päätökseen asiassa,
joka kuuluu markkinaoikeuden toimivaltaan

tai joka koskee 9 §:ssä tarkoitettua kuluttajan
avustamista taikka 9 a §:ssä tarkoitettua ryh-
mäkanteen nostamista, ei saa hakea muutosta
valittamalla. Muutoksenhausta on muutoin
voimassa, mitä hallintolainkäyttölaissa
(586/1996) tai muussa laissa säädetään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .

Helsingissä 29 päivänä syyskuuta 2006

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Oikeusministeri *Leena Luhtanen*

*Liite
Rinnakkaistekstit*

2.

Laki

Kuluttajavirastosta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan Kuluttajavirastosta 18 päivänä joulukuuta 1998 annetun lain (1056/1998) 2 §:n
 10 §, sellaisena kuin niistä on 10 § laissa 1534/2001, sekä
lisätään lakiin uusi 9 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

2 §

Hallinnollinen asema

Kuluttajaviraston ohjaus ja valvonta kuuluu *valtioneuvoston ohjesäännössä (1522/1995) säädettävälle ministeriölle*, joka voi myös antaa *Kuluttajavirastolle* toimeksiantoja viraston toimialaan kuluviissa asioissa.

Mitä 1 momentissa säädetään, ei koske Kuluttajaviraston ja kuluttaja-asiamiehen toimintaa lainvalvontaviranomaisena eikä kuluttaja-asiamiehen toimintaa 9 §:ssä tarkoitetuissa avustusasioissa.

Ehdotus

2 §

Hallinnollinen asema

Kuluttajaviraston ohjaus ja valvonta kuuluu *kauppa- ja teollisuusministeriölle*, joka voi myös antaa *virastolle* toimeksiantoja viraston toimialaan kuluviissa asioissa.

Mitä 1 momentissa säädetään, ei koske Kuluttajaviraston ja kuluttaja-asiamiehen toimintaa lainvalvontaviranomaisena eikä kuluttaja-asiamiehen toimintaa 9 §:ssä tarkoitetuissa avustusasioissa *tai 9 a §:ssä tarkoitetuissa ryhmäkanteasioissa*.

9 a §

Ryhmäkante

Kuluttaja-asiamies voi panna vireille ryhmäkanteen siten kuin ryhmäkanteissa (/) tarkemmin säädetään.

10 §

Muutoksenhaku

Kuluttaja-asiamiehen päätökseen asiassa, joka kuuluu markkinaoikeuden toimivaltaan tai joka koskee 9 §:ssä tarkoitettua kuluttajan avustamista, ei saa hakea muutosta valittamalla. Muutoksenhausta on muutoin voimassa, mitä hallintolainkäyttölaissa (586/1996) tai muussa laissa säädetään.

10 §

Muutoksenhaku

Kuluttaja-asiamiehen päätökseen asiassa, joka kuuluu markkinaoikeuden toimivaltaan tai joka koskee 9 §:ssä tarkoitettua kuluttajan avustamista *taikka 9 a §:ssä tarkoitettun ryhmäkanteen nostamista*, ei saa hakea muutosta valittamalla. Muutoksenhausta on muutoin voimassa, mitä hallintolainkäyttölaissa (586/1996) tai muussa laissa säädetään.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 20 .*
